

บทที่ 3

องค์ประกอบของเรอมนั้นเร

จากการศึกษาถึงพัฒนาการของการละเล่นเรอมนั้นเรของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัด สุรินทร์ ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปรับปรุงทำร่ำให้เป็นรูปแบบเดียวกันในปี 2495 และสืบเนื่องมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2543 ทำให้ทราบถึงทำร่ำ กระบวนทำร่ำ รวมถึงองค์ประกอบในการแสดงที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม ซึ่งได้แก่ ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย โอกาสที่แสดง สถานที่ที่ใช้แสดง อุปกรณ์ในการแสดง ดนตรี เพลง เพื่อที่จะเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยขออธิบายองค์ประกอบตามลักษณะการแสดง 2 รูปแบบ คือ

1. เรอมนั้นเรแบบฉบับชาวบ้านเขมรถิ่นไทย
2. เรอมนั้นเรแบบฉบับที่แสดงในปัจจุบัน

1. เรอมนั้นเรแบบฉบับชาวบ้านเขมรถิ่นไทย

ลักษณะการแสดงรูปแบบนี้ถือเป็นการละเล่นเพื่อความสนุกสนานร่าเริงในงานหยุดพัก ผ่อนประจำปี โดยชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันขึ้นมาร้องรำทำเพลง และเล่นเรอมนั้นเร ซึ่งในการจัดให้มีการเล่นเรอมนั้นเรในแต่ละครั้ง ต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ เข้ามาเพื่อช่วยให้การเล่นเรอมนั้นเรสนุกสนานและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ผู้แสดง

เรอมนั้นเร ของชาวบ้าน เป็นการละเล่นมิใช่การแสดงเป็นชุด ๆ ดังนั้น ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยขอใช้คำว่าผู้เล่น หรือ ผู้รำแทนคำว่าผู้แสดง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของการเล่นเรอมนั้นเรแบบฉบับของชาวบ้าน

การละเล่นเรอมนั้นเรแบบฉบับชาวบ้านนี้ ผู้รำหรือผู้เล่นก็คือกลุ่มชาวบ้านในหมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์ที่มีเชื้อสายเขมร หรือที่เรียกว่า เขมรถิ่นไทยประกอบไปด้วย เด็ก ผู้ใหญ่ ชาย-หญิง ทุกเพศทุกวัยไม่จำกัดจำนวนกลุ่มชาวบ้านเหล่านี้มีความต้องการที่จะแสดงออกถึงความสนุกสนาน การอวดตัวหรือแสดงความสามารถของตัวเองออกมาโดยผู้รำรอบสากดำขาวที่นำมากระทบกัน และรำเข้าไปในสาก แต่ที่ขาดเสียมิได้นั้นก็คือ ผู้กระทบสาก ซึ่งก็ถือเป็น

ผู้เล่นเช่นเดียวกัน โดยผู้กระทบสากมีจำนวน 2 คน นั่งจับไม้สาก กระทบกันและนิยมให้ผู้ชายเป็นผู้กระทบสาก เนื่องจากไม้ที่นำมากระทบกันเป็นสากตำข้าวทำจากไม้เนื้อแข็งมีความหนักและเวลากระทบกันก็ต้องการให้มีเสียงดังกังวาน จึงจำเป็นต้องหาคนที่มีรูปร่างแข็งแรงสามารถยกสากมากระทบให้มีเสียงดังขึ้นมาได้ ฉะนั้นผู้ชายจึงเหมาะสมที่จะเป็นผู้กระทบสาก

ภาพที่ 28 : ลักษณะรูปร่างของผู้กระทบสากในเรือมอันเรแบบชาวบ้าน แสดงแบบ

โดยนายเส็ง สมหมาย ชาวบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกกาญจนพงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์

ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ส่วนบทบาทของผู้กระตบสากในการแสดงเรียมอันเรแบบชาวบ้านนั้น นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากต้องฟังจังหวะออกและสามารถกระตบสากให้ตรงและเข้ากับจังหวะเพลงเรียมอันเรได้เป็นอย่างดี ถ้าหากไม่สามารถกระตบสากให้ลงจังหวะเพลง การละเล่นเรียมอันเรก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะผู้รำเข้าสากไม่สามารถก้าวเข้าสากหรือไม่สาก อาจหนีบเท้า เกิดอันตรายต่อผู้รำ นอกจากนี้ผู้กระตบสากยังถือเป็นผู้กำหนดจังหวะและทำรำในการรำเข้าสากด้วย ถ้าผู้กระตบสากเร่งจังหวะให้เร็วท่วงท่าในการรำก็จะเปลี่ยนไป จังหวะการก้าวเท้าจะเร็วขึ้น แต่ถ้าหากผ่อนจังหวะช้าลง ท่วงท่าในการรำก็จะเปลี่ยนไปอีกรูปแบบหนึ่ง แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การกระตบจังหวะจะเร็วหรือช้าก็ต้องขึ้นอยู่กับจังหวะของดนตรีอีกด้วย

อารมณ์ของผู้กระตบสากที่แสดงออกมาในขณะกระตบสากนั้น แสดงออกมาโดยการยิ้มแย้มแจ่มใส สิ่งให้เห็นเด่นชัดที่สุดก็คือ จังหวะที่กระแทกสากลงไปจะรุนแรงหนักหน่วง แสดงให้เห็นถึงความสนุกสนานในการเล่นเรียมอันเร

ผู้กระตบสากนั้น ก็คือ กลุ่มเดียวกับผู้แสดง ใครอยากจะเข้าไปกระตบสากก็ได้ เมื่อเกิดความเหนื่อยหรือเบื่อก็หยุดออกมาพักหรือเข้าไปรำสากเมื่ออยากจะทำบ้าง ซึ่งในกรณีนี้เช่นเดียวกับนักแสดงที่เมื่ออยากรำก็เข้าร่วมรำ เมื่ออยากพักก็ออกมาเป็นผู้ชมสลับกันไปมา

กลุ่มผู้ชมก็เป็นกลุ่มเดียวกับผู้รำและผู้กระตบสาก โดยหมุนเวียนสลับกันไป สาเหตุของการเปลี่ยนก็คือความเหนื่อยในการกระตบสากทำให้ต้องการหยุดพัก หรือต้องการทำความรู้จักกับสาวหนุ่ม ที่ตนสนใจ ซึ่งก็คือการเลือกคู่ของชาวบ้านนั่นเอง

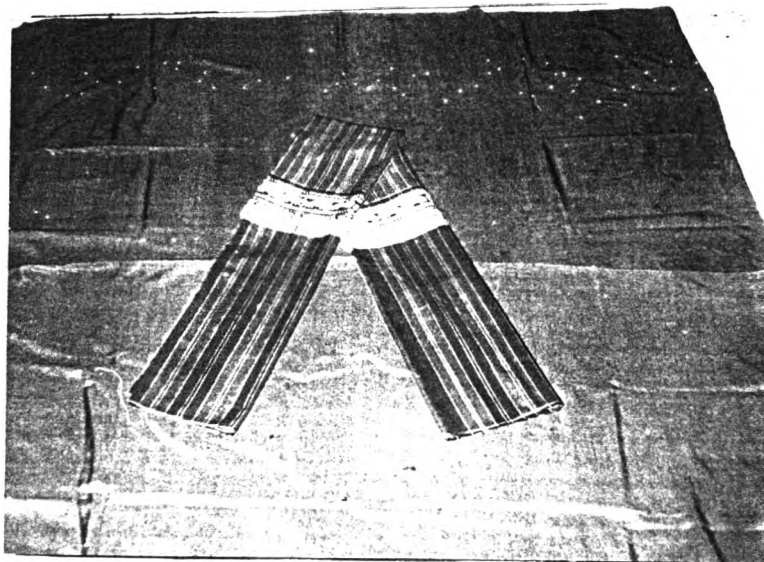
นอกเหนือจากนี้ ยังพบว่า ในปัจจุบันผู้เล่นเรียมอันแบบชาวบ้าน เหลือแต่ผู้สูงอายุ ซึ่งมีอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไปแล้วเท่านั้น ส่วนผู้คนที่อยู่ในวัยเด็ก วัยรุ่น หรือวัยผู้ใหญ่ไม่ค่อยสนใจ แต่ถ้าสนใจก็มักจะไปฝึกหัดการรำเรียมอันแบบใหม่ที่ปรับปรุงทำให้เป็นรูปแบบเดียวกัน การแสดงออกถึงความสนุกสนานตามแบบชาวบ้านหรือผู้เล่นเรียมอันแบบชาวบ้านเลือนหายไป มีการรำตามรูปแบบที่ประดิษฐ์ไว้เข้ามาแทนที่ จึงทำให้เห็นว่าผู้เล่นเรียมอันแบบชาวบ้านเริ่มมีน้อยลง และอาจหมดลงได้ในที่สุด

1.2 เครื่องแต่งกาย

ลักษณะการเล่นเรือบมอันเรแบบชาวบ้าน ผู้แสดงเป็นชาวบ้าน การแต่งกายจึงออกมาในรูปของการแต่งกายแบบพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์ โดยการแต่งกายจะแยกตามประเภทของผู้เล่น คือ ผู้เล่นฝ่ายชาย และผู้เล่นฝ่ายหญิง ดังมีรายละเอียด ดังนี้ คือ

1.2.1 การแต่งกายของผู้เล่นเรือบมอันเรฝ่ายชาย

ผู้เล่นมักนิยมนุ่งโสร่งลายหมากรุก สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น หรือยาว บางครั้งเป็นเสื้อผ่าหน้าติดกระดุม 5-6 เม็ด ผ้าโสร่งมักจะเป็นผ้าไหม มีผ้าขาวม้า คาดเอว 1 ผืน พาดไหล่ 1 ผืน (แต่บางครั้งไม่พาดไหล่) ซึ่งเครื่องแต่งกายเหล่านี้ครอบครัวยุคใหม่ที่ภรรยาหรือญาติพี่น้องฝ่ายหญิงทอผ้าไหมเก่ง ก็จะทอผ้าและนำมาสวมใส่เพื่ออวดฝีมือกัน โดยเฉพาะผ้าขาวม้า ถ้าผู้ทอมีฝีมือก็จะทอผ้าขาวม้ายกชายเป็นลวดลายสวยงาม ซึ่งจะดูมีฐานะขึ้น¹

ภาพที่ 29 : ผ้าขาวม้าไหมทอยกชายของชาวเขมรถิ่นไทย ส่วนมากลายที่ทอยกชายจะเป็นลายรูปสัตว์ เช่น ช้าง ม้า เป็นต้น ขนาดของผ้ามีความยาว 1.50 – 2 เมตร กว้าง 50 ซม. พับซ้อนตามความยาวของผ้า

ที่มา : ถ่ายโดยพนิดา บุญทองขาว ณ.วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด
ในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2543

¹ แก่นจันทร์ นามวัฒน์, "เครื่องแต่งกายเขมร" (เอกสารในการรวบรวมผลงานเพื่อขอผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ประจำจังหวัดสุรินทร์ ปี 2540 , สุรินทร์ : มปป 2540) , หน้า 3 (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ภาพที่ 30 : การแต่งกายของผู้เล่นเรือมอันเรแบบชาวบ้านฝ่ายชาย แสดงแบบโดย นายเมา เสาวพงศ์(หันหน้า) และนายเปรย สุขสัมฤทธิ์ (หันหลัง) แต่งกายโดยสวม เสื้อคอกลมแขนสั้น นุ่งผ้าใสร่งใหม่ นุ่งในลักษณะพับทบกัน ซ้อนอยู่ด้านหน้า คล้ายนุ่งผ้าจีบหน้านาง มีผ้าขาวม้าคาดเอว

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกาญจนพงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ส่วนเครื่องประดับนั้น ผู้เล่นเรียมอันเรฝ่ายชาย ที่มีฐานะก็จะสวมสร้อยคอแหวน มักนิยมใช้เครื่องเงิน นาค หรือทอง ในปัจจุบันเพิ่มนาฬิกาเข้ามาเป็นเครื่องประดับอีกอย่างหนึ่งด้วย

1.2.2 การแต่งกายของผู้เล่นเรียมอันเรฝ่ายหญิง

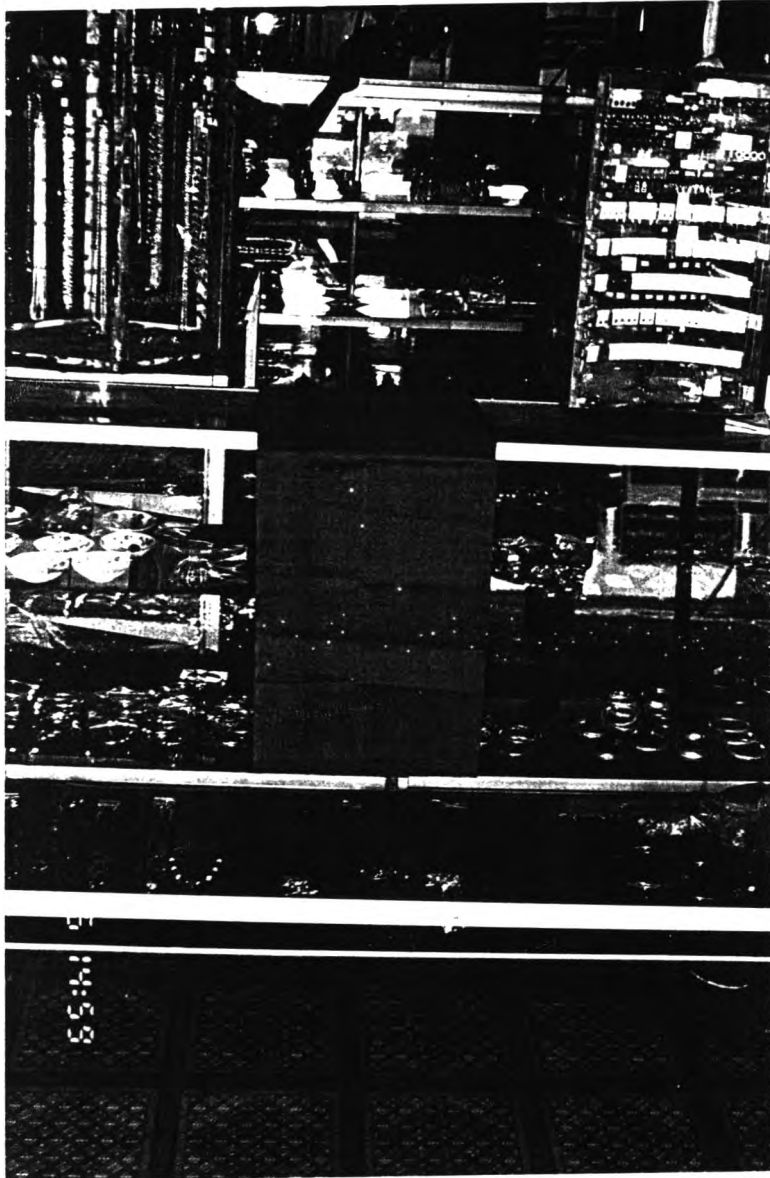
ผู้เล่นมักนิยมสวมเสื้อคอกระดุมหรือที่เรียกว่าคอแหลม และคอกลมลักษณะแขนเสื้อเป็นแขนกระบอกสั้น-ยาวหรือสามส่วน ตัวเสื้อจะตีเกล็ดเข้ารูป นุ่งผ้าถุงไหม ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีทั้งผ้าที่ทออย่างง่าย ๆ เช่น ผ้าสะมอ ผ้าสาकु ผ้าตลุยสะแนก ผ้าอันลุยซิม เป็นต้น หรือผ้าที่ทอยากและสวยงามยิ่งขึ้น เช่น ผ้าโฮลหรือซั่มปวลโฮล² ผ้าปะกาปกุย ผ้าปะกาจันทร์ ผ้าละเบิก ผ้าเรือดจะเวียด ผ้าสะโรงเขชาย ผ้าอันปรอม เป็นต้น แต่ถ้าเป็นผู้มีฐานะดีมักจะนุ่งผ้าโฮล และมีการต่อเชิงผ้านุ่งที่เรียกว่า “ประโบล” ด้วย³ ซึ่งเชิงผ้านุ่งนี้จะเป็นลวดลายเฉพาะตัวของผู้ทอผ้า และแตกต่างกันตามแต่ละครอบครัว การนุ่งผ้าถุงจะเป็นลักษณะนุ่งผ้ายาวคลุมหน้าแข้ง หรือยาวถึงตาตุ่มแล้วแต่ผู้สวมใส่ถนัด แต่ถ้าเป็นการแต่งกายไปงานต่าง ๆ มักนิยมนุ่งผ้าถุงยาวถึงตาตุ่มเพื่อความเรียบร้อย

² แก่นจันทร์ นามวัฒน์ เครื่องแต่งกายเขมร (เอกสารในการรวบรวมผลงานเพื่อขอผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมประจำจังหวัดสุรินทร์ ปี 2540 สุรินทร์ : มปป, 2540) , หน้า 2 (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

³ เครือจิต ศรีบุญนาค , “เรียมอันเร” , สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน 11 (2542) : 3855.

ภาพที่ 31 : ผ้าอันปรมของชาวเขมรถิ่นไทย เป็นผ้าทอสีแดงมีลายเป็นตาหมากรุกเล็กๆ
 ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกกาญจน์พงศ์ ณ.หมู่บ้านหัตถกรรม ต.เขวาสินรินทร์
 จ.สุรินทร์ ในวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ภาพที่ 32 : ผ้าสาकुของชาวเขมรถิ่นไทย เป็นผ้าทอสีน้ำตาลออกเหลือง ตรงชายผ้าใช้สีแดง
 ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ.หมู่บ้านหัตถกรรม ต.เขวาสินรินทร์
 จ.สุรินทร์ ในวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

นอกจากนี้มีการห่มสไบชนิดเล็ก หรือสไบที่เป็นผ้าลูกแก้วด้วย ซึ่งในสมัยโบราณผ้าชนิดนี้ทอไว้ทำสไบโดยเฉพาะ ไม่นิยมนำมาตัดเสื้อ ซึ่งเหตุผลนั้นอาจเป็นเพราะตัวเสื้อนั้นนิยมเป็นผ้าพื้นเรียบ ไม่มีลวดลายสามารถใส่ได้ทุกโอกาส แต่เมื่อต้องการแต่งกายสวยงามในโอกาสที่สำคัญ ก็จะทำสไบมาห่มทับ เพื่อให้ดูสวยงามมากยิ่งขึ้น การห่มสไบนั้นจะนำมาพันตัวทั้งชายสไบไปหน้า 1 ชาย หลัง 1 ชาย และผ้าถุงผ้าสไบทั้งหมดนี้ ผู้สวมใส่มักจะนิยมทอเอง เพื่อถือเป็นการอวดฝีมือของตัวเอง และเป็นหน้าที่ของหญิงชาวเขมรถิ่นไทย ที่จะต้องทอผ้าให้เป็นด้วย

ภาพที่ 33 : การนำผ้าชนิดเล็กหรือผ้าลูกแก้วมาห่มเป็นสไบแสดงแบบโดยนางยีน สามสี

(ชาย) และนางทองคำ ดุจจันทน์ (ขวา)

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกาญจน์พงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์

ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ภาพที่ 34 : การแต่งกายของผู้เล่นเรือบมอันเรแบบชาวบ้านฝ่ายหญิง แสดงแบบโดย
นางภา อับงรัมย์ (หันหน้า) และนางบอน สามสี (หันหลัง)
แต่งกายโดยสวมเสื้อคอกลม แขนกระบอกผ่าหน้า นุ่งผ้าถุง (ผ้าโฮล) ยาว
ห่มสไบพันตัวทั้งชายหน้าหลัง

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกาญจน์พงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ส่วนเครื่องประดับนั้น ฝ่ายหญิงมักนิยมเครื่องเงิน ทองหรือนากเช่นเดียวกันโดยเป็น สร้อยคอ และสวมสะพานง่ามเหมือนสังวาลย์ของเครื่องแต่งกายละครไทย สวมต่างหูที่เรียกว่า “ตะเกา” (เครื่องประดับ) และกระจอน (ตุ้มหู) ถ้ามีช่อระย้าห้อยตุ้งติ้ง เรียกว่า “ตะเการะยา” หรือ “กระจอนระยา” ที่ข้อมือสวมกำไล คาดเข็ดขัด และสวมแหวน

ภาพที่ 35 : ต่างหูของชาวเขมรถิ่นไทยที่เรียกว่า “ตะเกา” มีลักษณะเป็นแผ่นกลมซ้อนเป็นชั้น ๆ แล้วมีก้านยาวปลายโค้งเหมือนตะขอเกี่ยว ทั้งหมดนี้ทำด้วยทองคำแท้ แสดงแบบ โดยนางภา จบั้งรัมย์

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจน์พงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอคโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ภาพที่ 36 : ตางหูของชาวเขมรถิ่นไทยที่เรียกว่า “กระจอนระยา” มีลักษณะเป็นแผ่นกลมซ้อนเป็นชั้น ๆ มีช่อดอกระย้าลงมาประมาณ 4-5 เส้น คำว่า “ระย้า” ภาษาเขมรถิ่นไทยเรียกว่า “ระยา”

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกานัญพงศ์ ณ.หมู่บ้านหัตถกรรม ต.เขวา กิ่งอ.เขวาสินรินทร์ จ.สุรินทร์ ในวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ทรงผมนั้น ผู้เล่นเรือมอันเรแบบชาวบ้าน ครั้งอดีตโบราณนิยมตัดแต่งทรงผม เป็นลักษณะทรงดอกกระทุ่ม⁴ แต่ในปัจจุบันได้ผมทรงตามสมัยนิยม บางครั้งอาจนำดอกไม้มาทัดหู เพื่อประดับผมให้สวยงาม ส่วนการแต่งหน้า จะมีการแต่งหน้าด้วยเครื่องสำอาง เช่น การทาแป้ง เขียนคิ้ว ทาปาก ให้เกิดความสวยงาม นอกจากนั้นเพื่อความสนุกสนานในการเล่น เรือมอันเร อาจมีการแต่งกายสลับเพศกัน โดยหญิงแต่งเป็นชาย ชายแต่งเป็นหญิง ไม่ถือว่าผิดแปลกแต่ประการใด

ภาพที่ 37 : ผู้เล่นเรือมอันเรแต่งกายสลับเพศเพื่อความสนุกสนาน โดยผู้เล่นเรือมอันเรหญิง แต่งกายเป็นชายโดยสวมเสื้อแขนยาว นุ่งผ้าโสร่งไหมมีผ้าขาวม้าคาดเอว และโพกศีรษะ แสดงแบบโดย นางสาวรรณี มะลิซ้อน

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมภาบุญพงศ์ ณ วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

⁴ แก่นจันทร์ นามวัฒน์ , เครื่องแต่งกาย , หน้า 4.

จากเครื่องแต่งกายของผู้รำเรือมอันเรแบบชาวบ้าน จะเห็นว่าเป็นเครื่องแต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ และมีค่านิยมที่จะนำเครื่องแต่งกายที่ทอเองมาสวมใส่ โดยเฉพาะในโอกาสพิเศษที่เป็นการร่วมรื่นเริงสนุกสนาน พบปะกันระหว่างชายหนุ่ม-หญิงสาว หรือชาวบ้านในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ๆ มีการแต่งกายอย่างสวยงาม ใครมีเครื่องประดับ ก็นำมาตกแต่งประดับกันอย่างเต็มที่ เพราะถือว่าในปีหนึ่ง ๆ จะมีการแต่งกายสวยงามไม่บ่อยครั้งนัก

1.3. โอกาสที่แสดง

การเล่นเรือมอันเรของชาวบ้านนั้น นิยมเล่นกันในช่วงฤดูร้อน คือเดือนห้า ที่ภาษาเขมรสูงเรียกว่า “แคแจต” ตรงกับช่วงวันหยุดสงกรานต์ซึ่งเรียกว่า “ไงตอม”^{*} หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะหยุดประกอบกิจการงานทั้งปวง เช่น ทอผ้า เลี้ยงไหม ถ้าใครฝ่าฝืนมีความเชื่อว่าฟ้าจะผ่าตาย⁵ ในระหว่างวันหยุดประจำปีนี้เอง ชาวบ้านจะร่วมสนุกสนานรื่นเริงด้วยการละเล่นเรือมอันเร ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยประมวลไว้ว่า ในสมัยก่อนยังไม่มีสถานบันเทิงพักผ่อนหย่อนใจ การแสดงมหรสพต่าง ๆ มีน้อยโดยเฉพาะในชนบท การที่ชาวบ้านได้มาเล่นเรือมอันเร ถือเป็นกิจกรรมร่วมกันของชุมชนหรือหมู่บ้านนั้น ๆ ถือเป็นช่วงว่างงานหลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวเป็นการพบปะสังสรรค์กันของชาวบ้าน

ในปัจจุบันนี้การหยุดพักผ่อนประจำปี เริ่มเปลี่ยนไป มักจะยึดถือวันหยุดประจำปีตามปฏิทิน การเล่นเรือมอันเร จึงมักจัดให้มีขึ้นช่วงวันหยุด ตามปฏิทินเป็นหลัก ยกเว้นในชนบทห่างไกลที่ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมสามารถใช้วันหยุดพักผ่อนตามความเชื่อแบบเดิมได้

ส่วนเวลาที่ใช้ในการเล่นเรือมอันเรนั้น สามารถเล่นได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ในสมัยก่อนจะนิยมเล่นกันตอนกลางคืน เพราะถือว่าเสร็จสิ้นภาระกิจประจำวันทั่วไปแล้ว ถ้าคืนไหน

* ไงตอม หมายถึง วันหยุด หรือวันเนาร์ของชาวไทยภาคกลางในเทศกาลสงกรานต์นั่นเอง

⁵ สิริวัฒน์ คำวันสา, อีสานปริทัศน์(อีสานคดี2) (กรุงเทพฯ : มปป. ,2523),หน้า 16.

เดือนมืด ก็จุดไฟให้สว่างตามมีตามเกิด เช่น ใช้ได้หรือตะเกียงเจ้าพายุ⁶ แต่ถ้าเป็นเดือนหงายก็ไม่ต้องจุดไฟใช้แสงเดือนส่องแทน นิยมเล่นตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเที่ยงคืนแต่บางครั้งเล่นจนถึงสว่างก็มี และถือกันว่าเล่นเรือมอันแรกกลางคืนสนุกที่สุด⁷

แต่ในปัจจุบันนิยมเล่นในเวลากลางวัน เนื่องจากสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป มีสิ่งบันเทิงต่าง ๆ มากมายในเวลากลางวัน จึงทำให้ยากแก่การรวมตัวกันเล่นเรือมอันเร การเล่นเรือมอันเรในเวลากลางวัน ในปัจจุบันมักนิยมเล่นหลังจากการทำบุญก่อเจดีย์ทรายในวัดเสร็จแล้ว หรือหลังจากการทำบุญถนน* ในคุ้มหรือหมู่บ้านของตน ซึ่งมักพบในเขตเทศบาลเป็นส่วนมาก เมื่อเสร็จสิ้นการทำบุญก็จะเล่นเรือมอันเรต่อเนื่องกันไปแทบทุกครั้ง

จะเห็นได้ว่าโอกาสและเวลาในการเล่นเรือมอันเรของชาวบ้าน เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ แต่ชาวบ้านยังมีจิตสำนึกถึงการอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้านเก่าแก่เอาไว้ และความคิดที่จะปลดปล่อยความทุกข์ ต้องการสนุกสนานรื่นเริงร่วมกัน ยังคงมีอยู่ จึงได้ปรับเปลี่ยนช่วงระยะเวลาในการเล่นให้เกิดความเหมาะสมในที่สุด

1.4 สถานที่ที่ใช้แสดง

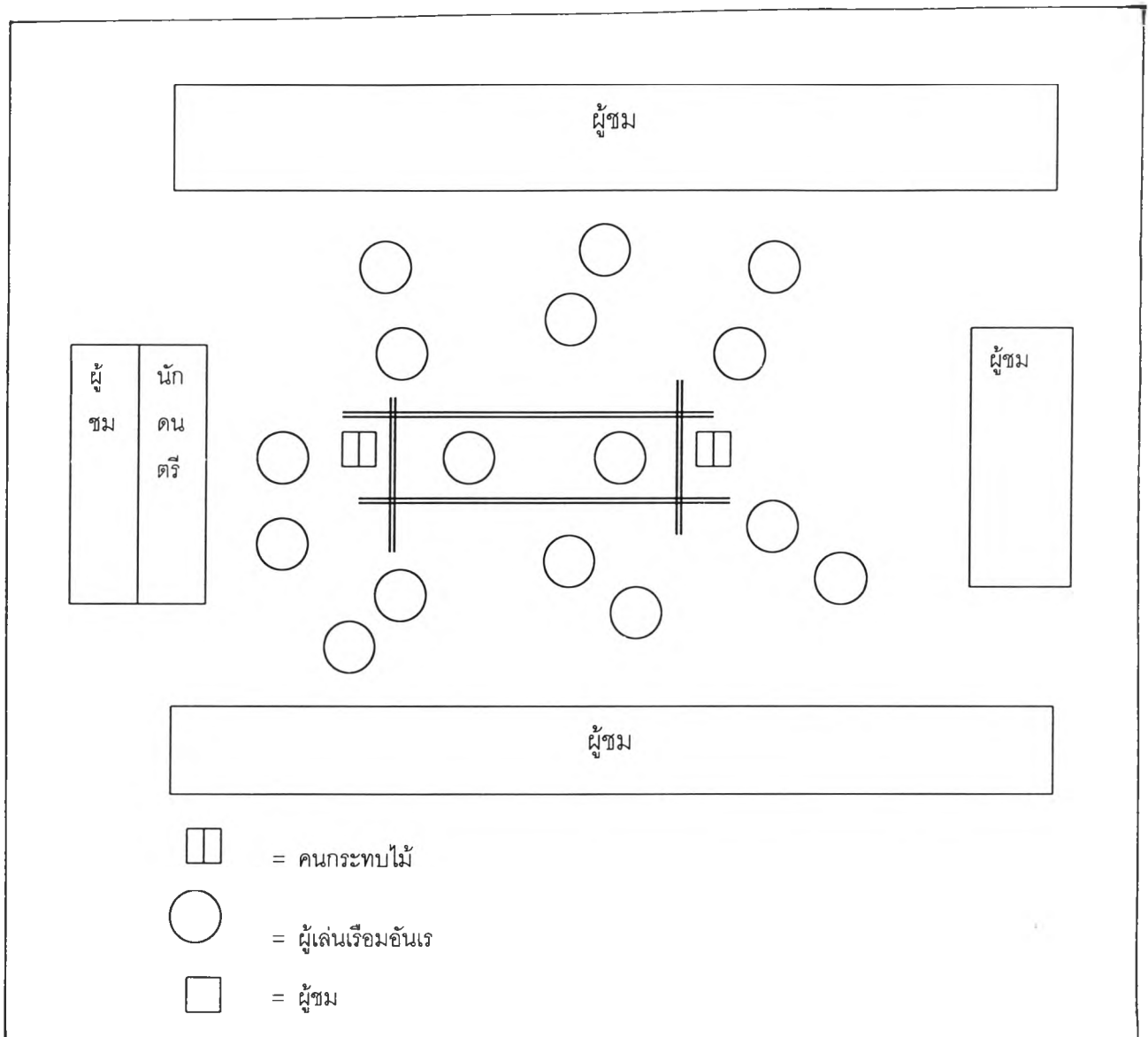
สถานที่ที่ใช้เล่นเรือมอันเรแบบชาวบ้านนั้น มักจะเล่นกันตามลานบ้านหรือลานวัด ซึ่งเป็นสถานที่โล่งแจ้ง ชาวบ้านมักนิยมเล่นกันตามลานวัดเป็นส่วนใหญ่ อาจสืบเนื่องจากชาวบ้านไปทำบุญก่อเจดีย์ทรายที่วัดเสร็จแล้ว ก็ร่วมกันเล่นเรือมอันเรต่อไปเลย

⁶ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แว่วเสียงแคน(กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว , 2530) หน้า 10.

⁷ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ลักษณะไทย เล่ม 3 ศิลปะการแสดง(กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2541)หน้า 10.

* การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว และขอขอบคุณคนที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้คนในหมู่บ้านจะนิยมกันในเทศกาลสงกรานต์

สถานที่แสดงจะแสดงบนลานอาภากรนำเสื่อมาปูเพื่อให้ผู้เล่นได้เกิดความสะดวกสบายไม่เจ็บเท้า ผู้
นั่งกระทบบากก็นำสากมานั่งกระทบบกลางวง ผู้เล่นร่ำรอบสาก คนดูนั่งหรือยืนดูรอบ ๆ ผู้เล่นอีก
ต่อหนึ่ง ดังแผนผัง ดังนี้

แผนผังที่ 7 : สถานที่และตำแหน่งของผู้เล่นเรีอมอันเรแบบชาวบ้าน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า ตามบ้านของบุคคลสำคัญในจังหวัดสุรินทร์ก็ได้มีการจัดการเล่นเรือมอันเร ตามลานบ้านของตัวเองด้วย เช่น ที่บ้านของคุณยาผิน มุลศาสตร์^๘ ผู้เป็นมารดาของอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ นายเสนอ มุลศาสตร์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ในระหว่างปี พ.ศ. 2523 – 2530^๙ ซึ่งบ้านของท่านตั้งอยู่ที่คุ้มวัดศาลาลอย ถนนมุลศาสตร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ได้จัดให้มีการเล่นเรือมอันเรของชาวบ้านในชุมชนคุ้มวัดศาลาลอยเป็นประจำทุกปีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ แต่เพิ่งจะมาหยุดเล่นไปเพราะคุณยาผินไปสบายเมื่อประมาณปีพ.ศ 2530 นี้เอง

ในการจัดสถานที่เล่นเรือมอันเรแบบชาวบ้านนั้น พอที่จะสรุปได้ว่า สถานที่ต้องเป็นสถานที่ที่กว้างขวางเหมาะสมกับจำนวนผู้เล่น ผู้ชม นักดนตรี และอากาศสบายไม่ร้อนจนเกินไป มักจะหาที่ใต้ร่มไม้ใหญ่เพื่อปกป้องแสงแดด หรือที่โล่งแจ้งเพื่อหาแสงสว่างในเวลากลางคืน บางครั้งถ้าพื้นขรุขระก็อาจนำเสื่อมาปูรองก่อนชั้นหนึ่ง เพื่อความสะดวกสบายในขณะเวลารำ เนื่องจากเวลารำหรือเล่นเรือมอันเรต้องถอดรองเท้าด้วย

1.5 อุปกรณ์ในการแสดง

การเล่นหรือรำเรือมอันเรแบบชาวบ้าน อุปกรณ์ที่สำคัญที่สุด ก็คือ สากดำข้าว ซึ่งเป็นสากดำข้าวที่ชาวบ้านใช้งานอยู่จริง และทำขึ้นมาใช้งานเอง ไม่ได้ซื้อมาจากที่ไหน ชาวบ้านจะนำสากดำข้าวมาเป็นตัวกระทบกัน เพื่อกระโดดหรือก้าวเข้า-ออกสากไปตามจังหวะ

สากดำข้าวนี้มีลักษณะเป็นท่อนไม้ยาวประมาณ 2 - 3 เมตร หรือ 5 - 7 ศอก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2 นิ้ว ปลายข้างหนึ่งเล็ก ปลายข้างหนึ่งใหญ่กว่ากันพอสมควร (ซึ่งใช้สำหรับดำข้าว สากข้างเล็กใช้ดำข้าวเปลือกให้แตก ส่วนสากข้างโตใช้ดำซ่อมข้าวสารให้ลอกขาว) นิยมทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้มะค่า ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้เต็ง เป็นต้น เมื่อนำมาตีกระทบกันก็จะได้ยินเสียงไพเราะกังวานดีกว่าไม้ชนิดอื่น และไม่แตกง่าย ในการรำจะใช้สากไม้ลักษณะนี้ 2 อัน ใช้สำหรับกระทบให้จังหวะ นอกจากนี้ยังต้องมีไม้รองสากอีกคู่หนึ่งเป็นท่อนไม้ เช่นเดียวกัน แต่มีขนาดสั้นกว่า คือ ยาวประมาณ 1 เมตร หรือ 2 - 3 ศอก มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 นิ้ว และ

^๘ สัมภาษณ์ ปลั่งศรี มุลศาสตร์ , ประธานชมรมมุลนิธิจังหวัดสุรินทร์ , 14 ตุลาคม 2543.

^๙ เรื่องเดียวกัน

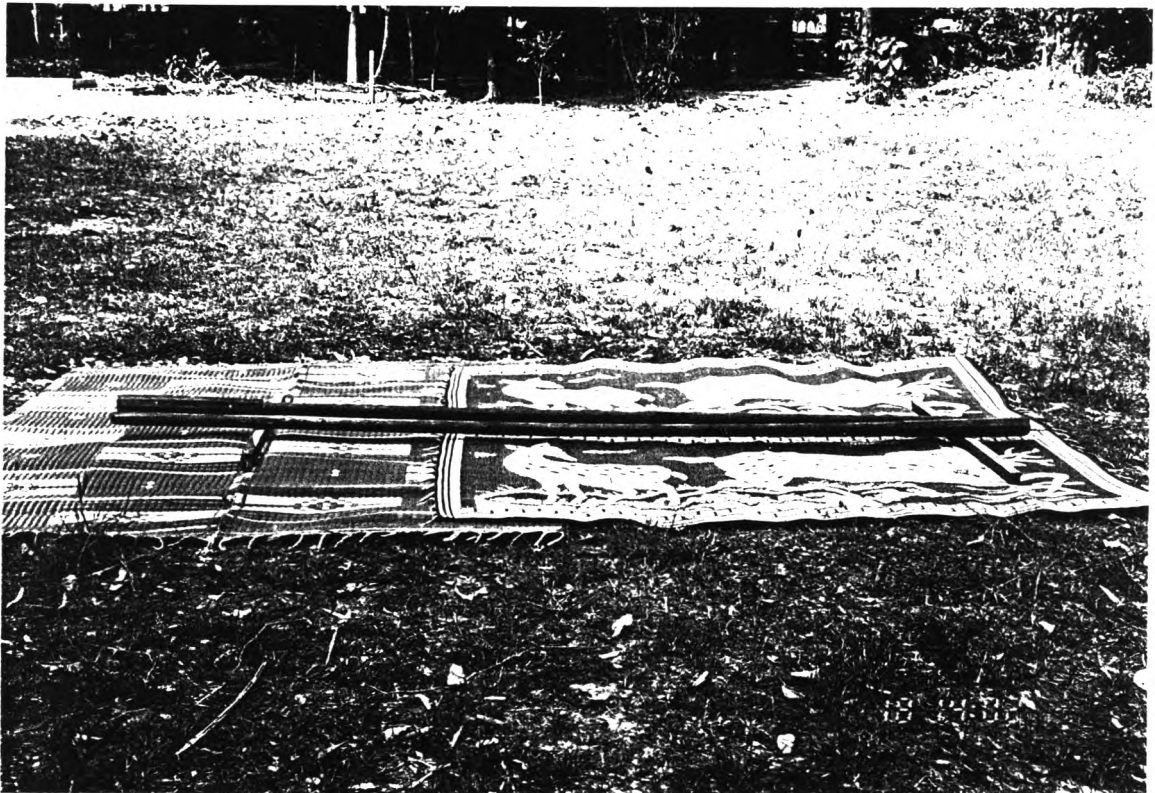
เป็นที่น่าสังเกตว่า สากไม้ที่นำมากระทบกันจะมีลักษณะกลมมน ส่วนไม้ที่รองสากจะมีลักษณะเป็นเหลี่ยม เพื่อได้วางไว้กับพื้นไม้กลิ้งไปไหนเวลาสากไม้กระทบลงมา

ภาพที่ 38 : ลักษณะของสากตำข้าวของชาวเขมรถิ่นไทย ซึ่งเป็นสากตำข้าวที่ใช้งานอยู่ (รายละเอียดของอยู่ในหน้า 149) แสดงแบบโดยนางจินดา ใจหาร (ซ้ายมือ) และนางสุวรรณี มะลิซ้อน (ขวามือ)

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ.บ้านเลขที่ 29/1 หมู่ที่ 8 ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2543

ลักษณะการวางอุปกรณ์ในการแสดง คือ นำไม้ท่อนเล็กวางขนานกัน 2 อัน ห่างกันตามความยาวของสากไม้คู่ยาว แล้วนำสากไม้คู่ยาววางพาดทับด้านบน เหลือปลายทั้ง 2 ด้าน ให้ผู้เล่นใช้มือจับข้างละมือ จับกระทบกันให้จังหวะพร้อมเป็นกระสวนเดียวกันทั้ง 2 คน ตามจังหวะเพลงและดนตรีประกอบ

ภาพที่ 39 : ลักษณะการวางสากดำขาวในการเล่นเรียมอันเรแบบชาวบ้าน มีเสื่อปูรองไว้ชั้นหนึ่ง เพื่อให้ความสะดวกในการรำเข้าสาก และในการวางสากจะวางสลับปลายสากข้างเล็กและข้างโต เพื่อสะดวกในการจับของผู้กระทบสากรวมถึงให้สมดุลกันด้วย

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมภาญจนพงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอคโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

1.6 คนตรี

ในการเล่นเรือบ้านแบบชาวบ้านนั้น ไม่ปรากฏว่านำคนตรีมาใช้ประกอบในช่วงเวลาใด แต่จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คนตรีนำเข้ามาประกอบในช่วงหลังที่ได้เกิดการเล่นประเภทนี้ขึ้นแล้ว แต่ไม่สามารถหาหลักฐานได้แน่ชัด¹⁰ แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า คนตรีที่ใช้ประกอบในการเล่นเรือบ้านเริ่มปรากฏอยู่ 2 ประเภท คือ

1.6.1 วงเรือบ้านหรือวงกันตรึมที่ใช้บรรเลงประกอบการรำสาก ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่าวงเรือบ้านแทนต่อไป

1.6.2 วงคนตรีไทยภาคกลาง

1.6.1 วงกันตรึมที่ใช้ประกอบการเล่นเรือบ้าน

เป็นวงคนตรีพื้นเมืองที่เก่าแก่ของชาวเขมรถิ่นไทยในแถบอีสานใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์ที่มีประชาชนเชื้อสายเขมรอาศัยอยู่มากที่สุด เหตุที่เรียกว่าวงกันตรึม เพราะนำเอาจังหวะตีกลองโตนมาเป็นชื่อของวง เพราะเวลาที่ผู้ตีกลองนั้นนำเอาฝ่ามือตีแนบสนิทไปกับหนังหน้ากลอง แล้วเกิดเสียงดัง “ประ” ส่วนเวลาที่ฝ่ามือตีลงไปแผ่นหนังหน้ากลอง แล้วผู้ตีรับฝ่ามือขึ้นก็จะเกิดเสียงดัง “ตรึม” ทำนองของเพลงวงกันตรึมถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองอื่น ๆ ของชาวสุรินทร์ ซึ่งรวมถึงการละเล่นเรือบ้านด้วย

วงเรือบ้าน ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีต่างๆดังนี้¹¹

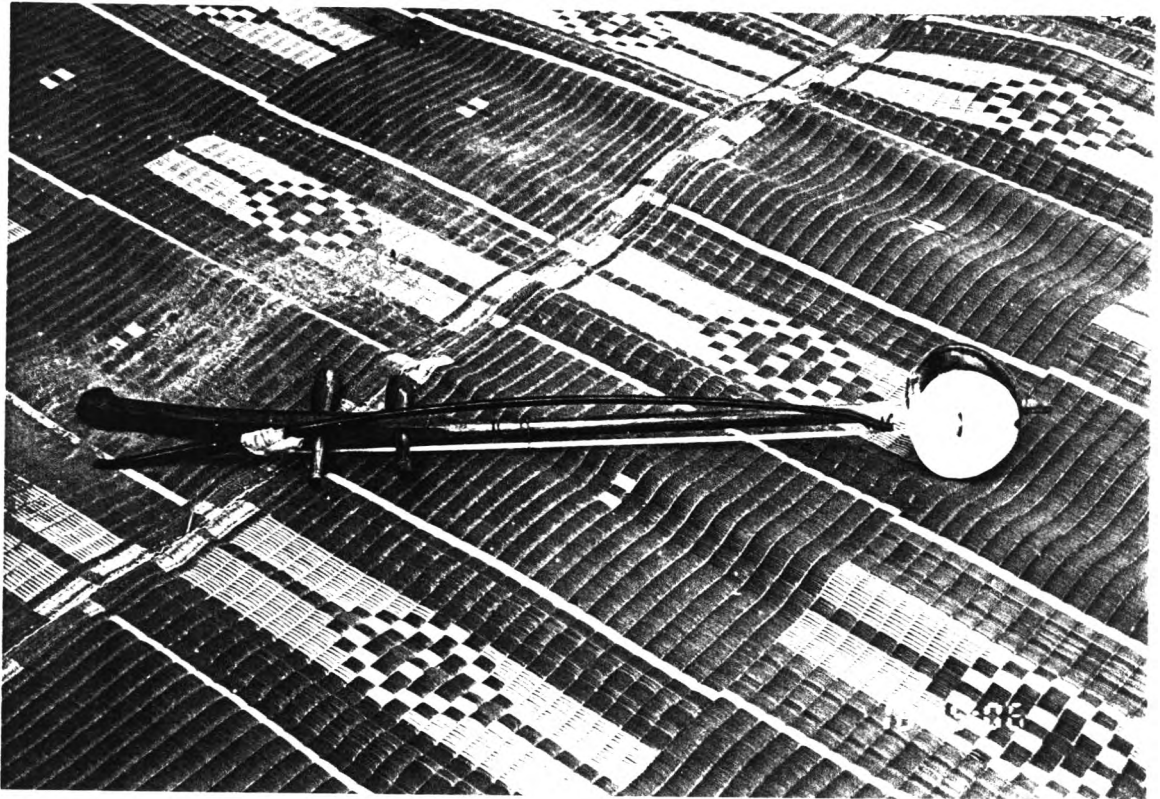
1. ตรวเอกหรือชอกกลาง	1 ตัว
2. ปี่โนหรือปี่เน	1 เล่า
3. กลองกันตรึม(สะกั่ว)	1 คู่
4. ฉิ่ง	
5. ฉาบ	
6. กรับ	

¹⁰ สัมภาษณ์ อาจารย์ธงชัย สามสี , อาจารย์สอนคนตรีพื้นเมืองของโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทร์ศึกษา, 22 ตุลาคม 2533.

¹¹ ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูมหาสารคาม, มรดกอีสาน (มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม , 2535) , หน้า 104.

1. ตรัวเอกหรือชอกกลาง

จัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทสี ชอ ในภาษาเขมร เรียกว่า ตรัว (TRO) มีรูปร่างลักษณะเหมือนชอของวงดนตรีไทย คันชักของชออยู่ระหว่างสายหรือนอกสายก็ได้ ชอกกลางมีรูปร่างลักษณะเหมือนชอดัง แต่มีกะโหลกชอที่โตกว่า มีเสียงต่ำ จนเสียงของสายทุ้มเป็นเสียงชอล และสายเอกเป็นเสียง เร ซึ่งห่างกัน 5 คู่ เปอร์เฟ็คท์พอดี้ ตัวชอประกอบด้วยส่วนที่เป็นคันทวนและ ส่วนที่เป็นกะโหลกชอ มีลูกบิดอยู่ปลายคันทวน 2 อัน เพื่อให้ชิงสายทั้ง 2 เส้น และสายนี้มักจะทำด้วยเส้นลวดของสายเบรครถจักรยานอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่พบเห็นโดยทั่วไปของเครื่องดนตรีพื้นเมือง กะโหลกชอลึงด้วยไม้ขนุนหรือไม้อื่น ๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น คันชักหรือคันสีทำด้วยหางม้า สีสายให้เกิดเป็นเสียงด้วยความฝืดของยางสน¹²

ภาพที่ 40 : ตรัวเอกหรือชอกกลาง

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกกาญจนพงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

¹² ศูนย์วัฒนธรรม วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ .สมบัติอีสานใต้ ครั้งที่ 3(กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์จำกัด, 2527) , หน้า 152.

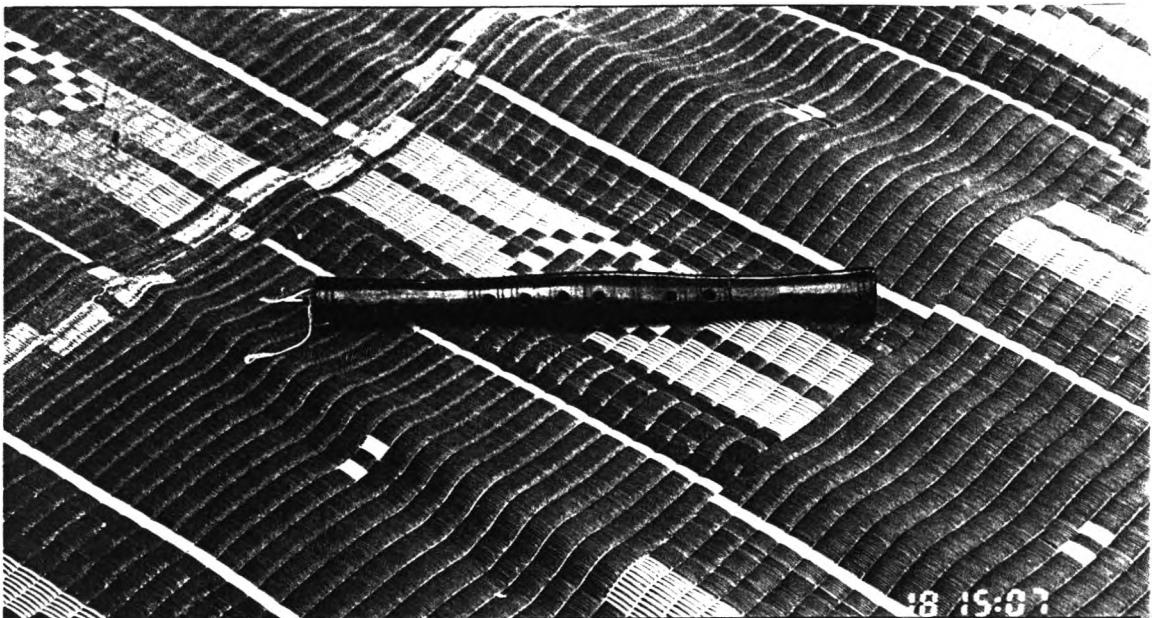
2. ปี่ในหรือปี่สไนหรือปี่สะไล

จัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า หรือที่เรียกว่า เครื่องลมไม้ เนื่องจากมีลำตัวที่ทำด้วยไม้รูปทรงกระบอก ป่องกลาง ไม่มีลำโพง ภายในลำตัวกว้างเป็นท่อเรียวจากด้านบนขยายออก เจาะรูนิ้วข้างลำตัว สำหรับเปลี่ยนทางลม เพื่อให้เกิดเสียงในระดับต่าง ๆ 6 รู ไม่มีรูนิ้วค้ำด้านหลัง ไม่มีส่วนที่เป็นลำโพง รูปร่างและสัดส่วนของปี่ในประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ส่วนที่เป็นลิ้น จะทำจากใบตาลที่ตากแห้ง ตัดให้มนกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 ซม. สองข้าง ๆ ละ 2 ชิ้นประกบกัน มัดแน่นด้วยเชือก ติดกับหลอดโลหะที่เรียกว่า กำพวด

ข. กำพวด เป็นหลอดโลหะ (ทองเหลือง) ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 5.5 ซม. โดยปลายด้านบน มีลิ้นมัดติดอยู่ ส่วนปลายอีกด้านหนึ่งของหลอด เสียบแน่นกับรูปี่ด้านบน

ค. ตัวปี่ ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง กลึงกลมป่องกลาง มีบั้ง เรียกว่าปล่องไอน์ เจาะรูนิ้ว 6 รู ไม่มีรูนิ้วค้ำด้านหลัง ภายในลำตัวปี่ กว้างเป็นท่อลมแบบท่อขยาย ความยาวของตัวปี่ประมาณ 30 ซม.¹³

ภาพที่ 41 : ปี่ในหรือปี่สะไล

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอคโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

¹³ วิโรจน์ เขียมสุข , มโหรีเขมร : วิเคราะห์เฉพาะกรณีบ้านสะเดา กิ่งอ.พลับพลาชัย จ.บุรีรัมย์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538), หน้า 90.

3. กลองกันตรึมหรือสะกั่ว¹⁴

จัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี กลองกันตรึมก็คือโทน หรือทับนั่นเอง ตัวกลองกลึงจากไม้ขนุนหรือต้นมะพร้าว โดยการกลึงภายนอกให้ได้ส่วนเสียก่อน แล้วจึงขุดเจาะหรือคว้านภายในให้กลวง กลองชนิดนี้โดยทั่วไปมีขนาด ดังนี้

ความยาว	22.5 – 24 นิ้ว
เส้นผ่าศูนย์กลางของหน้ากลอง	7.5 – 11 นิ้ว
เส้นผ่าศูนย์กลางส่วนท้ายสุด	6 – 8 นิ้ว
ความยาวจากหน้ากลองถึงเอวกลาง	7-8.5 นิ้ว
ความยาวจากเอวกลองถึงส่วนท้ายสุด	15.5 – 17 นิ้ว
รอบเอวกลอง	21 นิ้ว
เส้นรอบส่วนท้ายสุด	15 นิ้ว

การซึงหนัง นิยมซึงตั้งด้วยหนังลูกวัว และหนังงูเหลือม บางทีก็ใช้หนังของตะกวดด้วยเหมือนกัน โดยนำมาฟอกด้วยการแช่ในน้ำเกลือ เมื่อได้ที่ดีแล้วก็นำมาใส่ครกใหญ่ ๆ ต่ำให้หนังบางยิ่งขึ้น เมื่อหนังบางจนได้ที่ดีแล้ว ก็นำไปซึงให้ตั้งบนหน้ากลองในขณะที่หนังยังไม่แห้ง การซึงตั้งใช้วิธีเจาะรูโดยรอบแล้วร้อยเชือกสลักยึดที่เอวกลอง ใช้ลวดแข็งขนาดใหญ่เป็นที่สาวเชือกเพื่อให้หนังตั้ง เวลาประสมวงใช้ 2 ใบคู่กัน คือ มีตัวเสียงสูง เรียกว่าตัวผู้ กับตัวเสียงต่ำ เรียกว่า ตัวเมีย ตีหน้ากลองด้วยปลายมือ ผู้บรรเลงมี 2 คน ด้วยกัน คนหนึ่งจะตีกลองกันตรึมตัวผู้ อีกคนจะตีกลองตัวเมีย

¹⁴ ศุภย์วัฒน์ธรรม วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ , สมบัติอีสานใต้ ครั้งที่ 3 , หน้า 155.

ภาพที่ 42 : กลองกันตรึมหรือสะกั้วกันตรึม

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลีมกาญจนพงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์

ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

4. เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ คือ ฉิ่ง ฉาบ กรับ

เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องประกอบจังหวะ เป็นเครื่องดนตรีที่นำมาเสริมในภายหลัง ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากดนตรีไทยทางภาคกลางอาจเป็นได้ เพราะกันตรึมเป็นดนตรีพื้นเมืองในท้องถิ่นของประชาชนที่พูดภาษาเขมรประกอบไปด้วย ซอกลาง 1 คัน ปี่อ้อ 1 เล้า กลองกันตรึม 2 ใบเท่านั้น

4.1 ฉิ่ง เป็นเครื่องตีทำด้วยโลหะ หล่อหนา เว้ากลางปากผายกลม รูปคล้ายถ้วยชา ไม่มีก้น สำหรับหนึ่ง 2 ฝา แต่ละฝาวัดผ่านศูนย์กลางจากสุดขอบข้างหนึ่งไปสุดขอบอีกข้างหนึ่ง ประมาณ 6 ซม. ถึง 6.5 ซม. เจาะรูตรงกลางเว้าสำหรับร้อยเชือก เพื่อสะดวกในการถือตี กระทบกันให้เกิดเสียงเป็นจังหวะฉิ่งที่กล่าวนี้สำหรับใช้ประกอบวงปี่พาทย์ ส่วนฉิ่งที่ใช้สำหรับวงเครื่องสายและวงมโหรี มีขนาดเล็กกว่านั้น คือ วัดผ่านศูนย์กลางเพียง 5.5 ซม.

ที่เรียกว่า “ฉิ่ง” ก็คงจะเรียกตามเสียงที่เกิดขึ้นจากการเอาขอบของฝาหนึ่งกระทบเข้ากับอีกฝาหนึ่งแล้วยกขึ้น จะได้ยินเสียงกังวานยาวคล้าย “ฉิ่ง” แต่ถ้าเอา 2 ฝานั้น กลับกระทบประกบกันไว้ จะได้ยินเสียงสั้นคล้าย “ฉับ”¹⁵

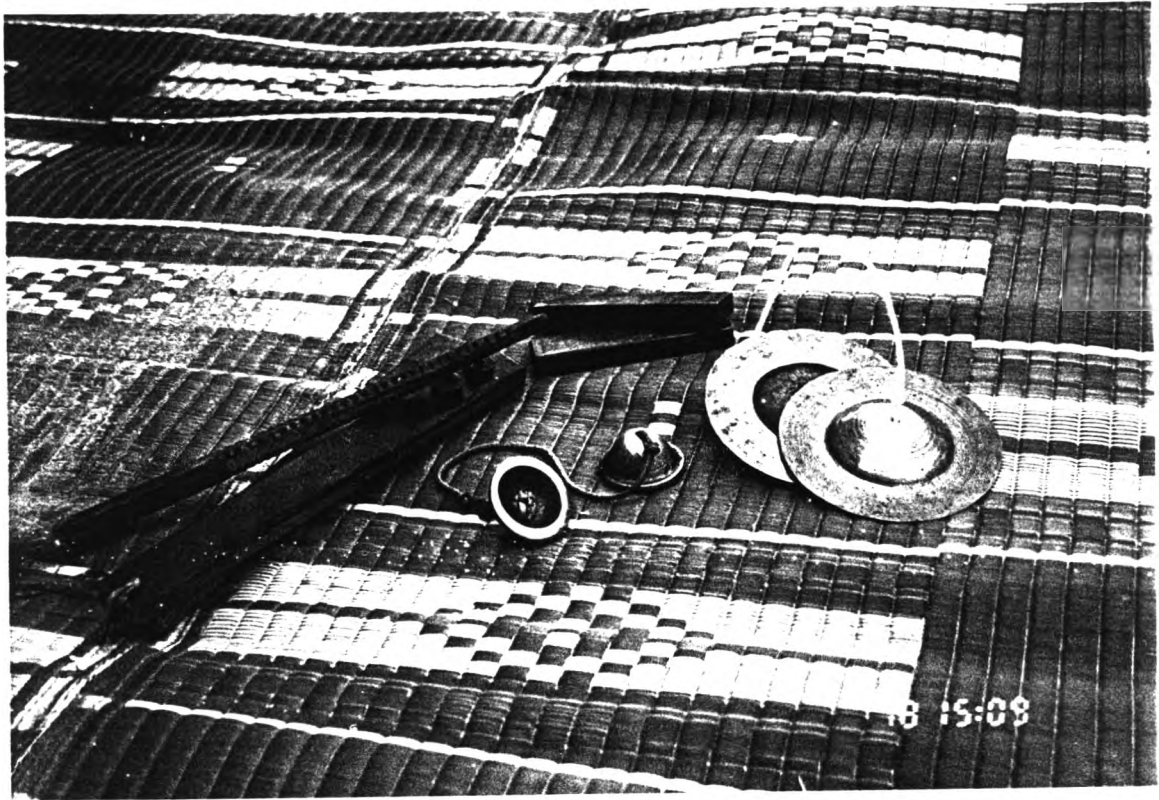
4.2 ฉาบ เป็นเครื่องตีอีกชนิดหนึ่งทำด้วยโลหะเหมือนกัน รูปร่างคล้ายฉิ่งแต่หล่อบางกว่าฉิ่ง มีขนาดใหญ่กว่าและกว้างกว่า ตอนกลางมีปุ่มกลม ทำเป็นกระพุ้งขนาดวางลงในอุ้งมือ 5 นิ้ว ขอบนอกแบนราบออกไปโดยรอบและเจาะรูตรงกลางกระพุ้งไว้ร้อยเส้นเชือกหรือเส้นหนังสำหรับถือ ต่อมาคิดทำขึ้นเป็น 2 ขนาด ขนาดเล็ก เรียกว่า “ฉาบเล็ก” ขนาดใหญ่เรียกว่า “ฉาบใหญ่” ขนาดเล็กวัดผ่านศูนย์กลางราว 12 ถึง 14 ซม. ขนาดใหญ่วัดผ่านศูนย์กลาง ราว 24 ถึง 26 ซม. ใช้ขนาดละ 2 อัน หรือขนาดละคู่ ตีกระทบกันให้เกิดเสียงตามจังหวะที่ต้องการ ที่เรียกว่า “ฉาบ” ก็เข้าใจว่าเรียกตามเสียงคล้าย “แฉ่งแฉ่ง, แฉ่ง แฉ่ง”¹⁶

¹⁵ ธนิต อยู่โพธิ์, หนังสือเครื่องดนตรีไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มณเฑศ , 2530) , หน้า 30. (พิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองอายุครบ 80 ปี ของนายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร พ.ศ. 2499-2511 วันอังคารที่ 20 ตุลาคม 2530)

¹⁶ ธนิต อยู่โพธิ์, หนังสือเครื่องดนตรีไทย. หน้า 30.

4.3 กรับ ทำด้วยไม้ไผ่ซีก เกลาเพื่อมิให้ผิวและเสี้ยนบาดและตำมือ รูปร่างแบนตามซีกไม้ไผ่ และหนาตามขนาดของเนื้อไม้ เช่นหนาสัก 1.5 ซม. กว้างสัก 3-4 ซม. และยาวประมาณ 40 ซม. ทำเป็น 2 อัน หรือคู่ ใช้ตีให้ผิวกระทบกันทางด้านแบน เกิดเสียงได้ยินเป็น “กรับ-กรับ-กรับ” และคงจะเนื่องด้วยเสียงนี้เอง จึงเรียกเครื่องตีชนิดนี้ว่า “กรับ” ต่อมาเมื่อประดิษฐ์ทำด้วยไม้แก่นหรือไม้จริงแต่ก็เหล่าเป็นรูปแบนอย่างซีกไม้ไผ่ คงใช้ในลักษณะเดียวกับกรับไม้ไผ่¹⁷ และกรับของชาวเขมรถิ่นไทยอีกลักษณะหนึ่ง มีรูปแบบแบนหนาตามขนาดเนื้อไม้ 2 อัน มักทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่นเดียวกัน เจาะรูตรงปลายกรับข้างหนึ่งร้อยโลหะกลม เช่น สกรูซ้อนกัน แล้วนำไม้ซึ่งเหล่าให้เรียวยาวมีความยาวประมาณ 1 ฟุต มาเคาะ จะทำให้เกิดเสียงเคาะไม้ผสมกับเสียงของโลหะ

¹⁷ ธนิต อยู่โพธิ์ , หนังสือเครื่องดนตรีไทย , หน้า 30.

ภาพที่ 43 : เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ฉิ่ง ฉาบ กรับ สังเกตได้ว่ามีกรับยาว ซึ่งเรียกว่า
เตราะหรือจักตะลือก ซึ่งเป็นกรับพื้นเมืองเขมรถิ่นไทย ลักษณะคล้ายกับแก๊บของ
ชาวอีสานเหนือ

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกาญจนพงศ์ ณ.วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

ในอดีตพบว่า วงเรอมนั้น มีเฉพาะเครื่องดนตรี 2 ชนิดเท่านั้น คือ ปี่สะไนและกลองกันตรึมเท่านั้น เสียงปี่จะดังไปทั่วคุ้มทั่วหมู่บ้าน เพื่อประกาศให้ทุกคนในหมู่บ้านทราบว่า ตอนนี้ขอเชิญมาร่วมสนุกสนานรื่นเริง ในวันหยุดพักผ่อนประจำปีด้วยการเล่นเรอมนั้น เสียงกลองจะประสานกับเสียงสากลกระทบกันดังกังวาน

ต่อมาเมื่อคนปี่หรือผู้ที่เป่าปี่เริ่มหายากขึ้น เนื่องจากไม่ค่อยมีผู้ฝึกหัดสาเหตุเพราะเล่นได้ยาก ต้องฝึกหัดกันเป็นเวลานาน จึงได้มีการนำซอกันตรึมเข้ามาบรรเลงประกอบแทน โดยใช้เป็นเครื่องดำเนินทำนองเพลง จึงทำให้เห็นว่าในปัจจุบันบางครั้ง ไม่จำเป็นต้องใช้ปี่บรรเลงก็ได้ แต่ใช้ซอและกลอง รวมทั้งนำเครื่องประกอบจังหวะอื่น ๆ เข้ามาผสมผสานด้วยก็คือ ฉิ่ง ฉาบ กระทบ

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า วงเรอมนั้น จะประกอบไปด้วย ปี่สะไน กลองกันตรึม ซอ กลอง ฉิ่ง ฉาบ กระทบ โดยที่ให้ปี่และซอเป็นเครื่องดำเนินทำนอง คือ บรรเลงให้ทำนองเพลง ส่วนกลองเป็นตัวให้จังหวะ และมี ฉิ่ง ฉาบ กระทบ เป็นต้น สอดประสานจังหวะ ให้เกิดความไพเราะขึ้น แต่ทั้งนี้ถ้าเป็นวงกันตรึมที่ใช้บรรเลงประกอบการร้องกันตรึมจริง ๆ นั้น จะใช้ปี่อ้อแทนปี่สะไนเป็นหลักในการดำเนินทำนอง¹⁸

1.6.2 วงดนตรีไทยภาคกลาง

จากการออกเก็บข้อมูลผู้วิจัยยังพบว่า มีวงดนตรีไทยภาคกลาง และได้แพร่หลายไปถึงเมืองสุรินทร์เป็นวงดนตรีที่บรรเลงประกอบการเล่นอีกรวงหนึ่งด้วย เหตุที่วงดนตรีไทยภาคกลางได้เข้ามาจะแพร่หลายในจังหวัดสุรินทร์ สันนิษฐานได้ 2 กระแส คือ¹⁹

1. จากการแพร่หลายของลิเกไทยภาคกลางเข้าสู่ดินแดนอีสาน โดยเริ่มที่จังหวัดนครราชสีมา แล้วได้แพร่หลายต่อไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั่วภาคอีสานรวมถึงวงดนตรีไทยภาค

¹⁸ สัมภาษณ์ ธงชัย สามสี, อาจารย์ดนตรีพื้นเมืองโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทร์ศึกษา จ.สุรินทร์ 22 ตุลาคม 2543.

¹⁹ สัมภาษณ์ อิศรา จรัลยานนท์, ผู้อำนวยการอาศรมภูมิปัญญา สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 15 ตุลาคม 2543.

กลางที่บรรเลงประกอบการเล่นลิเกด้วย โดยในปัจจุบันนี้พบว่ามีคณะลิเกมากมายภายในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งรวมถึงคณะดนตรีด้วยเช่นกัน

2. จากการที่มีวงดนตรีไทยภาคกลางประจำวงข้าหลวงหรือวงเจ้าเมือง เพื่อใช้ในงานพิธีต่าง ๆ ของจังหวัด จนกระทั่งสืบทอดมาจนถึงยุคปัจจุบันสันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามาเมื่อมีเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางไปดำรงตำแหน่งข้าหลวงหรือผู้ว่าการราชการจังหวัด ช่วงปรับปรุงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5

จากข้อสันนิษฐานที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในจังหวัดสุรินทร์มีวงดนตรีไทยภาคกลางแพร่หลายพอ ๆ กับวงดนตรีพื้นเมืองเลยทีเดียว ดังในปัจจุบันก็มีการฝึกหัดให้แก่เยาวชนในจังหวัดอย่างแพร่หลาย เช่น ที่วัดศาลาลอย ต.ในเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ ก็มีการฝึกหัดดนตรีไทยทุกวัน โดยมีครูดนตรีไทยในจังหวัดเป็นผู้สอน²⁰

วงดนตรีไทยที่ใช้ประกอบการเล่นเรียมอันเร คือ วงปี่พาทย์เครื่อง 5 เครื่องดนตรีของการบรรเลงวงปี่พาทย์ประกอบการเล่นเรียมอันเรจะใช้ตะโพนเป็นเครื่องให้จังหวะแทนกลองกันตรึม และใช้ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ซ้องวงใหญ่ ปี่ เป็นเครื่องดำเนินทำนอง ฉิ่ง เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ส่วนกลองทัดเป็นเครื่องให้จังหวะเช่นเดียวกัน แต่ในบางครั้งก็ไม่ได้นำมาใช้ ถ้าเพื่อความสะดวกมักจะมี ระนาด ตะโพน และปี่เพียงเท่านั้น ก็สามารถบรรเลงเพลงได้แล้ว

สาเหตุที่ใช้วงดนตรีไทยนั้นผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักดนตรีไทยในจังหวัดสุรินทร์ คือนายเลา ผิวจันทร์สด เจ้าของคณะลิเกเฉลา เมืองมนต์ และเป็นผู้เล่นระนาดคนหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ตัวท่านได้เคยเห็นการนำวงดนตรีไทยมาบรรเลงประกอบการเล่นเรียมอันเรตั้งแต่เด็ก ที่บ้านเกิด ณ ต.ทุ่งมน อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ ตัวท่านได้เรียนปี่พาทย์กับพระภิกษุรูปหนึ่ง (จำชื่อไม่ได้) ณ วัดทุ่งมน และเมื่ออายุประมาณ 25 ปี ได้เริ่มรับงานบรรเลงปี่พาทย์ ซึ่งมีงานหลายประเภท รวมถึงการบรรเลงประกอบการเล่นเรียมอันเร ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ด้วย โดยเคยเล่นที่ ต.ทุ่งมน อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ ต่อมาเมื่อได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านนาบัว ต.นาบัว อ.เมือง จ.สุรินทร์ ก็นำวงดนตรีไทยมาบรรเลงประกอบการเล่นเรียมอันเรของชาวบ้าน²¹ จึงมีความเป็นไปได้ว่าการนำ

²⁰ สัมภาษณ์ ไพลิน จิตหาญ , 13 ตุลาคม 2543.

²¹ สัมภาษณ์ เลา ผิวจันทร์สด , หัวหน้าลิเกคณะเฉลา เมืองมนต์จังหวัดสุรินทร์ , 23 ตุลาคม 2543.

วงดนตรีไทยมาบรรเลงประกอบการเล่นเรียมอันเรของชาวบ้าน น่าจะเกิดขึ้นมาประมาณ 70-80 ปีก็เป็นได้ หรือช่วงที่ลิเกเข้ามาแพร่หลายในจังหวัดสุรินทร์

แต่ในปัจจุบันไม่สามารถสืบทราบได้ว่ามีหรือนำมาวงดนตรีไทยมาบรรเลงประกอบการเล่นเรียมอันเรอีกหรือไม่ แต่ตัวนายเลาเองไม่ได้นำวงดนตรีไทยมาบรรเลงประกอบการเล่นเรียมอันเรเป็นเวลาถึง 5-6 ปีแล้ว สาเหตุเนื่องมาจากความไม่สะดวกในการขนย้ายเครื่องดนตรีที่มีขนาดใหญ่กว่าเครื่องดนตรีพื้นเมือง นักดนตรีบางคนมาจากหมู่บ้านอื่นเพราะทราบข่าวการเล่นเรียมอันเร อยากมาร่วมสนุกสนานด้วย เมื่อเดินทางไกลเพื่อความสะดวกจึงต้องถือเครื่องดนตรีพื้นเมือง ซึ่งมีขนาดเล็กเหมาะในการเดินทางและพกพา²² และที่สำคัญการบรรเลงดนตรีประกอบการเล่นเรียมอันเรนั้นปัจจุบันว่าจ้างวงดนตรีมาบรรเลงโดยเฉพาะ และนิยมจ้างวงดนตรีพื้นเมืองคือวงเรียมอันเรมากกว่า ซึ่งอาจเป็นเพราะค่าจ้างถูก มีหลายวงให้เลือกได้ และบรรเลงเพลงที่ใช้ในการแสดงได้มากกว่าก็เป็นได้

นอกจากนี้บทบาทของวงดนตรีก็นับว่ามีความสำคัญ เพราะการเล่นเรียมอันเรต้องอาศัยจังหวะกลองเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะจังหวะที่ดีจะทำให้ทราบถึงการก้าวหรือกระโดดเข้า-ออก จากสาก พร้อมทั้งเกี่ยวข้องกับจังหวะเพลงด้วย ถ้าเป็นบทเพลงช้าดนตรีก็ต้องยึดจังหวะช้า ผู้รำจะมีท่วงท่าอ่อนช้อยเนิบนาบ ถ้าหากสนุกสนานกันมากขึ้นเท่าไร ดนตรีก็จะบรรเลงเร็วขึ้น ๆ ผู้รำก็ต้องเปลี่ยนท่วงท่าให้กระฉับกระเฉงว่องไว

ตำแหน่งที่วางของดนตรีนั้นในวงเรียมอันเรไม่กำหนดตายตัวว่าผู้ใดจะนั่งบรรเลงตรงตำแหน่งใด อยู่ที่ความสะดวกของสถาน และวงดนตรีมักจะต้องอยู่ด้านข้างของวงรำสาก ส่วนวงดนตรีไทยภาคกลางนั้นตั้งเครื่องดนตรีและตำแหน่งผู้เล่นตามรูปแบบ วงปี่พาทย์เครื่อง 5

ในองค์ประกอบของดนตรีนี้จึงสรุปได้ว่า มีวงดนตรี 2 วงบรรเลงประกอบ คือวงเรียมอันเร และวงดนตรีไทยภาคกลาง แต่เพื่อความรวดเร็วและสะดวกสบายทำให่วงดนตรีไทยเริ่มลดบทบาทลง จนไม่นิยมใช้ในการแสดง เหลือแต่วงเรียมอันเรเพียงอย่างเดียว ที่ยังคงเล่นได้ในปัจจุบันนี้

²² สัมภาษณ์ เลา มิวจันทร์สด, หัวหน้าลิเกคณะเฉลิม เมืองมนต์ จังหวัดสุรินทร์, 23 ตุลาคม 2543.

1.7 เนื้อร้อง ทำนองเพลงและจังหวะ

การละเล่นเรือมอันเรเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีทั้งดนตรีประกอบและบทเพลงสำหรับขับร้องให้ทำนอง บทร้องจะเป็นบทร้องภาษาพื้นบ้านของชาวเขมรถิ่นไทย เป็นภาษาเขมรสูง ทำนองเพลงเป็นทำนองที่มีมาแต่โบราณกาล ซึ่งมีมาคู่กับวงดนตรีกันตรึม บทร้องมีเนื้อเพลงมากมายหลายเพลงแล้วแต่ว่าจะเลือกบทเพลงใดมาร้องให้เหมาะสมกับจังหวะที่ใช้ในการเล่นเรือมอันเร

ทำนองและจังหวะเพลงที่ใช้ในการเล่นเรือมอันเรแบบชาวบ้านมี 3 จังหวะ ด้วยกัน คือ

- 1.7.1 จังหวะจิ้งมุย หรือ จังหวะชาเดียว^{*} ใช้ทำนองเพลงจิ้งมุย
- 1.7.2 จังหวะมลบโดง หรือ จังหวะร่มมะพร้าว^{**} ใช้ทำนองเพลงมลบโดง
- 1.7.3 จังหวะจิ้งปี่ หรือ จังหวะสองขา^{***} ใช้ทำนองเพลงจิ้งปี่

เพลงที่ใช้บรรเลงและขับร้องประกอบเป็นเพลงที่ใช้ภายใน 3 จังหวะนี้เท่านั้น โดยจะมีคำร้องประกอบด้วย เนื้อเพลงมักเป็นการชมความงาม การเกี้ยวพาราสี การฝากรัก เป็นต้น โดยใช้คำอุปมาอุปมัย คำเปรียบเทียบ มากกว่าที่จะกล่าวโดยตรง ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงจังหวะเนื้อร้อง และทำนองเพลง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1.7.1 จังหวะจิ้งมุย ใช้ทำนองเพลงจิ้งมุย เป็นการก้าวเท้าลงในสากและก้าวออกด้วยขาเพียงข้างเดียว จัดเป็นจังหวะช้า ดังแผนภูมิจังหวะกลองและจังหวะกระทบสาก ดังนี้

* จังหวะชาเดียว หมายถึง การก้าวเท้าลงในสากเพียงเท้าเดียว

** จังหวะมลบโดง หมายถึง ร่มมะพร้าว ลักษณะท่าและทำนองเพลงเหมือนร่วมมะพร้าวที่กำลังต้องลม

*** จังหวะสองขา หมายถึง การก้าวเท้าลงในสากสองเท้า

ตารางที่ 4 จังหวะกลองและจังหวะสากเพลงจิงมุย

จังหวะกลอง	* ** ตุล โจ๊ะ ตูล	ตุล โจ๊ะ ตูล	ตุล โจ๊ะ ตูล
จังหวะสาก	*** กรุ ชั่ง ⁺ กรุ	กรุ ชั่ง กรุ	กรุ ชั่ง กรุ
ลักษณะไม้สาก	ห่าง ชิด ห่าง	ห่าง ชิด ห่าง	ห่าง ชิด ห่าง

จังหวะขาเดียว (จิงมุย) จิง แปลว่า ขา มุย แปลว่า หนึ่ง

อัญฉิมมองโมจริง อัญฉิมประอินโมเฮียม เวียซาโกซิมเลงคลัง ลือเถิดเทิง เปี้ยซ่า
เลงกริด จองกลอนดาเนียเจีย

ชมอัญฉิมเนียงละออ เจ๊ะโมปีปาเตียะ กุมแซซิ่น ดาแมแบมุกแจ็ง กาแม็ยระเกอะ
ระกะ เนียงละออของบอง ิงแนะิงเจีย รวมเรือมออยสรูด

ถอดความ

เชิญพี่มาร้อง เชิญน้องมารำ ตีโทนกระหน้า กระหิมเสียงกลอง
เสียงดังเถิดเทิง ประเป็งคะนอง ปีกีร็ดหวีดร้อง คล้องจองกันดี

ขอเชิญโฉมยง ลงมาจากเรือน อย่าแสร้งอย่างเขื่อน อย่าเปื้อนหน้าหนี
อย่าเคอะเขินอาย สายใจของพี่ วันนีวันดี ร่วมรำสำราญ

ในบางครั้ง เมื่อใช้วงดนตรีไทยบรรเลงประกอบแทนดนตรีพื้นบ้าน มักจะนิยม
ทำนองเพลงออกภาษา เช่น เพลงมอญต่าง ๆ ชาวบ้านเรียกกันว่า เพลงหางมอญ แต่เพลงที่

* ตูล คือ การตีหน้ากลองปล่อยมือตามปกติ

** โจ๊ะ คือ การตีหน้ากลองโดยกดปลายนิ้ว

*** กรุ คือ ลักษณะไม้สาก กระทับกับไม้รองสาก โดยแยกสาก 2 อัน ออกห่างจากกัน

+ ชั่ง คือ ลักษณะไม้สากสองอันกระทับกัน

นิยมเล่นกันมาก คือ เพลงมอญดูดาว²³ ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คงเป็นช่วงท้ายของเพลง บรรเลงที่ออกภาษาในตอนท้าย

1.7.2 จังหวะมลปโดง ซึ่งหมายถึง ร่มมะพร้าว คือ เกาของร่มมะพร้าวโยกโยนโชนเอน ไปมาถือเป็นจังหวะช้า ผู้รำจะรำเข้าสากและออกจากสากด้วยลีลาที่อ่อนช้อยและแผ่มช้า มีการ โชนเอนตัวอย่างสวยงามนับเป็นจังหวะที่น่าดู และมีอันตรายน้อย ลักษณะการเข้าสากจะเห็น การเกี่ยวพาราสีของชาย-หญิง อย่างชัดเจนดังตารางจังหวะกลองและการกระทบสาก ดังนี้

ตารางที่ 5 จังหวะกลองและจังหวะสากเพลงมลปโดง

จังหวะกลอง	ตุล ตุล โฉ๊ะ โฉ๊ะ ตุล ตุล เจิง * ตุล โฉ๊ะ ตุล เจิง โฉ๊ะ ก้นตุ้ย ** โฉ๊ะ ก้นตุ้ย
จังหวะสาก	กรุ กรุ กรุ กรุ กรุ กรุ ชั่ง กรุ กรุ กรุ ชั่ง กรุ กรุ กรุ กรุ ชั่ง
ลักษณะไม้สาก	ห่าง ห่าง ห่าง ห่าง ห่าง ห่าง ชิด ห่าง ห่าง ห่าง ชิด ห่าง ห่าง ห่าง ห่าง

จังหวะร่มมะพร้าว (มลปโดง) มะลูป แปลว่า ร่ม โดง แปลว่า มะพร้าว

ไฉ่เยี้ยเปลี่ยละออ บานโมอีเน๊ะ เมียนเสียบยางทม
 แองโมเปยแพร์ ธรรมเนียมซิม โฟงแองบานโมลิ่งออยมือ
 ถึงเรือนมันละออ คาแมร์เยาะแมร์เย้ย ออยบานมือ
 ข้าเลงมันปรัวะ ข้าเลงมันสนิม โฟงคาญุมเธอตามตำเนอร
ถอดความ

ฤกษ์งามยามดี ได้มาที่นี่ มีโอกาสยิ่งใหญ่
 เรามาเผยแพร่ วัฒนธรรมไทย พวกเราจึงได้ มาเล่าให้ชม

²³ สัมภาษณ์ เล่า ผิวจันทร์สด ,หัวหน้าลิเกคณะเฉลา เมืองมนต์ จ.สุรินทร์ , 23 ตุลาคม 2543.

* เจิง คือ การตีหน้ากลองให้น้ำตวัดขึ้น โดยข้อมือติดกับขอบหน้ากลอง

** ก้นตุ้ย คือ การตีหน้ากลองแล้วปล่อยเหมือนตุล แล้วดปลายนิ้วของมืออีกข้างหนึ่ง ลงที่หน้ากลองแทนจะได้ยินเป็น 2 จังหวะ 2 เสียง

แม้รำไม่งาม อย่างเยาะเย้ยหยาม ให้ได้ชื่นชม
เสียงไม่ไพเราะ เสนาะนิยม เพราะพวกกระผมทำตามลืลา²⁴

1.7.3 จังหวะจิ้งปี่ ใช้ทำนองเพลงจิ้งปี่ หมายถึง สองขา คือ การก้าวเท้าลงไปในสาก ทั้งสองขาเป็นจังหวะที่เร็ว เต็มยากและมีอันตราย จัดว่าเป็นจังหวะที่น่าดูและสนุกสนาน รวมถึง การเข้าสากท่าดลกพลิกแพลงด้วย ดังตารางจังหวะกลองและการกระทบสาก ดังนี้

ตารางที่ 6 จังหวะกลองและจังหวะสากเพลงจิ้งปี่

จังหวะกลอง	ตุล ตูล โจ๊ะ / ตูล โจ๊ะ / ตูล ตูล
จังหวะสาก	กรุ กรุ ชิ่ง / กรุ ชิ่ง / กรุ กรุ
ลักษณะไม้สาก	ห่าง ห่าง ชิด / ห่าง ชิด / ห่าง ห่าง

จังหวะ 2 ขา (จิ้งปี่) จิ้ง แปลว่า ขา ปี่ แปลว่า สอง

ข้าแลงเปี้ย พลันแวง บรรเลงตุซงาย เพลิดเพลินละออโตจเนียง โมปี ลือมิก โม
เจาะ ลั้งจิก

โคจอ้งเพาะตา โมขันติมเดียม มีอดเข้าะบิซรุล มันเมียนบอนถิด ประโลมบรรเลง
เกิดเพ็งละคอน รวมเรือมโตกราย เนียงละออสรูลเจ็ด

ถอดความ

เสียงปี่ทอดหน่อย ละลวยลิวล่อง เพลิดเพลินลำพอง ระรวยสวนแสน งามดั่งนางฟ้า
มาจากเมืองแมน พระพรวิวล้วน เล่นเล่นสาค

เหมือนอนงค์เทวา มาเคียงเทวี สุขสิ้นยินดี ไม่มีอารมณ์ บรรโลมบรรเลง เป็นเพลง
ละคร ร่วมรำกราบกร อรชรชื่นใจ²⁵

เมื่อใช้วงดนตรีไทยบรรเลงประกอบแทนดนตรีพื้นบ้าน ในจังหวะจิ้งปี่นี้นิยมใช้เพลงพม่า
รำชวานบรรเลงประกอบเพราะถือว่า เป็นเพลงที่สนุกสนาน และมีจังหวะเข้ากับจังหวะจิ้งปี่
ของวงดนตรีพื้นเมือง สามารถนำมาใช้ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน

²⁴ สงบ บุญคล้าย . การละเล่นอีสานใต้ . หน้า 32.

²⁵ สงบ บุญคล้าย . การละเล่นอีสานใต้ . หน้า 31

ดังจะเห็นได้ว่า เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบในการเล่นเรือมอันเริ่มจังหวัด และทำนองตามที่นิยมกันเพียง 3 จังหวัด คือ จังหวัด มลปโดง และจังหวัด ซึ่งถือเป็นจังหวัดที่ชาวบ้านเล่นกันมาแต่โบราณ ส่วนเนื้อเพลงนั้นอาจเลือกเนื้อเพลงที่มีอยู่มากมายในบทร้องกันตรึมมาร้อง โดยเปลี่ยนแปลง ตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้ร้อง ซึ่งเนื้อหาที่มักนิยมนำมาร้อง สามารถแยกเป็นหมวดหมู่ใหญ่ ๆ²⁶ ได้ดังนี้

1. บทเพลงที่กล่าวถึงธรรมชาติ ซึ่งบทเพลงพื้นเมืองที่ใช้ร้องกันตรึมของจังหวัดสุรินทร์ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกล่าวถึงธรรมชาติเกือบทุกเพลง ตัวอย่างเช่น

จังหวัดจังหวัด กล่าวถึงดินฟ้าอากาศ

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
----------	---------

ปักษ์เรือแคนโดง	ฟ้าลั่นทางทิศใต้
-----------------	------------------

จังหวัดเกรินครุหรือไหว้ครุ

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
----------	---------

ชตุม มี'จิต	อากาศมืดครึ้ม
-------------	---------------

คเมามองปัด	น้องดำของพี่
------------	--------------

ชัตเตีร์ชทานยามา	หายไปไหน
------------------	----------

จังหวัดจังหวัด

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
----------	---------

มือ มี 'ชตุม	ดูเมฆมืดครึ้ม
--------------	---------------

มือ พนม ชตุล	ดูภูเขาสูงใหญ่
--------------	----------------

ชตั้ง เปรียะ ' มุล	ห้วยน้ำมูล
--------------------	------------

2. บทเพลงที่กล่าวถึงค่านิยมทางสังคม บทเพลงพื้นเมืองสุรินทร์ มักแสดงค่านิยมของผู้คนในสังคมด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ค่านิยมในการเลือกคู่ การเลือกคู่ครองในเพลงพื้นเมือง กล่าวชมผู้หญิงผิว

ดำมากเช่น

จังหวัดเกรินครุหรือไหว้ครุ

²⁶ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ วิทยาลัยครูสุรินทร์, เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน จังหวัดสุรินทร์ (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2527), หน้า 291-308.

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
เซตุมมี' จิต	อากาศมีดครึม
คเมบองบัต	น้องดำพี่หายไปใน
ซัดเตวี'ชทานนา	หายไปที่ใด

2.2 ค่านิยมความเป็นผู้นำของผู้ชาย ลักษณะความเป็นผู้นำของครอบครัวของชายสะท้อนให้เห็นในเพลงพื้นเมือง เช่น

จังหวัดจันทบุรี

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ปกั้วรเลื่อนแอดโมง	ฟ้าลั่นทางทิศใต้
ตี'แบ'ลลุง	น้ำไหลหลาก
บองรัวตรุดะ	พี่หาลอบใส่ปลา
เมื่อนเดรจัมเปรียะ'	ไก่อินติด
บองรัวตรุดะ'	พี่หาลอบใส่ปลา
นเจ็มชเรยชเด็ง	มาเลี้ยงผู้หญิงบาง

3. บทเพลงที่กล่าวถึงความรัก ซึ่งจะมีทั้งการกล่าวถึงพาราฮี การรำถึงรำพัน การตัดพ้อต่อว่า เป็นต้น และเนื้อเพลงมักนิยมชมผู้หญิงผิวดำเป็นส่วนมาก ซึ่งอาจเป็นเพราะกลุ่มชนชาวเขมรถิ่นไทย ผู้หญิงจะมีผิวสีคล้ำหรือผิวสีดำ เป็นส่วนมาก

จังหวัดจันทบุรี

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ชาเรยชอลอะเจียงชะเรยคเมา	หญิงสาวสวยกว่าหญิงดำ
ประแปรงปะมาเซา	ทาครีมปะแป้ง
ชาเรยคเมลอลอะเจียง	หญิงดำสวยกว่า

ต่อมาในปัจจุบันนี้การเล่นเรียมอันเรแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาวบ้าน ได้มีการเพิ่มเติมจังหวะเพลงบางเพลงขึ้น เพื่อให้การเล่นเรียมอันเรสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นั่นก็คือ จังหวะเกริ่นครู หรือ ไหว้ครู และจังหวะกัจะปะกาชูปตาน ซึ่งทั้ง 2 จังหวะมีรายละเอียด ดังนี้

1. จังหวะเกริ่นครุหรือไหว้ครุ *

จังหวะนี้เป็นการรำประกอบการบรรเลงเพลงไหว้ครุ โดยไม่มีการรำเข้าสากแต่ประการใด มีแต่การรำรอบสากเท่านั้น จังหวะนี้มีความช้าและทำนองเพลงแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์น่าเกรงขาม ดังตารางจังหวะกลองและการกระทบสาก ดังนี้

ตารางที่ 7 จังหวะกลองและจังหวะสากเพลงไหว้ครุ

จังหวะกลอง	โจ๊ะ โจ๊ะ กัณฑ์ญ์ เจิง เจิง ตูล โจ๊ะ โจ๊ะ กัณฑ์ญ์ เจิง เจิง ตูล
จังหวะสาก	กรุ กรุ ชิ่ง กรุ ชิ่ง กรุ
ลักษณะไม้สาก	ห่าง ห่าง ชิด ห่าง ชิด ห่าง

เนื้อเพลงสำหรับขับร้อง ประกอบจังหวะ เรือมอันเร

จังหวะไหว้ครุ (เกริ่นครุ)

คณูมซ็อมเป็ยะ แก้วบียประการณั เตียงทเวระดา อินสวนเป็ริยะปรีอม
 ชมอัญญ์จัญ โมจูย อานูญนิยม ชมหวายบังคม มันจ๊ะแพนแต่ย
 ชมเป็ยยก ชมโป ออกยตะตูล โพลซ็ิม ออยจำเริญ ลือคอลลโลกเบ็ย
 เตียงตูลเตียมทม อาโย๊ะเวงกำแสงเจริญ

ถอดความ

ข้าขออนไว้ ไตรรัตนา ทั้งเทพยดา อิศวรอินทร์พรหม
 ขอเชิญช่วย อำนวยนิยม ขอถวายบังคม บรมกษัตริย์ไทย
 ขอเดชะอำนาจ ประศาสน์พรเพิ่ม ผดุงเดิม ประชาชาวไทย²⁷

จังหวะกัจปะกาชาปะदान

กัจปะกา ชาปะदान มีความหมายดังนี้
 “กัจปะกา” กัจ แปลว่า หักหรือเด็ด ปะกา แปลว่า ดอกไม้ เราเอาดอกไม้ที่มีสีสด สวยงามมีกลิ่นหอม นำมาใส่พานหรือขัน สำหรับโปรยไปทั่วทิศ อธิษฐานของให้ชาตินี้

* อาจถือได้ว่าเป็นการได้รับอิทธิพลจากเรือมอันเรปรับปรุงใหม่ แต่ของเดิมมี 3 จังหวะเท่านั้น (ผู้วิจัย)

²⁷ สงบ บุญคล้าย, การละเล่นอีสานใต้, หน้า 33.

ชาติหน้า ให้สวยงามเหมือนดอกไม้ ขอให้ความดีทั้งหลายจงระบือลือชา ไปทั่วทุกแห่งเหมือน กลีบดอกไม้ที่หอมฟุ้งไปตามลมและทวนลม เป็นต้น

“ชาปะदान” หรือชาเพดาน แปลว่า รื้อถอน เอาออกไป เราขอเลิก หรือหยุด ใช้สถานที่ เช่น โรงปะรำ เวทีแสดงแต่เพียงนี้ตามคำอวยพร วิงวอนอำลา ขอให้มีความสุขสวัสดิ์²⁸

ในการเล่นเรือบั้งหรือจังหวะนี้ ผู้เล่นจะถือพานหรือขันใส่ดอกไม้ โปรยไปรอบ ๆ ขณะรำ รอบสัก จังหวะนี้ไม่มีการรำเข้าสากเช่นเดียวกัน ผู้รำที่ถือพานใส่ดอกไม้ มักจะเลือกผู้ที่รำสวย หรือเข้าสากได้คล่องแคล่วที่สุด²⁹

ดังตารางจังหวะดนตรีและการกระสากดังนี้

ตารางที่ 8 จังหวะกลองและจังหวะสากเพลงกัจปะกา ชาปะदान

จังหวะกลอง	กันตุล เจ๊ะ กันตุล เจิง เจิง ตูล ตูล
จังหวะสาก	กรุ กรุ กรุ ชัง ชัง กรุ กรุ
ลักษณะไม้สาก	ห่าง ห่าง ห่าง ชิด ชิด ห่าง ห่าง

จังหวะอวยพร อำลา (กัจปะกาชาปะदान)

ชมจบการลิ่ง พอเกิด ชมออยโบเปลี่ย ตามประเพณี
 แองชมออยบัว ออยเสียบจงเมียน อาโย๊ะเวงกำเฮงเจริญ
 ออยอาโย๊ะเวง ชรุลคลุน เมียนกำล้งโคจตำไร
 ชมโปรเมียนเกิด โปรมเตียงบริวาร เมียนยกศักดิ์ เตรือนสมบัติยาวเจริญ
 ปัญญาสามาด ฉลาดเจ็บบมานี้ แพนเตยแตนตีก
 เต็งมีอดเรือนคานีเย กาแมร์เมียนโต๊ะ ออยเสนะเสาะสบาย

²⁸ สงบ บุญคล้าย . การละเล่นอีสานใต้ . หน้า 34.

²⁹ สัมภาษณ์ นางสมควร สามสี, ชาวบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ , 18

ถอดความ

ขอจบการเล่น พอเป็นขวัญตา ขออวยพรลา ตามประเพณี
เราขออวยพร จงสุขสวัสดิ์ โชคชัยจงมี ชั่วกาลนาน

ขออายุวรรณโณ สุขโพล้ง เรี่ยวแรงดุจดั่ง พญาช้างสาร
สมบูรณ์มั่นคง พร้อมพร้งบริวาร เรื่องยกอัครฐาน ศฤงการมากมี

ปัญญาสามารถ ฉลาดเลิศมนุษย์ ดินฟ้ามหาสมุทร รู้ได้ถ้วนถี่
นิราศโศภยภัย ไต่ ๆ ยามี ไร่ทุกข์สุขชี จีรังยืนยาว³⁰

เพลงในการเล่นเรือมอันเรแบบดั้งเดิมของชาวบ้านในปัจจุบัน จึงประกอบไปด้วย 5
จังหวะ คือ

1. จังหวะเกริ่นครุ
2. จังหวะจึงมุย
3. จังหวะมลบโดง
4. จังหวะจึงปรี
5. จังหวะกัจปะกา – ซาปदान

จังหวะเกริ่นครุ และจังหวะกัจปะกา ไม่มีการรำเข้าสาก ถือเป็นจังหวะเริ่มต้นและจบสุด
ท้ายในการเล่น ส่วนอีก 3 จังหวะนี้ มีการเข้าสากด้วย แต่ไม่จำเป็นจะต้องเล่นจังหวะไหนก่อน
ขึ้นอยู่กับดนตรีว่าจะบรรเลงเพลงไหนหรือผู้เล่นเรือมอันเรบอกให้บรรเลงเพลงที่ตนอยากจะเล่นเข้า
สาก

1.8 ลำดับขั้นตอนในการแสดง

ในการเล่นเรือมอันเรแบบชาวบ้านเขมรถิ่นไทย ในจังหวัดสุรินทร์นั้น เป็นการ เล่นแสดง
ออกถึงความสนุกสนานร่วมกันของชาวบ้าน ซึ่งจะอธิบายลำดับขั้นตอน การแสดงโดยละเอียด
ดังนี้

³⁰ สงบ บุญคล้าย . การละเล่นอีสานใต้ . หน้า 34.

1.8.1 การไหว้ครู

ก่อนที่จะเริ่มการเล่นเรือมออันเร ชาวบ้านจะต้องมารวมกันแสดงความเคารพครู-อาจารย์ โดยถือเอาการไหว้ครูเป็นพิธีกรรมเริ่มต้น และการไหว้ครูนี้จะรวมไปถึงการไหว้ครูดนตรีด้วย ซึ่งทั้งนี้เพื่อเป็นการขอให้ครูคุ้มครองให้การเล่นปราศจากอุปสรรค ปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลายทั้งปวง รวมถึงการขอขมาลงโทษถ้าเกิดทำผิดพลาด โดยเฉพาะการนำสากตำข้าวมาใช้ในการเล่นจะมีการกระโดดหรือก้าวข้ามไปมา จึงต้องไหว้ขอขมาเสียก่อน นอกจากนี้ยังถือว่า “อันเร” หรือ “สากตำข้าว” นี้ เป็นครูในการแสดงหรือการเล่นชุดนี้ด้วย

อุปกรณ์ที่ใช้ในการไหว้ครูเรือมออันเร ประกอบไปด้วย

1. ไก่ 1 ตัว
2. ผลไม้ต่าง ๆ อย่างละเล็กละน้อย
3. ข้าวสุก 1 จาน
4. กับข้าว 1 อย่าง
5. เหล้าโรงขวดใหญ่
6. ตรวาย* ประกอบไปด้วย หมากพลู ดอกไม้ ธูปเทียน กรวยดอกไม้ เงิน 22 บาท
7. ข้าวสาร 1 ถ้วย วางใบพลู 3 ใบ และหมาก 1 ลูก เงิน 1 บาท เทียน ธูป
8. ชันน้ำมันต์
9. น้ำเย็น 1 ชัน
10. สากไม้
11. เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการเล่น คือ กลองกันตรึม ปี่ใน ซอ ฉิ่ง ฉาบ

กรับ

* ตรวาย คือ กรวย

ภาพที่ 44 : เครื่องประกอบพิธีไหว้ครูเรือมอันเร จะมีทั้งอาหารคาว-หวาน เครื่องบูชาครู เครื่องดนตรี และสากไม้ ที่ใช้ประกอบในการเล่นเรือมอันเร ดังได้อธิบายไว้ใน หน้า 142

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกาญจนพงศ์ ณ บ้านเลขที่ 29/1 หมู่ที่ 8 ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

เมื่อเตรียมอุปกรณ์ครบแล้ว ผู้ประกอบพิธี ซึ่งก็คือ หัวหน้ากลุ่มหรือหัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้อาวุโส ซึ่งมักจะเป็นนักดนตรี ก็จะนำเครื่องสังเวย เครื่องดนตรีทุกชิ้น สากและไม้รองสาก มาวางรวมกันได้ ประธานในที่นั้นและนักดนตรี ผู้เล่นทุกคนสำรวมจิตใจบอกกล่าวครูดนตรี แล้วประธานจะเอาเหล่าโรงที่ใช้ในพิธีหยดลงไปเครื่องดนตรีทุกชิ้น รวมทั้งสากที่ใช้ในการแสดงด้วย มีการประพรมน้ำมนต์ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่นักดนตรีผู้เล่นทุกคน

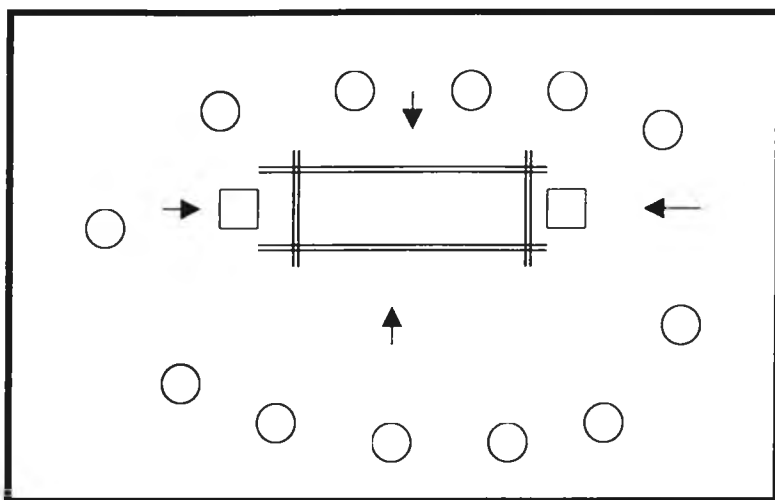
จากนั้นจึงเริ่มบรรเลงเพลงไหว้ครู ซึ่งเป็นการไหว้ครูของวงดนตรี ซึ่งนำด้วยขอและตามด้วยปี่ เล่นไปหนึ่งท่อนแล้วจึงให้จังหวะด้วยกลอง เสียงสะท้อน ฟังดูไพเราะยิ่งนัก มีการขับร้องประกอบดนตรีด้วย ทำนองเพลงตอนนี้ที่ใช้ในการไหว้ครู คือ ทำนองเพลงเพ็ชียง เมื่อจบการบรรเลงไหว้ครูของดนตรีแล้ว จึงบรรเลงเพลงไหว้ครูของเรือมอันเรต่อไป โดยผู้เล่นจะเริ่มออกมา ร่ายรำรอบ ๆ สาก ในการทำพิธีไหว้ครู เมื่อประกอบพิธีต้องนั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

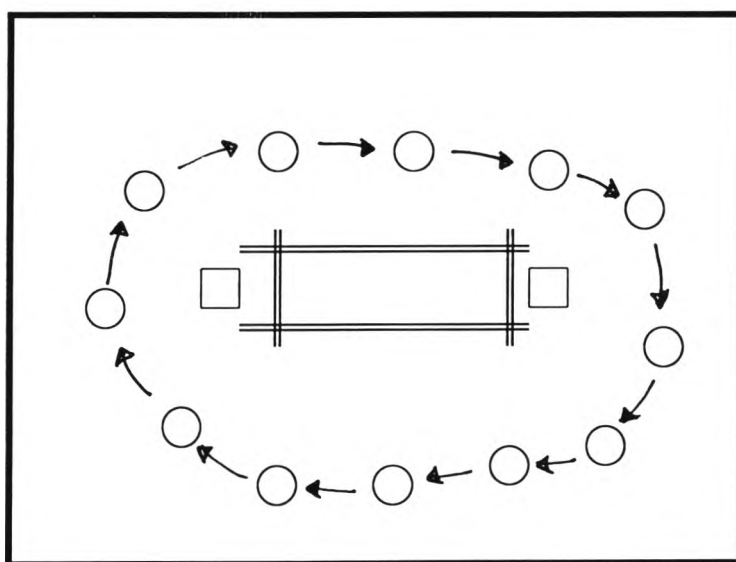
ภาพที่ 45 : พิธีไหว้ครูเรือมอันเรมีนายพูน สามสี เป็นผู้ประกอบพิธี (ผู้ที่กำลังยกขันน้ำมนต์ขึ้นไหว้) มีผู้ร่วมเล่นเรือมอันเร นักดนตรี และผู้สังเกตการณ์เข้าร่วมในพิธี พื้นที่ตรงกลางวางเครื่องสังเวย และเครื่องดนตรีที่ใช้ในการเล่นเรือมอันเร

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ.บ้านเลขที่ 29/1 หมู่ที่ 8 ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2543

ในการเล่นเรือบ้านเร่ช่วงนี้ ดนตรีจะบรรเลงเพลงไหว้ครู ซึ่งมีทำนองเพลงชื่อว่า คเมาแม หรืออ้ายยิมพวง ผู้เล่นทุกคนจะออกมานั่งล้อมสากเป็นวงกลม หันหน้าเข้าหาสาก พนมมือไหว้ แล้วลุกขึ้นร่ำรอบ ๆ สากตามจังหวะเพลง ไม่มีการเดินเข้าสากแต่อย่างใด ลักษณะการหมุนของวงกลมจะเป็นการหมุนตามเข็มนาฬิกา ทิศทางการหมุนรอบสากนี้ใช้การหมุนเวียนขวาตามแบบการเดินรอบโบสถ์ของขบวนแห่หน้าค ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่ามีความเป็นสิริมงคล ดังแผนผังต่อไปนี้

แผนผังที่ 8 : การนั่งไหว้ครูเรือบ้านแบบชาวบ้าน

แผนผังที่ 9 : การรำไหว้ครูเรือบ้านแบบชาวบ้าน

ในขณะที่ผู้เล่นนั่งไหว้และรำรอบสาก ผู้เล่นอีก 2 คน นั่งที่ปลายสากคนละด้าน มือทั้งสองจับปลายสากทั้งสองด้านไว้ ยกสากกระทบกับไม้รองสากแล้วรวมสากมากระทบกันเป็นจังหวะ

1.8.2 เมื่อจบเพลงไหว้ครู ดนตรีจะเปลี่ยนจังหวะและทำนองเพลง ซึ่งแล้วแต่ว่าจะนำจังหวะใดมาบรรเลงก่อน แต่ที่นิยมมักจะเป็นจังหวะจิ้งมุย ซึ่งอาจเป็นได้ว่า การเล่นมักจะเริ่มจากจังหวะช้าไปหาจังหวะเร็วเป็นหลัก และสลับด้วยจังหวะช้า เหตุผลอาจเป็นเพราะผ่อนคลายความเหนื่อยจากการเข้าสากในจังหวะเร็วก็เป็นได้ ในการเล่นเรื่อมอันเรในตอนนี้ ส่วนมากมักจะเป็นฝ่ายหญิงที่รำรอบสาก มีผู้ชายบ้าง แต่ส่วนมากแล้วฝ่ายชายมักจะมาเป็นกลุ่มยืนดูฝ่ายหญิงที่กำลังรำอยู่

1.8.3 เมื่อฝ่ายชายพอใจหญิงสาวผู้ใด หรือต้องการแสดงความสามารถให้ฝ่ายหญิงได้เห็น ก็จะเข้าไปรำด้วย แล้วพากันกระโดดเข้าไปในสาก บริเวณตรงกลางช่องที่สากกระทบกัน ตามจังหวะของเพลงที่บรรเลง ถ้าเป็นเพลงช้า เช่น จังหวะจิ้งมุย ก็จะก้าวเข้าไปในสากเพียงขาเดียว แล้วจึงก้าวออกมา ถ้าเป็นเพลงเร็ว เช่น จังหวะปี่ ก็จะกระโดดด้วยความรวดเร็วเข้าไปในสาก 2 ขา แล้วกระโดดออกมา ลักษณะท่ารำของฝ่ายหญิงจึงเป็นท่ารำที่ปกป้องของสงวน คอยป้องกันไม่ให้หนุ่มถูกเนื้อต้องตัว³¹

1.8.4 ในการเล่นเรื่อมอันเรจะต้องมีการแสดงผาดโผนของฝ่ายชาย เพื่อแสดงความสามารถให้ฝ่ายหญิงเห็น จึงมีท่าโหดโผนต่าง ๆ ซึ่งในการเล่นช่วงนี้จะใช้จังหวะจิ้งปี่ ซึ่งเป็นจังหวะที่รวดเร็ว โดยลักษณะการเข้าสากจะเป็นการตีลังกา การกระโดดใช้ศีรษะ ศอก เข่า ลำตัว ทิ้งลงบริเวณกลางสากก่อนที่สากจะกระทบกัน ซึ่งทั้งนี้แล้วแต่ว่าใครจะมีท่าพลิกแพลงมากนักน้อยเพียงใด นอกเหนือจากนี้ยังมีการเพิ่มความสนุกสนาน โดยผู้ชมรอบสากจะนำเงินที่เป็นธนบัตรมาวางไว้กลางสากให้ผู้เล่นคาบด้วยปากขึ้นมา ในช่วงเวลานี้ คือ ถือเป็นการแสดงความสามารถอย่างมาก เพราะถ้าหากพลาดขึ้นมา ก็จะได้รับบาดเจ็บ แต่ส่วนมากแล้วมักจะทำไม่ได้ไม่

³¹ สมจิตร กัลยาศิริ, การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของ จ.สุรินทร์ (วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 31.

มีการผิดพลาด ผู้ที่เข้ามาเล่นสากช่วงนี้มักเป็นผู้คล่องแคล่วว่องไว และนิยมแต่งหน้าทาปากให้ดูตลกขบขัน

จากการเล่นเรียมอันเรในช่วงนี้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการให้ผู้เล่นคาบธนบัตรขึ้นมา นั้นถือเป็นการให้รางวัลผู้เล่นท่าผาดโผนที่สามารถแสดงท่าอันตรายต่าง ๆ ได้อย่างน่าประทับใจผู้ชม

1.8.5 เมื่อผู้เล่นเรียมอันเรได้เล่นรำสากกันอย่างสนุกสนานจนถึงเวลาอันควรแล้ว ก็ถึงเวลาอำลาจากกัน เพื่อความเป็นสิริมงคล จึงได้มีการนำเอาดอกไม้ น้ำหอม น้ำอบ มาโปรยประพรมให้กับผู้ชม และผู้ที่เล่นสากร่วมกัน ซึ่งในตอนนั้นจะมีผู้ถือขันหรือพานใส่ดอกไม้ 1 คน ร่ายรำพร้อมหยิบดอกไม้โปรยไปยังบริเวณโดยรอบ ส่วนผู้เล่นคนอื่นก็จะร่ายรำไปรอบสากพร้อม ๆ กัน ดนตรีในตอนนั้นก็บรรเลงเพลงกัจปะกา-ซาปะดาน หมายถึง เก็บดอกไม้และอำลา เป็นจังหวะช้า และเมื่อบรรเลงจบเพลงก็ถือเป็นการสิ้นสุดการเล่นเรียมอันเร ผู้เล่นทุกคนก็จะกล่าวอำลา และแยกย้ายกันกลับบ้านของตน

ลักษณะวิธีการแสดงของชาวเขมรถิ่นไทยในการเล่นเรียมอันเรแบบชาวบ้าน จึงสามารถสรุปเป็นในขั้นตอนได้ดังนี้

1. การไหว้ครู
2. รำสากในจังหวะทวยากร *
3. รำสากในจังหวะต่าง ๆ คือ จังหวะมุย จังหวะปรีร์ มลปโดง
4. รำสากในท่าผาดโผน จังหวะจิ้งปรีร์
5. รำสากเพื่ออำลาจากกัน ในจังหวะกัจปะกา-ซาปะดาน

* ทวยากร คือ ไหว้ครู

ภาพที่ 46 : รูปแบบการแสดงเรียมอันเรแบบชาวบ้าน ผู้เล่นเรียมอันเรอยู่ในท่ารำเข้าสาก เป็นการรำเข้าสากแบบเตี้ยหันหน้าไปด้านเดียวกัน และมีผู้รำรอบสากรำอยู่ด้านหลังอีกด้วย

ที่มา : เครือจิต ศรีบุญนาค. "เรียมอันเร." สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน 11 (2541) : 3853.

จากการเล่นเรือบ่อแบบฉบับชาวบ้าน ถือเป็นการละเล่นที่สนุกสนานของชาวบ้าน โดยเฉพาะหนุ่มสาวที่มีโอกาสได้มาพบปะพูดคุยกัน และตามความเชื่อของชาวบ้านถือกันว่าหนุ่มสาวคู่ใด เวลาเล่นรำสากด้วยกัน แล้วไม่เกิดอุบัติเหตุขณะเล่น เช่น ถูกสากหนีบเท้า สามารถกระโดดเข้าสากกันได้อย่างคล่องแคล่ว ถือว่าเป็นเนื้อคู่หรือคู่ครองกัน³² ซึ่งในกรณีนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า การรำสากหรือเรือบ่ออันนี้ถือเป็นการเลือกคู่อย่างหนึ่งของชายหนุ่ม-หญิงสาว นับเป็นลักษณะการเลือกคู่ในยุคแรก ๆ และถ้าหนุ่มสาวคู่ใด สามารถเข้าใจกันเป็นอย่างดีไม่ว่าจะทำกิจกรรมงานใด ๆ ก็สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ดังเช่น การรำสากซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือเพียง สัมผัสสามสัมผัสกันของทั้งสองฝ่าย จึงจะสามารถเข้าสากได้อย่างไม่มีอันตรายใด ๆ

1.9 การสืบทอดการแสดง

การสืบทอดการเล่นเรือบ่อแบบฉบับชาวบ้านเขมรถิ่นไทยนั้น เป็นการถ่ายทอดในขณะที่กำลังเล่นรำสากกันอยู่ โดยผู้ที่รำและเข้าสากเป็นแล้วก็เล่นรำสากกันอยู่ แต่ผู้ที่ไม่เคยเล่นก็จะนั่งล้อมวงอยู่รอบข้าง เมื่อเกิดความสนุกสนานอยากรำ และเล่นเข้าสากก็จะลุกขึ้นเข้าไปร่วมเล่นรำสากด้วย ซึ่งตอนนี้ผู้รำไม่เป็นก็จะอาศัยการสังเกต คนที่รำเป็นแล้วและทำตาม และเมื่อจะเข้าสากผู้ที่เคยเล่นเข้าสากก็จะรำเข้าสากอย่างคล่องแคล่ว คนที่ไม่เคยเข้าสากก็อาศัยการสังเกตเช่นเดิม ถ้าต้องการเข้าสากคนที่เข้าสากได้จะรำนำผู้ที่เล่นไม่เป็น จนกระทั่งเข้าสากได้อย่างคล่องแคล่ว

ลักษณะการสืบทอดการเล่นเรือบ่อแบบฉบับนี้ ถือเป็นการสืบทอดโดยการสาธิตและปฏิบัติจริงในเวลาจริง ไม่มีการซ้อมแต่ประการใด แต่ผู้ที่จะรำเข้าสากได้นั้นต้องมีความกล้าเป็นพื้นด้วยบางคนได้ดูการเล่นรำสากเป็นประจำ จนฟังเพลงและจังหวะเป็นจำได้อย่างขึ้นใจ ก็สามารถรำได้ทันทีเช่นเดียวกัน

สรุปแล้วองค์ประกอบของการเล่นเรือบ่อแบบฉบับชาวบ้านนั้นจะต้องประกอบไปด้วยผู้เล่น เครื่องแต่งกาย ดนตรี-เพลง อุปกรณ์ สถานที่และโอกาสที่ใช้เล่น วิธีการเล่น รวมถึงการสืบทอด ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นลักษณะตามแบบพื้นบ้าน ไม่เป็นระเบียบแบบแผนการแสดงแต่ประการ

³² สัมภาษณ์ ธงชัย สามสี , อาจารย์สอนดนตรีพื้นเมืองโรงเรียนเทคโนโลยีสุรินทร์ศึกษา

โต แต่ทั้งนี้ก็เป็นขั้นตอนผู้เล่นปฏิบัติสืบทอดกันมา จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมการเล่นรำสากในที่สุด

2. เรือมอันเรแบบฉบับที่แสดงในปัจจุบัน

เรือมอันเรแบบฉบับที่แสดงในปัจจุบันนี้มีลักษณะแตกต่างจากเรือมอันเรแบบชาวบ้านในด้านรูปแบบ จุดมุ่งหมาย และองค์ประกอบในบางส่วน เนื่องจากการแสดงเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้ ไม่ใช้การละเล่นอย่างรูปแบบเดิม แต่กลายมาเป็นการแสดงพื้นบ้านประจำจังหวัด ที่ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์ เมื่อเห็นการแสดงเรือมอันเรที่ทราบได้ทันทีว่า เป็นการแสดงของชาวสุรินทร์ เพื่อให้มองเห็นความแตกต่างและเข้าใจในองค์ประกอบได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขออธิบายรายละเอียดขององค์ประกอบการแสดงเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

2.1 ผู้แสดง

ลักษณะของเรือมอันเร(แสดงในปัจจุบัน) ถือเป็นการแสดงพื้นบ้านของชาวสุรินทร์หรือชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ ประเภทของผู้แสดงในปัจจุบัน จึงมักจะดูจากงานที่ไปแสดงเป็นหลัก จากการศึกษาผู้วิจัย พบว่า นักแสดงเรือมอันเร(แสดงในปัจจุบัน)นี้สามารถแยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 กลุ่มข้าราชการ ซึ่งผู้แสดงกลุ่มนี้เป็นข้าราชการครู และข้าราชการพลเรือนที่อยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ในอดีต นักแสดงกลุ่มนี้ถือเป็นนักแสดงกลุ่มแรกในการจัดการแสดงเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน ซึ่งสืบเนื่องมาจากการจัดการแสดงในงานศิลปหัตถกรรมที่โรงเรียนสวนกุหลาบกรุงเทพมหานคร ทางจังหวัดสุรินทร์ได้นำการแสดงชุดเรือมอันเรไปร่วมแสดง โดยมีนางวิบูลย์วรรณ จรัลยานนท์ ข้าราชการในจังหวัดสุรินทร์ และเป็นภรรยาศึกษาธิการจังหวัดในสมัยนั้นคือ นายบรรยงค์ จรัลยานนท์ (ดำรงตำแหน่งในปี 2490 – 2502) เป็นผู้ริเริ่มการสร้างสรรคงานในการปรับปรุงเรือมอันเรแบบฉบับของชาวบ้านให้มีรูปแบบที่แน่นอน และนำบรรดาข้าราชการครูในสังกัด ซึ่งสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์ดูแลอยู่มาเป็นนักแสดง ต่อจากนั้นเมื่อมีงานแสดงใด ๆ ขึ้นมาทางจังหวัดสุรินทร์ก็นำเรือมอันเรไปแสดง นักแสดงกลุ่มแรกนี้ก็จะแสดงทุกครั้ง และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยการมารวมตัวกันเพื่อแสดงในงานต่าง ๆ นั้น จะมีคำสั่งแต่งตั้งจาก

จังหวัดให้มาปฏิบัติราชการ งานที่ต้องมาปฏิบัติหน้าที่ในฐานะนักแสดงเรียมอันเรเป็นประจำ ได้แก่ งานช่าง ซึ่งเป็นงานประจำปีของจังหวัดสุรินทร์และของประเทศ

การคัดเลือกผู้แสดงในงานช่างตั้งแต่ ปี 2503 – 2537 ซึ่งได้นำข้าราชการครูมาเป็นนักแสดงเรียมอันเรนั้น ทางสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ แต่ในสมัยต่อมาเป็นที่ของ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ เป็นผู้เลือกบรรดาข้าราชการที่มีอายุตั้งแต่ 20 – 35 ปี ต้องมีความกล้าเป็นสำคัญ มีรูปร่างที่ดีและมีเวลาพร้อมที่จะฝึกหัดด้วย เพราะการแสดงต้องอาศัยความชำนาญเป็นอย่างมาก³³ โดยใช้เวลาฝึกซ้อมก่อนแสดงจริง 1 เดือน นักแสดงมีทั้งหญิงและชาย บางคนไม่ใช่ชาวสุรินทร์โดยกำเนิด แต่มาบรรจุรับราชการที่จังหวัดสุรินทร์ แต่มีหน่วยก้านดีมีความกล้า อายุยังน้อยก็ได้รับการคัดเลือกให้มาฝึกหัดเรียมอันเรด้วยเช่นกัน³⁴

ผู้ที่มีบทบาทในการเลือกตัวผู้แสดง คือ อาจารย์ ผ่องศรี ทองหล่อ อาจารย์ สุจินต์ ทองหล่อ และอาจารย์แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะนักแสดงกลุ่มแรกที่ได้คิดจัดทำรำเรียมอันเรแบบชาวบ้านให้มีระเบียบสวยงามดียิ่งขึ้น เหตุผลที่อาจารย์ทั้ง 3 ท่าน ได้เป็นผู้คัดเลือกตัวผู้แสดง เพราะทั้ง 3 ท่านได้รับการเชื่อถือ และยกย่องจากท้องถิ่นว่ามีความสามารถในด้านการรำเรียมอันเร เป็นอย่างดี รวมกันได้เป็นกลุ่มผู้ริเริ่มบุกเบิกการจัดทำรำเรียมอันเรให้เป็นระเบียบเหมาะสมกับเป็นชุดการแสดงด้วย

2.1.2 กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ผู้แสดงกลุ่มนี้เป็นการถ่ายทอดการแสดงต่อจากนักแสดงกลุ่มแรก เนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันเรียมอันเรเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป เมื่อมีงานแสดงขึ้น บรรดานักแสดงกลุ่มแรกเริ่มไม่มีเวลาที่จะไปแสดง เพราะจะต้องปฏิบัติหน้าที่สอนหนังสือตามอาชีพของตนและนักแสดงกลุ่มแรกมีเพียงกลุ่มเดียว ไม่มีเวลาที่จะไปแสดงในงานต่าง ๆ ตามที่รับเชิญได้ทันเวลา ผนวกกับอายุของนักแสดงแต่ละเพิ่มมากขึ้น เหตุผลทั้งหมดนี้จึงได้ทำให้เกิดนักแสดงกลุ่มหลังขึ้น โดยนักแสดงกลุ่มนี้จะเป็นนักเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษาเลยทีเดียว ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้

³³ สัมภาษณ์ แก่นจันทร์ นามวัฒน์ , ข้าราชการบำนาญ , 11 เมษายน 2543.

³⁴ สัมภาษณ์ ปัญญา วัฒนประเสริฐ , ศึกษานิเทศน์ สปจ. สุรินทร์ , 16 พฤศจิกายน

1. นักแสดงกลุ่มระดับประถมศึกษา อายุระหว่าง 10 – 13 ปี มีทั้งหญิงและชาย
 2. นักแสดงกลุ่มระดับมัธยมศึกษา อายุระหว่าง 13 – 18 ปี มีทั้งหญิงและชาย
 3. นักแสดงกลุ่มระดับอุดมศึกษา อายุระหว่าง 18 – 22 ปี มีทั้งหญิงและชาย
- และนักแสดงในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏสุรินทร์

ผู้มีบทบาทในการคัดเลือกนักแสดงกลุ่มนี้ คือ คณะครู-อาจารย์ ที่มีความสามารถในการรำเรือมอันเร และได้ถ่ายทอดมาให้แก่นักเรียน-นักศึกษา ส่วนมากแล้วจะคัดเลือกนักแสดงในกลุ่มระดับมัธยมศึกษา ถึงระดับอุดมศึกษามากกว่า เพราะมีความเป็นผู้ใหญ่กว่าวัยเด็กในระดับประถมศึกษา สามารถจดจำท่ารำและรำในท่ายาก ๆ ได้ดีกว่า โดยเฉพาะต้องร่วมแสดงในงานข้างของจังหวัด ซึ่งรำในสนาม รูปร่างของนักแสดงในกลุ่ม เด็กโตจะเหมาะสมกว่าเด็กเล็ก ทำให้มองเห็นได้ชัดเจน รวมถึงสามารถแต่งตัวออกมาได้สวยงามอีกด้วย

นอกจากนี้ผู้กระทบสากของเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน ก็จะถูกคัดเลือกให้มีหน้าที่กระทบสากโดยเฉพาะ รูปร่างและคุณสมบัติเหมือนกับผู้กระทบสากในเรือมอันเรแบบชาวบ้านทุกอย่าง เพียงแต่ช่วงแรกอยู่ในกลุ่มของข้าราชการ และในช่วงหลังก็คือนักเรียนนักศึกษา หน้าที่ของผู้กระทบสากค่อนข้างมีน้อย จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่า ปฏิบัติไปโดยหน้าที่ แต่ก็มีบางคนที่มีความชำนาญการแสดงออกทางอารมณ์จึงมีออกมาให้เห็นในรูปของเสียงสากที่กระทบหนักแน่นและไม่แสดงถึงความเมื่อยล้าแต่อย่างใด

ในส่วนของผู้ชมเรือมอันเรรูปแบบใหม่นี้ก็แตกต่างจากแบบชาวบ้าน คือผู้ชมจะแยกออกจากผู้แสดงโดยเด็ดขาด เป็นบุคคลทั่ว ๆ ไปที่ต้องการชมการแสดง แต่มีบางครั้งที่ผู้ชมได้กลายมาเป็นผู้แสดงด้วย เช่น งานเลี้ยงต้อนรับนายทหารจากจังหวัดนครราชสีมา มีการเชิญชวนผู้ชมให้เข้าร่วมรำสากด้วย ซึ่งในกรณีนี้ถือว่ารูปแบบการเล่นเรือมอันเรเพื่อความสนุกสนานร่วมกับผู้ชม ไม่แยกเป็นผู้แสดงหรือผู้ชมของเรือมอันเรของชาวบ้าน ยังคงสืบทอดและแฝงมากับเรือมอันเรรูปแบบใหม่เช่นเดียวกัน

สรุปแล้วนักแสดงของเรือมอันเรแบบที่แสดงในปัจจุบันนั้นมีด้วยกัน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการและกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ทั้ง 2 กลุ่มนี้มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 15 – 30 ปี ใช้ผู้แสดงทั้งชายและหญิง จำนวนของนักแสดงขึ้นอยู่กับประเภทของงานที่แสดง ถ้าเป็นงานทั่วไป แสดงบนเวที

ก็อาจมีจำนวนนักแสดงน้อยประมาณ 5-6 คู่ คนกระตบสักอีก 2 คน ซึ่งใช้ผู้ชาย แต่ถ้าเป็นงานช่างก็จะใช้นักแสดงจำนวนมากประมาณ 100 – 200 คน ผู้แสดงจะต้องมีคุณสมบัติคือมีความกล้า รูปร่างดี และมีเวลาในการฝึกซ้อม

นอกเหนือจากนี้ในการรำเรือมอันเรแบบฉบับปัจจุบัน กลุ่มชาวบ้านก็นำไปรำในช่วงหยุดพักผ่อนวันสงกรานต์ด้วย โดยฝึกหัดจากลูกหลานที่รำเรือมอันเรปรับปรุงใหม่ได้ หรือจดจำจากการแสดงที่ได้เห็น เช่น งานช่าง แต่ไม่ได้เหมือนแบบใหม่เสียทีเดียว แต่ขณะเวลาแสดงหรือเล่นเรือมอันเรร่วมกันก็ยังคงใช้รูปแบบเดิมของตนอยู่

2.2 เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้จะมีการกำหนด การแต่งกายให้มีรูปแบบเดียวกัน โดยแบ่งออกตามประเภทของผู้แสดง ดังต่อไปนี้ คือ

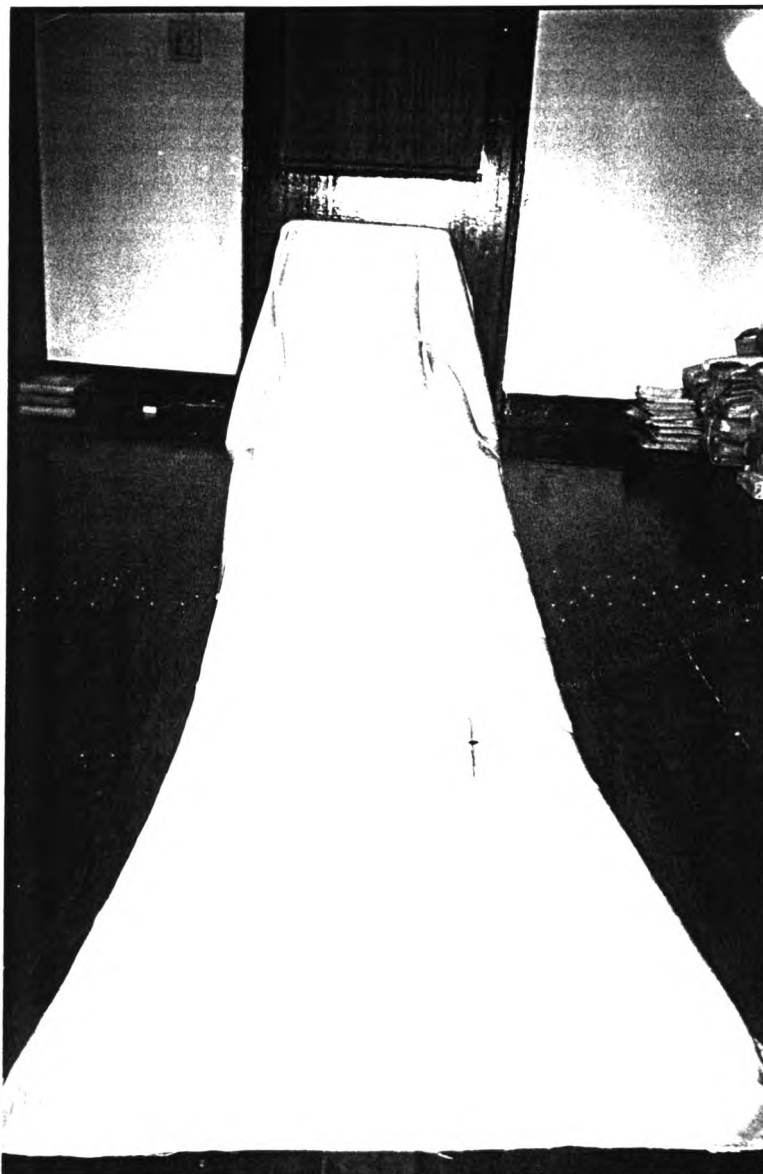
2.2.1 การแต่งกายของผู้แสดงเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบันฝ่ายชาย

ผู้แสดงเรือมอันเรผู้ชายจะสวมเสื้อคอกลมแขนสั้น เสื้อตัดเย็บด้วยผ้าตัวนมีสีสรรต่าง ๆ นิยมใช้สีสด ๆ เช่น สีชมพู สีฟ้า สีเขียว สีเหลือง³⁵ โดยจะใช้สีเดียวกันทุกคนในกลุ่มนักแสดง นุ่งผ้าโจงกระเบนใช้ผ้าไหมหางกระรอกหรือภาษาพื้นเมืองเขมรสูงเรียกว่า “ผ้ากะเนียว” มีลักษณะเป็นสีพื้นไม่มีลวดลาย การทอจะใช้ไหมสองสีมารวมกัน แล้วนำไปทอเป็นผืน ลักษณะของผ้ากะเนียวนี้ผิวสัมผัสจะมีความมันระยิบระยับ เมื่อนำไปส่องกันแดดจะแยกสีได้ชัดเจน³⁶ มีผ้าขาวม้า 2 ผืน ผืนหนึ่งใช้มัดเอว อีกผืนพาดบ่าให้ชายผ้าห้อยไปข้างหลัง 2 ขาย ผ้าขาวม้ามี่ลักษณะเป็นลายทางยาว และมีเชิงเรียกว่า “เลื่อะเจีย” ต่อมามีการทอเป็นยกชิดลวดลายรูปช้าง³⁷

³⁵ สัมภาษณ์ แก่นจันทร์ นามวัฒน์, ข้าราชการบำนาญ, 12 เมษายน 2543

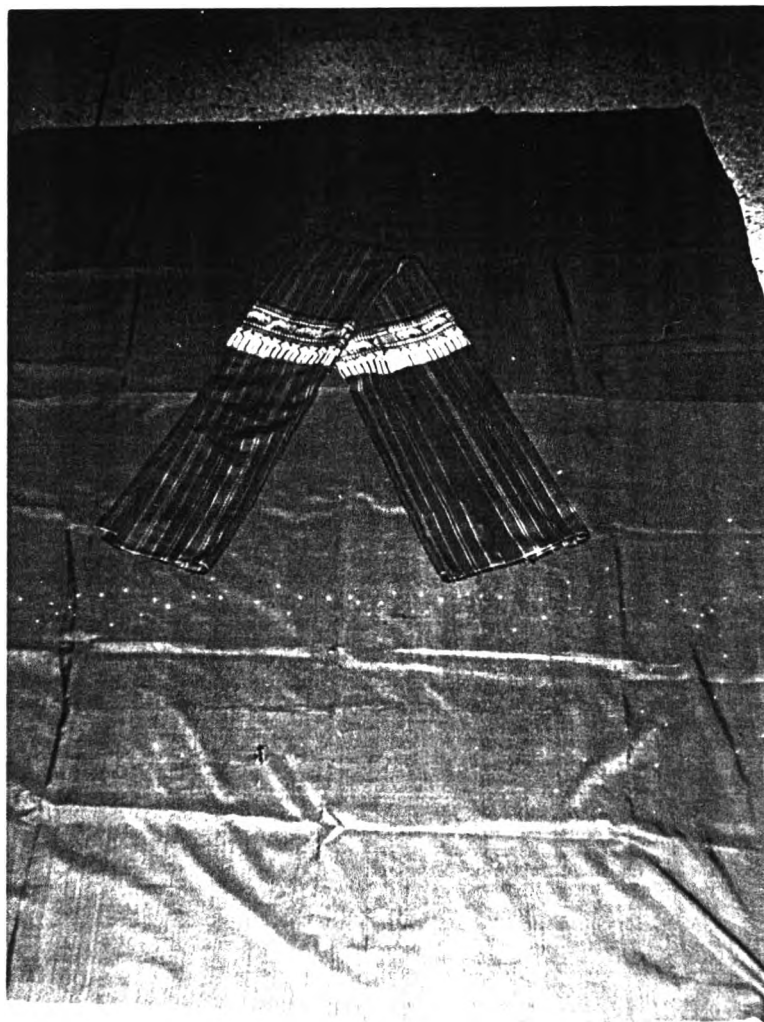
³⁶ อัจฉรา ภาณุวัฒน์ และคณะ, ผ้าไหมในวิถีไทยยุคและไทยเขมร (สุรินทร์ : รุ่งธนเกียรติ ออฟเซท การพิมพ์, 2540) หน้า 79.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

ภาพที่ 47 : ผ้าไหมหางกระรอกหรือผ้า “กะเนี้ยว” มีขนาดยาวประมาณ 3 – 4 เมตร

ที่มา : ถ่ายโดยอนุชา บุญยัง ณ วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ ในวันที่ 23 มีนาคม 2544.

ภาพที่ 48 : ผ้าขาวม้า หรือ “เสื้อเจีย” มีขนาดยาวประมาณ 1 – 1.5 เมตร กว้าง 50 ซม.

ที่มา : ถ่ายโดย พนิดา บุญทองขาว ณ.วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด

ในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2543

เครื่องประดับฝ่ายชายจะสวมสร้อยคอที่เรียกว่า “ประเก้อม” หรือประคำในภาษาไทยนั่นเอง เป็นเครื่องประดับที่มีชื่อของชาวเขมรถิ่นไทยในจ.สุรินทร์ ประคำที่นิยมนำมาเป็นเครื่องประดับ มีทั้งประคำเงินและประคำทอง โดยมีหมู่บ้านเขวา ตำบลเขวา กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ จ.สุรินทร์³⁸ เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ นอกจากสร้อยคอแล้ว ยังนิยมสวมกำไลที่เป็นประเก้อมอีกด้วย แต่ในบางครั้งเมื่อแสดงกันเป็นหมู่มากผู้แสดงฝ่ายชายก็จะไม่สวมเครื่องประดับเลย ซึ่งอาจเป็นเพราะประเก้อมมีราคาค่อนข้างสูง ทำให้ไม่สามารถจัดหาให้ผู้แสดงตกแต่งเป็นเครื่องประดับได้ เครื่องประดับเหล่านี้ชาวเขมรถิ่นไทยนิยมใส่ออกงานต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงความมีฐานะและความสวยงามของผู้สวมใส่

³⁸ สำนักงาน จ.สุรินทร์ . 40 ปีงานช้างสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ . 18-19 พฤศจิกายน 2543 (สูจิบัตรในงานแสดงช้างประจำปี 2543 จ.สุรินทร์ , 2543) , หน้า 15.

ภาพที่ 49 : ปะเก้อม เครื่องประดับที่ใช้ในการแสดงเรียมอันเร จากภาพประกอบไปด้วย
สร้อยคอ สร้อยข้อมือ และสร้อยตัว

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ.หมู่บ้านหัตถกรรม ต.เขวาสินรินทร์
จ.สุรินทร์ ในวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2543

ภาพที่ 50 : เครื่องแต่งกายของผู้แสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันฝ่ายชาย ผู้แสดงนุ่งผ้าโจงกระเบนใหม่หางกระรอก สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าขาวม้าใหม่คาดเอว และพาดบ่าให้ชายห้อยไปข้างหลัง 2 ขาย แสดงแบบโดยนายนิติวุฒิ ทองคำ นักแสดงเรียมอันเรในงานช้างปี 2543

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิมกกาญจนพงศ์ ณ.วัดจำปา อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2543

2.2.2 เครื่องแต่งกายของผู้แสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันของนักแสดงหญิง

นักแสดงหญิงจะสวมเสื้อเข้ารูปแขนกระบอกยาวจรดมือผ่าอก คอเสื้อจะเป็นคอขยงวา (คอแหลม) หรือคอกลม³⁹ ตัดเย็บด้วยผ้าตัวนเช่นเดียวกัน นิยมใช้สีสด ๆ เช่น สีเหลือง สีชมพู สีม่วง เป็นต้น นุ่งผ้าถุงยาวเป็นผ้าไหมสุรินทร์ เรียกว่า “ผ้าโฮล” เป็นผ้าถุงที่มีลักษณะเป็นลายริ้ว สลับกับลายมัดหมี่ เป็นผ้าพื้นเมืองของชาวเขมรถิ่นไทยใน จ.สุรินทร์ ถือเป็นผ้าชิ้นหนึ่งของชนพื้นเมืองชาวสุรินทร์เลยทีเดียว ใช้นุ่งในงานพิธี ได้รับการยืนยันว่ามีมานานแล้ว⁴⁰ ผ้าโฮลที่ใช้นุ่งของนักแสดงหญิงเป็นลวดลายเฉพาะของผู้หญิง เรียกว่า “โฮลเสรี” สีของผ้าโฮลนิยมเป็นโทนสีแดง น้ำตาล เหลือง⁴¹ เป็นหลัก และต่อจากตัวผ้าถุงลงมาจะมีการต่อเชิงผ้าถุง ซึ่งเป็นผ้ามัดหมี่ทอบนพิมพ์เล็ก ๆ เรียกว่า “ปะโบร์” การทอปะโบร์ในสมัยก่อนจะมัดหมี่เป็นลายคล้ายลิ้มหรือตีนควาย ไว้ต่อกับเชิงผ้าถุง ต่อมาในระยะหลัง ในการทอผ้าถุงมัดหมี่ทอเป็นผืนและมีลายเชิงผ้าถุง ไปพร้อมกันเลย โดยไม่ต้องเอาเชิงผ้าถุงมาต่ออีกให้เสียเวลา รวมเรียกผ้าทั้งผืนว่า “โฮลปะโบร์”

นอกเหนือจากนี้ต้องมีผ้าสไบสีสด พาดเฉียงลำตัวรวบชายผูกข้างเอว โดยปกติมักจะพาดเฉียงลำตัวทางขวาเป็นหลัก นิยมใช้ผ้าตัวนหรือผ้าสไบของผู้หญิงเรียกว่า ชะนูดเล็ก มีลักษณะเป็นผ้าทอยกดอก ใช้สีตัดกับตัวเสื้อ

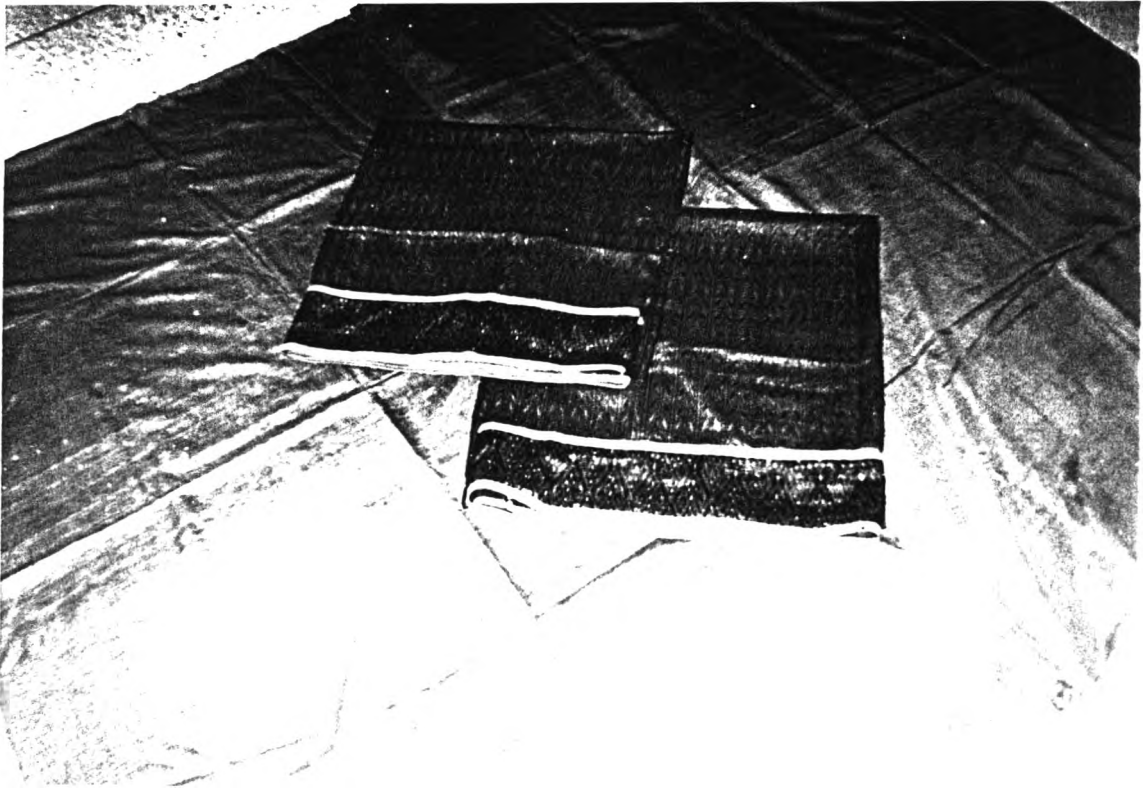
³⁹ สัมภาษณ์ แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ,ข้าราชการบำนาญ , 12 เมษายน 2543.

⁴⁰ อัจฉรา ภานุวัฒน์ และคณะ , ผ้าไหมในวิถีไทยยุค และไทยเขมร(สุรินทร์ : รุ้งธนเกียรติออฟเซ็ทการพิมพ์, 2540) , หน้า 86.

*

โฮลเสรี หมายถึง โฮลสำหรับผู้หญิง

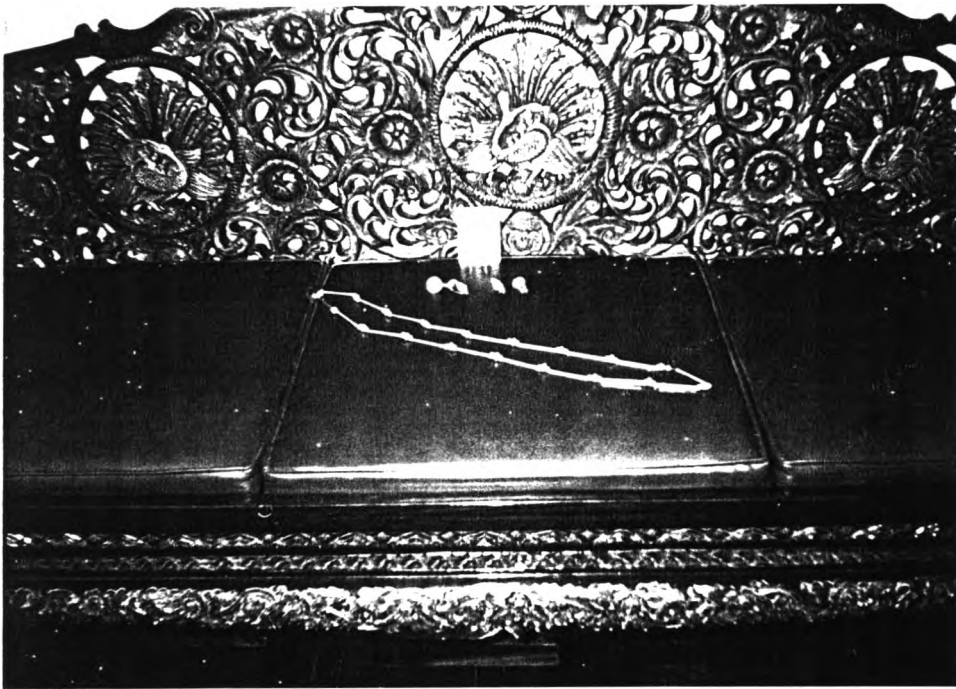
⁴¹ สัมภาษณ์ แก่นจันทร์ นามวัฒน์ ,ข้าราชการบำนาญ , 12 เมษายน 2543.

ภาพที่ 51 : ผ้าถุงที่เรียกว่า “ไฮลปะโบร์” เป็นผ้าไหมสุรินทร์ที่เรียกว่า “ผ้าไฮล” และต่อเชิงผ้าถุง
เรียกว่า “ปะโบร์” โดยใช้ผ้าสีเป็นแถบเล็ก ๆ คาดทับก่อน

ที่มา : ถ่ายโดยพนิดา บุญทองขาว ณ.วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด
ในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2543

เครื่องประดับของนักแสดงหญิง จะสวมสร้อยคอ ต่างหู และสังวาลย์หรือสร้อยตัว ซึ่งภาษาเขมร เรียกว่า "จาร์" จะมีลักษณะเป็นท่อน ๆ ทำด้วยเงินหรือทอง แต่เมื่อใช้ในการแสดงก็นำวัสดุราคาถูกลงมาทำแทนเช่น กระดาษ ทองแผ่นโลหะ สังกะสี เป็นต้น⁴² ในบางครั้งสร้อยคอ ก็ใช้จาร์มาร้อยให้สั้นเป็นสร้อยคอได้เช่นกัน แต่ถ้าเป็นการแสดงในงานใหญ่ สร้อยคอและต่างหู ก็มักจะเป็นเครื่องเงิน ประเภทปะเก้อมมาใช้ประดับตกแต่งด้วย ส่วนทรงผมนั้นจะเกล้าผมสูงไว้กลางกระหม่อม ติดดอกไม้

ภาพที่ 52 : เครื่องประดับที่ใช้ในการแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน คือจาร์(สร้อยทำด้วยแผ่นโลหะสีทอง) และต่างหูที่เรียกว่า กระจอน หรือตะเกา
ที่มา : ถ่ายโดยพนิดา บุญทองขาว ณ.บ้านเลขที่ 228 ถ.กรุงศรีนอก ต.ในเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2543

⁴² สัมภาษณ์ แก่นจันทร์ นามวัฒน์, ข้าราชการบ้านาญ , 12 เมษายน 2543.

ภาพที่ 53 : เครื่องแต่งกายของผู้แสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันฝ่ายหญิงผู้แสดงนุ่งผ้าโฮลยาว
คลุมแข้งแต่ไม่ได้ต่อเชิงผ้านุ่ง (ปะโบร์) สวมเสื้อคอกลมแขนยาวผ่าอก พาดผ้าสไบ
เฉียงทางไหล่ขวา รวบชาย สวมเครื่องประดับ จาร(สร้อยตัว) สร้อยคอ ต่างหู
ติดดอกไม้ แสดงแบบโดย นส.นิราวรรณ साแก้ว ผู้แสดงเรียมอันเรในงานช่าง
ปี 2543

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ.วัดจำปา อ.เมือง จ.สุรินทร์
ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2543

ส่วนเครื่องแต่งกายของผู้กระตบสากนี้จะแต่งกายเหมือนนักแสดงเรียมอันเรฝายชายเพียงแต่ไม่ต้องเอาผ้าขาวม้าพาดบ่าเท่านั้นเอง

ภาพที่ 54 : เครื่องแต่งกายของผู้กระตบสากเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน สังเกตว่าจะแต่งกายเหมือนนักแสดงเรียมอันเรฝายชาย เพียงแต่ไม่เอาผ้าขาวม้าพาดบ่า ห้อยชายไปด้านหลังเท่านั้น แสดงแบบโดยนายสามารถ ชื่นใจ (ขวา) กรีธา สร้อยใจ (ซ้าย) ผู้กระตบสากเรียมอันเรในงานช้าง ปี 2543

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ.วัดจำปา อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2543

สรุปแล้วเครื่องแต่งกายของนักแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือนักแสดงหญิงและนักแสดงชาย ลักษณะของเครื่องแต่งกายที่สวมใส่จะนำผ้าพื้นเมืองของชาวเขมรถิ่นไทย ในสุรินทร์มาใช้ รวมถึงเครื่องประดับด้วย ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การแสดงชุดนี้ถือเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด และเพื่อช่วยส่งเสริมศิลปาชีพของประชาชนในจังหวัด จึงได้นำผ้าและเครื่องประดับพื้นเมืองมาใช้เป็นเครื่องแต่งกายของการแสดงชุดนี้

2.3 โอกาสที่แสดง

การแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้ ถือเป็นนาฏศิลป์พื้นเมือง โอกาสที่แสดงจะแสดงในโอกาสต่าง ๆ โดยผู้วิจัยแบ่งลักษณะของงานได้ดังนี้

2.3.1 แสดงในงานแสดงช้าง ซึ่งเป็นงานประจำปีระดับประเทศที่ยิ่งใหญ่มาก ซึ่งแสดงเป็นประจำทุกปี ในช่วงสัปดาห์ที่สามของเดือนพฤศจิกายน ถือเป็นชุดการแสดงประจำงาน

2.3.2 แสดงในงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาวสุรินทร์ ซึ่งการแสดงครั้งที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือการแสดงหน้าพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อเสด็จเยี่ยมราษฎรภาคอีสานเมื่อปี พ.ศ.2498 ต่อจากนั้นเมื่อมีการแสดงระดับประเทศที่ใด เช่น ท้องสนามหลวง สวนอัมพร สักดิ์ศาลา ทางจังหวัดสุรินทร์ก็จะนำชุดการแสดงเรียมอันเรออกเผยแพร่ทุกครั้ง และเมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จ ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จ.สกลนคร ทางจังหวัดสุรินทร์ก็นำชุดการแสดงนี้ไปแสดงถวายให้ทอดพระเนตรแทบทุกครั้งด้วย

2.3.3 แสดงในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เช่น งานกฐิน ผ้าป่า งานบวชนาค และงานเทศกาล เช่น งานปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น

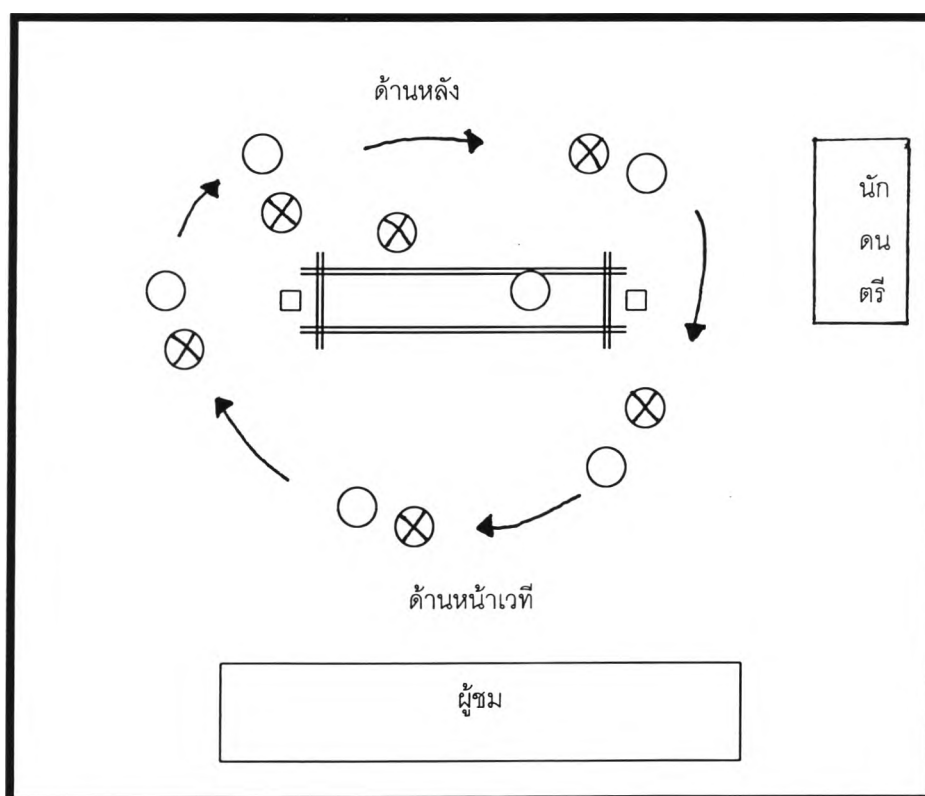
โอกาสที่แสดงนี้ถือเป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นมิใช่การแสดงเพื่อรับจ้างแต่ประการใด แต่ต่อมาเมื่อมีการจัดงานอนุรักษ์มรดกไทย ทางจังหวัดได้จัดการประกวดเรียมอันเรขึ้น จึงได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อแสดงประกวด จึงถือได้ว่า ในปัจจุบันการแสดงเรียมอันเรจึงเพิ่มการประกวดเข้ามาพร้อมอีกอย่างหนึ่งด้วย

เวลาที่ใช้แสดงมักจะขึ้นอยู่กับงานที่ไปแสดง จึงสามารถแสดงได้ทั้งกลางวันและกลางคืน ถ้าเป็นงานช่างจะเป็นการแสดงในตอนกลางวัน ถ้าเป็นการประกวดก็จะเป็นการแสดงตอนกลางคืน นอกจากนี้ระยะเวลาในการแสดง เรือมอันเรประมาณ 15-20 นาที ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ในการแสดง และการบรรเลงวงดนตรีที่อาจจะเร่งจังหวะขึ้น ทำให้ช่วงเวลาในการแสดงสั้นขึ้นด้วย

2.4 สถานที่แสดง

สถานที่ที่ใช้แสดงเรือมอันเรในปัจจุบันนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

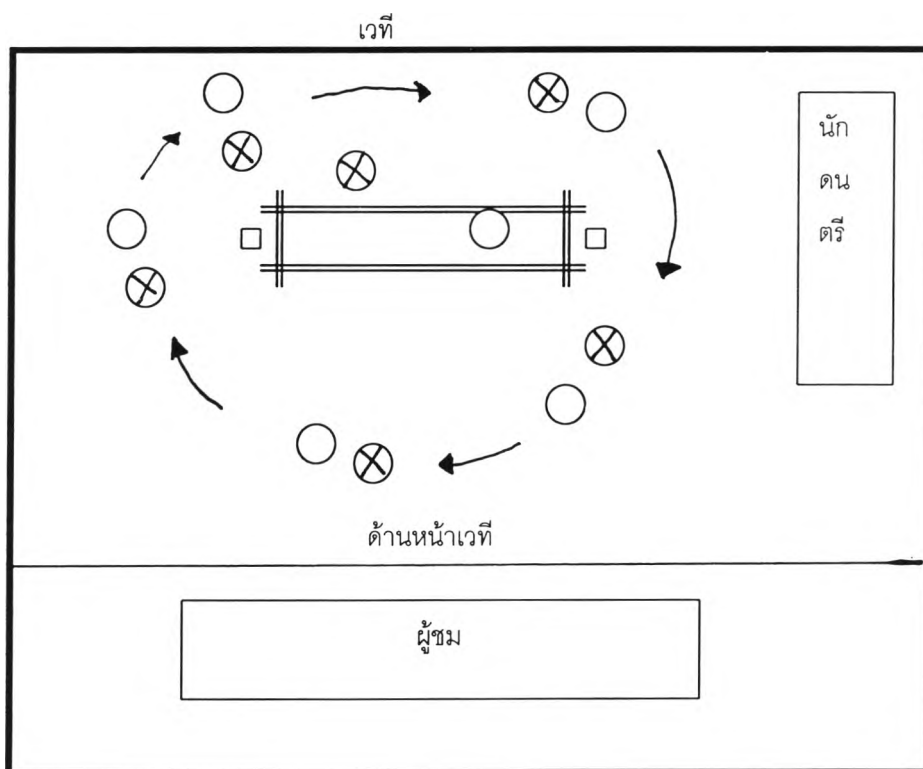
2.4.1 แสดงบนลานกว้าง มีการแสดงบนลานกว้าง ๆ นั้น ส่วนมากจะเป็นงานแสดงช่าง งานแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง เนื่องจากการแสดงชุดนี้มีอุปกรณ์ประกอบที่เป็นลักษณะยาว การแสดงต้องเดินเข้าไปในอุปกรณ์ และเดินเป็นวง ถ้าหากเป็นสถานที่เล็ก ๆ ก็จะทำให้ไม่สะดวกในการรำและส่วนมากในการแสดงต้อนรับแขกเมือง มักมีการเชิญผู้มาเยือนเข้าร่วมสนุกในการรำเข้าสากด้วย จึงเป็นการสะดวกที่จะรำบนลานทั่ว ๆ ไปไม่ต้องมีการยกพื้น สถานที่แสดงในลักษณะเช่นนี้ ผู้ชมจะอยู่ด้านหน้าของผู้แสดง นักดนตรีมักจะอยู่ด้านหลังหรือด้านข้าง แล้วแต่ความเหมาะสม ดังแผนผังแสดง ดังนี้

แผนผังที่ 10 : สถานที่ในการแสดงเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน (บนลาน)

ที่นั่งของผู้ชมมักจะนั่งบนเก้าอี้ชมการแสดง ไม่ได้นั่งบนพื้นดินเหมือนกับการแสดงเรียมอันเรแบบชาวบ้าน เนื่องจากในงานแสดงข้าง จะแสดงเรียมอันเรในสนามกีฬา ส่วนงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง มักเป็นการแสดงในงานเลี้ยงอาหารค่ำ ซึ่งเป็นการรับประทานอาหารบนโต๊ะอาหาร และชมการแสดงไปด้วย

2.4.2 แสดงบนเวที ในการแสดงเรียมอันเรบนเวทีที่เด่นชัดคือ การประกวดเรียมอันเร งานแสดงผลงานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น หรืองานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมในงานต่าง ๆ เช่น งานเทศกาลเที่ยวเมืองไทยซึ่งจัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย งานแสดงดนตรีและนาฏศิลป์พื้นบ้านที่สังคีตศาลา และศูนย์สังคีตศิลป์ของธนาคารกรุงเทพ เป็นต้น ซึ่งลักษณะของสถานที่ที่ใช้แสดง คือ ผู้แสดงจะรำเรียมอันเร บนเวที นักดนตรี นั่งบรรเลงอยู่ทางด้านหลังหรือด้านข้างแล้วแต่ความเหมาะสมของสถานที่ ผู้ชมจะนั่งหรือยืนชมจากด้านล่างของเวที คือมีลักษณะแผนผัง ดังนี้

แผนผังที่ 11 : สถานที่ในการแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน (บนเวที)

จากประเภทของสถานที่แสดงเรียมอันเรูปแบบปัจจุบันใน 2 ประเภทนี้ ถึงจะมีความแตกต่างกัน แต่ที่เหมือนกัน คือ ความกว้างของเวทีที่จะต้องกว้างขวางเหมาะสมพอสมควร เพื่อให้การแสดงชุดนี้สะดวกในการรำรำ และคู่เข้าสู่สากก็สามารถแสดงท่าทางได้อย่างคล่องแคล่วสวยงามผู้ชมมองเห็นได้ชัดเจนอีกด้วย แต่ถึงสถานที่จำกัดจริง ๆ แล้วจำนวนผู้รำต้องลดลง เพื่อให้เหมาะสมกับขนาดของเวทีได้

2.5 อุปกรณ์ในการแสดง

การแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง ก็คือสากนั่นเอง แต่สากที่ใช้ในการแสดงนี้ไม่ใช่สากดำขาวจริง ๆ แล้ว แต่เป็นสากที่ใช้สำหรับการแสดงโดยเฉพาะ แต่ลักษณะก็ไม่ได้แตกต่างไปจากสากเดิมแต่ประการใด เพียงแต่ตกแต่งให้สวยงามเหมาะกับการแสดงมากยิ่งขึ้น คือ มีการทาน้ำมันให้เกิดความมันเงางาม มีการพันกระดาษขาวหรือเทปขาว ตรงบริเวณปลายสากทั้ง 2 ข้าง เพื่อให้ผู้กระทบสากสามารถจับได้อย่างสะดวกไม่ลื่นมือ และป้องกันการแตกของไม้ ซึ่งเกิดจากการกระแทกขณะแสดง เมื่อบ่อยครั้งเข้ารอยแตกก็จะปริยาวจนมาถึงปลายสาก

ขนาดของสากไม้มีขนาดเท่ากัน คือ ยาวประมาณ 2-3 เมตร ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้พยุงหรือไม้ประดู่ มีไม้หมอนรองสาก 2 อัน วางรองหัวท้ายสาก ยาวประมาณ 1 – 1.50 เมตร ส่วนปลายของสากไม้ทั้ง 2 ข้าง จะมีขนาดโตกว่าช่วงกลางสากเล็กน้อย (ลักษณะเหมือนสากดำขาวจริง ๆ นั่นเอง)

ภาพที่ 55 : สากไม้ที่ใช้ประกอบในการแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ.วัดจำปา อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 17

พฤศจิกายน พ.ศ.2543

ในปัจจุบันเรียมอันเรได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง จนได้ไปแสดง ณ ต่างประเทศ เมื่อไปต่างประเทศนั้น เกิดประสบปัญหาคือ การขนย้ายอุปกรณ์ที่มีลักษณะยาวและค่อนข้างกะกะจัดเก็บไม่ค่อยสะดวก จึงเกิดแนวคิดที่ว่าน่าจะมีการประดิษฐ์สากที่สามารถพับหรือถอดเป็นชิ้นส่วนในขณะเดินทาง และเมื่อถึงเวลาแสดงก็สามารถนำมาประกอบได้ดังเช่นเดิม ซึ่งแนวคิดนี้กำลังอยู่ในช่วงการหาอุปกรณ์และวิธีการทำอยู่ โดยมีโรงเรียนเทคโนโลยีสุรนทร์ศึกษาจะเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้น เนื่องจากฝึกหัดนักเรียนแสดงเรียมอันเรบ่อยครั้งรวมถึงได้ไปแสดงยังต่างประเทศแล้วด้วย

2.6 ดนตรี

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้ ใช้วงเรียมอันเร (ซึ่งก็คือวงกันตรึมแต่ใช้ประกอบในการรำสากและเปลี่ยนจากการใช้ปี่อ้อมมาเป็นปี่ในแทน) ประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีต่าง ๆ คือ

1. ต้วเอกหรือชอกกลาง	1 ตัว
2. ปี่ในหรือปี่ใน	1 เล้า
3. กลองกันตรึม (สะกั่ว)	1 คู่
4. ฉิ่ง	1 คู่
5. ฉาบ	1 คู่
6. กรับ	1 คู่

เครื่องดนตรีต่าง ๆ ดังกล่าวนี เป็นเครื่องดนตรีชนิดเดียวกับวงดนตรีเรียมอันเรของชาวบ้านดั้งเดิม ผู้วิจัยจึงไม่ขออธิบายเครื่องดนตรีเพราะได้กล่าวไว้ในหัวข้อเรียมอันเรชาวบ้านไว้แล้ว แต่ในการแสดงเรียมอันเรแบบปัจจุบันนี้ ปี่ในเริ่มที่จะหาผู้บรรเลงยากขึ้น เนื่องจากคนเล่นอายุมากและไม่ค่อยมีผู้ฝึกหัดสืบทอด โดยเฉพาะในวงดนตรีประกอบเรียมอันเรของนักเรียนไม่มีคนฝึกหัดปี่อย่างต่อเนื่อง จึงเหลือแต่ขอเป็นเครื่องดนตรีดำเนินทำนองเพียงอย่างเดียว ในบางครั้ง นอกจากนี้ตำแหน่งที่ตั้งของเครื่องดนตรีก็เหมือนกับองค์ประกอบทางด้านดนตรีในเรียมอันเรรูปแบบชาวบ้านทุกประการ

ภาพที่ 56 : วงดนตรีเรือบ่ออันเรในปัจจุบัน เริ่มจากด้านซ้ายมือเป็นผู้ตีกรับ 2 คน ผู้ตีกลอง ผู้ตีฉิ่ง คนปี ผู้สีซอ ผู้ตีกลอง และสุดท้ายขวามือเป็นผู้ตีฉาบ แสดงแบบโดย คณะนักดนตรีบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์

ที่มา : ถ่ายโดยอริยา ลิ้มกาญจนพงศ์ ณ. วัดบ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2543

เนื้อร้อง ทำนองเพลง และจังหวะ

การแสดงเรือบมอันเรที่แสดงในปัจจุบันมีบทเพลงที่ใช้ประกอบในการแสดงทั้งหมด 5 เพลงด้วยกัน คือ บทเพลงไหว้ครู บทเพลงกัจประกา บทเพลงจังหวะจิ่งมุย บทเพลงจังหวะมลบโดง และบทเพลงจังหวะปรี⁴³ ดังมีรายละเอียดดังนี้

2.7.1 บทเพลงไหว้ครูหรือเกริ่นครู ใช้ทำนองเพลงคมาแมหรือทำนองเพลงพิมพวง มีเนื้อร้องประกอบทำนอง คือ

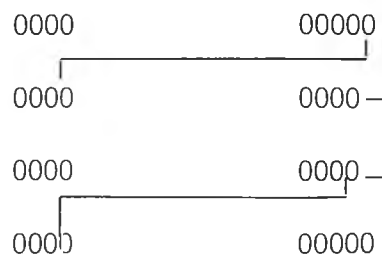
เล็กโตบังคม	เปรียสไตรรัตนา
เตียงเตียมปะดา	อิศวรเอินปรม
อัญเจิญโมกจวย	อวยเมียนนิยม
ส้อมถววยบังคม	บรมสัจไทย
ส้อมเดชอำนาจ	สาจปวรโมเต็ม
จวยตุลกววยเลิม	ประเจียเรียสไทย
ออยจำเริญรุ่งเรือง	กระเตือร เมืองแพนแดย
ตุลทมปรอฮซแรย	ตโยะยูรว

ถอดความเป็นภาษาไทยได้ดังนี้

ยกมือบังคม	พระไตรรัตนา
ทิ้งเทพยดา	อิศวรอินทร์พรหม
อัญเชิญชูช่วย	อำนาจนิยม
ขอถววยบังคม	บรมกษัตริย์ไทย
ขอเดชอำนาจ	ประสาทพรเพิ่ม
ช่วยส่งช่วยเสริม	ประชาชาติไทย
ให้เจิญรุ่งเรือง	กระเดื่องแดนไตร
เล็กใหญ่ชายหญิง	อายุยืนยาว

⁴³ เครือจิต ศรีบุญนาค , การฟ้อนรำ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านภาคอีสาน(ภาควิชา นาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สหวิทยาอีสานใต้ , 2534) , หน้า 61-62.

ลักษณะชั้นทลัษณ์ของบทเพลงมีลักษณะดังนี้⁴⁴

โดยมีแผนภูมิจังหวะเพลงและโน้ตเพลงไว้ครุ คือ⁴⁵

⁴⁴ เกษม อิมใจ , เรือมอันธ (สุรินทร์ : สำนักงานศึกษาจังหวัดสุรินทร์ , 2538) , หน้า 32.

⁴⁵ เครือจิต ศรีบุณนาค , การพ็อนรำ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านภาคอีสาน(ภาควิชา นาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สหวิทยาอีสานใต้ , 2534) , หน้า 63.

เพลงรำสากไหว้ครู

จึงจะไหว้

แนวไทย | กั้น - ไหว้ | กั้น - ไหว้ | - อัง - | อัง - ไหว้ |

แนวสากล

จึงจะสาก

แนวไทย | กุ | กุ | - อัง - | อัง - กุ |

แนวสากล

เพลงรำสากักปะกา

ร้องด้วย โทษ

แบบไทย | กั้น - โทษ | ษะ - โทษ | ษะ - ษะ | โทษ - โทษ |

แบบสากล

ร้องด้วย คคค

แบบไทย | กค | กค - กค | ชัง - ชัง | กค - กค |

แบบสากล

2.7.3 บทเพลงจังหวะจิงมุย มีเนื้อร้องประเภททำนอง⁴⁹ คือ

บานปีเสี่ยเฮยยอง	บานจวบปรอนพอง
ก้อมแปรคะนองกันเตย	บองเอ้าะกำลัง
เนียงก้อมเทอจะเนาะเลย	
แบมุกกันเตย	สะออบบองป็นนา
แซรียชอลละออเจียงแซรียคเมา	ปะแปรงปะมะเซา
แซรียคะเมาละออเจีย	
แซรียชอลละออเมียนเวียง	แซรียชอลละออเจียง
ละออเมียนตึกมุก	
แซรียชอลละออเมียนตึกมุก	เบอฮอยเวียบฮอยตุก
เทอมุกคะเมาแม	

ถอดความเป็นภาษาไทยได้ ดังนี้

ได้เวลาแล้ว	ได้พอน้อยด้วย
อย่าทันหลังเฉยเมย	พี่หมดกำลัง
หันหน้าเฉยเมย	นางอย่าทำเช่นนั้นเลย
หญิงขาวสวยกว่าหญิงดำ	เกลียดพี่เท่าไหน
หญิงขาวสวยมีร่าง	ทาครีมปะแป้ง
สวยหน้ามีน้ำมีนวล	หญิงดำสวยกว่า
หญิงขาวสวยหน้ามีน้ำมีนวล	หญิงดำสวยกว่า
ทำหน้าดำปี	ถ้าให้จัดข้าวของ

ลักษณะฉันทลักษณ์ของบทเพลงมีลักษณะ⁵⁰ ดังนี้

0 0 0 0 0	0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0	0 0 0 0
0 0 0 0	0 0 0 0 0 0
0 0 0 0	0 0 0 0 0

โดยมีแผนภูมิจังหวะเพลงและโน้ตเพลงจิงมุย⁵¹ คือ

⁴⁹ เครือจิต ศรีบุญนาถ , การพ้องรำเพลงและการละเล่นพื้นบ้านภาคอีสาน , หน้า 64.

⁵⁰ เกษม อิมใจ , เรือมอันเร , หน้า 33.

⁵¹ เครือจิต ศรีบุญนาถ , การพ้องรำ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านภาคอีสาน , หน้า 63.

เพลงรำสากจิงมุย

จิงหะ โทน

แบบไทย | กั้น - โทน | ปะ - โทน | กั้น - โทน | ปะ - โทน |

แบบสากล $\frac{2}{4}$ ๑

จิงหะสาก

แบบไทย | กุจ | ชิ่ง - กุจ | กุจ | ชิ่ง - กุจ |

แบบสากล $\frac{2}{4}$

2.7.4 บทเพลงจังหวะมลปโดง มีเนื้อร้องประกอบทำนอง⁵² คือ

มลปโดงเอย	เวียตระซิ่งโดจพะนม
มลปโดงเซราะทมสระยี่วสาขา	
เมียนเตียงมลปโดง	เมียนเตียมลปชลา
เกอร์กัวลเยีย	มลปสรวลแบละเฮย
แม่เอิวมีงเมื่อ	เมอเจอะเรือคะเนีย
เนียงเรือมลออพองมะเรียไ้เร้าะ	
เปี้ยะปะกากำรอง	กระเวียลปะเอียงปะออง
โดจทั้งเห้าะเหิร	
ถอดความเป็นภาษาไทยได้ดังนี้	
ร่มมะพร้าวเอ้ย	มันตระหง่านเหมือนนงูเขา
ร่มมะพร้าวหมู่บ้านใหญ่พุ่มะย้าแตกสาขา	
มีทั้งร่มมะพร้าว	มีทั้งร่มหมาก
มรดกยายตา ร่มสุขสนุกเหลือเกิน	
พ่อแม่น้ำอา	ดูซิทุกคน
นางรำสวยเสียด้วย นิ้วมือกระดิกเต้น	
สวมใส่ดอกไม้ร้อยกรอง	สะบัดเหวี่ยงไปมา
เหมือนหงส์เหิร	
ลักษณะฉันทลักษณ์ของบทเพลงมีลักษณะดังนี้ ⁵³	
0 0 0 0	0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0 0 0 0 0 0	
0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0 0
0 0 0 0 0	0 0 0 0 0 0

⁵² เครือจิต ศรีบุญนาถ , การพ้องรำ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านภาคอีสาน , หน้า 68.

⁵³ เกษม อิมใจ , เรือมอันเร , หน้า 33.

⁵⁴ เครือจิต ศรีบุญนาถ , การพ้องรำ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านภาคอีสาน , หน้า 69.

เพลงรำสากมลโบง

จังหวะโหม

แบบไทย โหม | โหม - ฆะ | ฆะ - โหม | โหม - ฆัง | โหม - ฆะ | โหม - ฆัง |
 ฆะ - โหม | ฆะ - โหม |

แบบสากล 2/4 1

จังหวะสาก

แบบไทย กข | กข - กข | - กข | กข - ฆัง | - กข | กข - ฆัง | กข - กข |
 กข - กข |

แบบสากล 2/4 1

2.7.5 บทเพลงจังหวะจิงปรี ใช้ทำนองเพลงประเดิม มีบทร้องประกอบทำนอง⁵⁵ คือ

ลำเลงอังกะทอง	ปรี๊วะแต่เม็ยสยอง	โสรค์พท์อันเร
สรอไลแหบฮวล	กะลวสลือแอ	มวลมิตรเอ็งกี
สำรวลเรื่อมเลง		
อัญเจิญพะญ็ย	มิ่งเม็ยเรือดคะเน็ย	เล็คสกเล็ยงแปรง
บ็องคอสสไปเซ็ยว	ยอญ็ยมกอกเกร็ยง	เจ้าเด็รปะองปะเอ็ยง
จอเจ็ยนแจ็งโม		

ถอดความเป็นภาษาไทยได้ดังนี้

มีเสียงก๊กก้อง	เพราะแต่น้องของพี่	ได้ยินเสียงกระทบสาก
เสียงปี่ในสูงแหลม	เสียงพี่ดังแอ ๆ	คนทั้งหลายเราเขา
สนุกสนานรำเล่น		
อัญเชิญน้องนางรำ	นำอาทุกคน	หวิผมปะแบ่งทาน้ำมัน
คล้องคอผ้าสไปสีเซ็ยว	ยัมแย้มแจ่มใส	ลงเรือนเดินอย่างละมุนละไม
ค่อย ๆ ก้าวขาออกมา		

ลักษณะฉันทลักษณ์ของบทเพลงมีลักษณะดังนี้⁵⁶

0 0 0 0	0 0 0 0 0	0 0 0 0 0
0 0 0 0 0	0 0 0 0	0 0 0 0
0 0 0 0		

โดยมีแผนภูมิจังหวะเพลงและโน้ตเพลงจังหวะจิงปรี⁵⁷ คือ

⁵⁵ เครือจิต ศรีบุญนาค, การพ้อนรำ เพลงและการละเล่นพื้นบ้านภาคอีสาน, หน้า 66.

⁵⁶ เกษม อิมใจ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

⁵⁷ เครือจิต ศรีบุญนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

เพลงรำสากจิ้งปี่

จิ้งหေးโหม

สับโหม | คั้น - โหม | โหม - โหม | โหม - โหม | โหม - โหม |

สับสากคอก $\frac{3}{4}$ ๓ (๓ ๓ ๓ ๓ ๓ ๓ ๓)

จิ้งหေးสากคอก

สับโหม | คอก | คอก - คอก | คอก - คอก | คอก - คอก |

สับสากคอก $\frac{3}{4}$ ๓ (๓ ๓ ๓ ๓ ๓ ๓ ๓)

ชุดการแสดงเรอัมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้เนื้อเพลงได้ปรับปรุงขึ้นใหม่ โดยครูปิ่น คีสม อติตครูใหญ่โรงเรียนบ้านโคกตาพรหม ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ เป็นนักดนตรีพื้นบ้านของหมู่บ้านดงมัน และเป็นหัวหน้านักดนตรีในการบรรเลงประกอบการแสดงเรอัมอันเรฉบับใหม่ ในปี 2495 โดยท่านได้ร่วมกับกลุ่มข้าราชการท้องถิ่นที่คิดท้าวำสากฉบับใหม่ กำหนดจังหวะในการจำให้เป็นรูปแบบเดียวกัน และท่านได้นำเนื้อเพลงกันตรึม ซึ่งมีอยู่มาก และใช้ในการร้องประกอบเพลงจังหวะรำสากโดยเลือกมาร้องประกอบการแสดง⁵⁸ ตามที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้น

สรุปแล้วบทเพลงและจังหวะที่ใช้ประกอบในการแสดงเรอัมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนั้น มีทั้งหมด 5 เพลง คือ

1. บทเพลงเกริ่นครุหรือไหว้ครุ
2. บทเพลงกัจปะกา
3. บทเพลงจึ่งมุย
4. บทเพลงมลบโดง
5. บทเพลงจึ่งปี่

ในการแสดงได้ยึดรูปแบบของบทเพลงและจังหวะ ที่ได้กำหนดไว้ 5 เพลงนี้ จนกลายมาเป็นแบบแผนเดียวกันในปัจจุบัน

2.8 ลำดับขั้นตอนการแสดง

การแสดงเรอัมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน โดยกลุ่มข้าราชการและศิลปินพื้นบ้านท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์นั้น ได้กำหนดไว้ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

⁵⁸ สงบ บุญคล้าย, การละเล่นอีสานใต้ (บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ) (บุรีรัมย์ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา วัฒนธรรม จ.บุรีรัมย์ วิทยาลัยบุรีรัมย์ , 2535) ,หน้า 22.

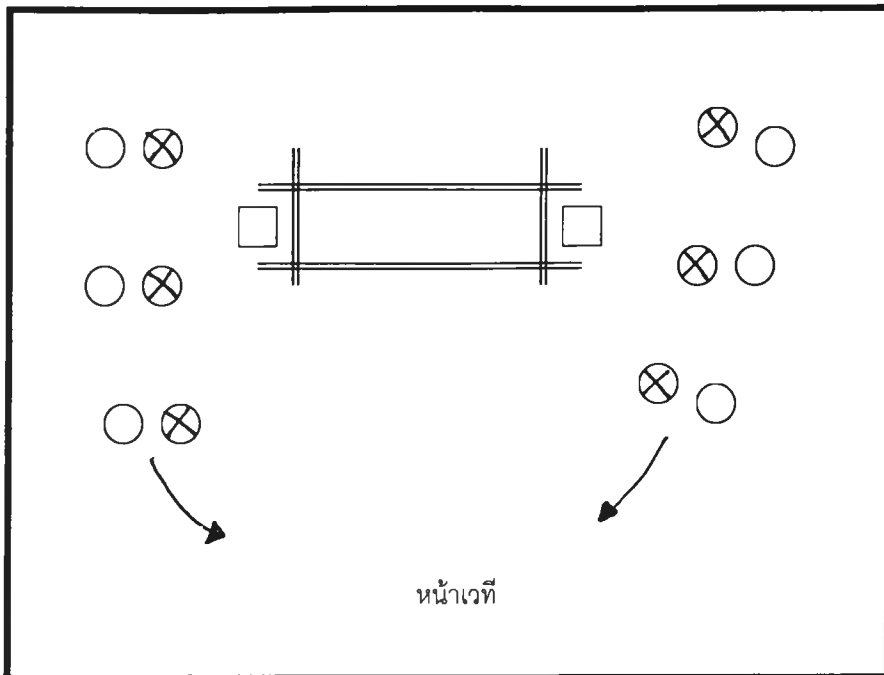
2.8.1 การไหว้ครู

ก่อนเริ่มการแสดงเรีอมนัเร เพื่อความเป็นสิริมงคลของผู้แสดง จะต้องมีการจัดพิธีการไหว้ครูขึ้น ซึ่งขั้นตอนรายละเอียดต่าง ๆ นั้น เหมือนกับการไหว้ครูของกลุ่มชาวบ้านที่เล่นเรีอมนัเรแบบชาวบ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายไว้แล้วข้างต้น แต่อาจจะมีแตกต่างบ้างเล็กน้อย เช่น ลักษณะของงานไหว้ครูจะมีพิธีการมากกว่า เนื่องจากนักแสดงกลุ่มนี้ ส่วนมากเป็นข้าราชการและนักเรียนนักศึกษา จึงมีการกำหนดรูปแบบของงานให้มีขั้นตอนและพิธีตรองมากกว่าของชาวบ้าน เพื่อให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและดูน่าเลื่อมใส และในการไหว้ครูจะมีขึ้นก่อนการแสดง อาจจะเป็นก่อนการแสดง หรือก่อนหน้าสัก 1 – 2 วัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน และความสะดวกของผู้เข้าร่วมในพิธีไหว้ครู เช่นในการแสดงเรีอมนัเรในงานช่าง จะจัดให้มีการไหว้ครูก่อนวันที่แสดงจริง เพราะก่อนหน้าแสดงในวันแสดงจริงนั้น ไม่มีเวลาและความสะดวกในการจัด เนื่องจากมีผู้แสดงเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องใช้สถานที่ให้เหมาะสม และลักษณะของการไหว้ครูนี้ เหมือนกับละครไทย ซึ่งจะจัดให้มีการไหว้ครูก่อนวันแสดงด้วยเหตุผลเดียวกัน

2.8.2 เริ่มขั้นตอนในการแสดง โดยการแสดงเรีอมนัเรที่แสดงในปัจจุบันนี้ มีลักษณะการแสดงเหมือนรำวง ซึ่งแบ่งเป็นเพลงต่าง ๆ และมีท่าที่แตกต่างกันออกไปตามเพลงและจังหวะดังรายละเอียด คือ

1. ทำออก คือ การรำออกจากจุดเริ่มแสดงเพื่อไปตั้งวงรอบสาก โดยใช้ทำนองเพลงจังหวะจิงปี้ร์ นักแสดงจะรำออกมาเป็นคู่ชายหญิง จาก 2 ข้างของเวทีหรือสถานที่แสดง โดยคนแรกของแต่ละวงจะเดินมาชนกัน และยืนเว้นช่องแต่ละคู่ห่างกันให้ดูเหมาะสม

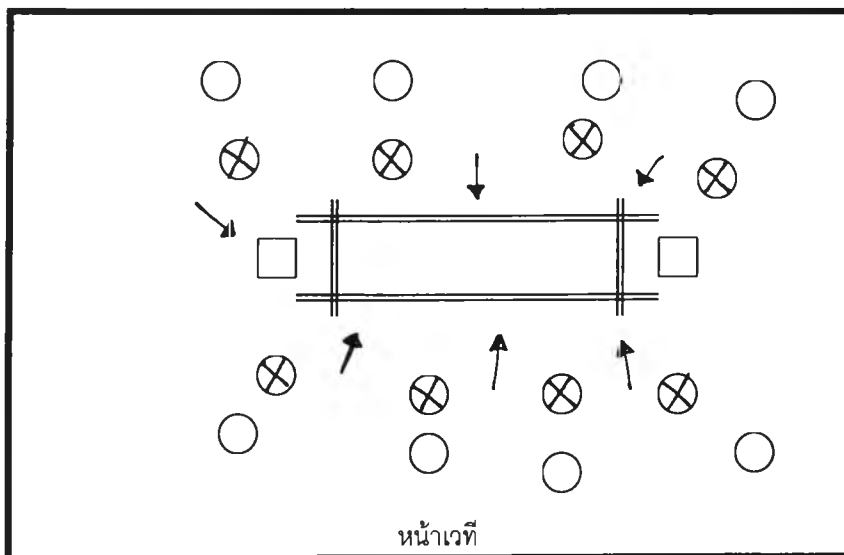
ผังแผนผังรูปแบบแถว ดังนี้

แผนผังที่ 12 : รูปแบบแถวท่าออกในเพลงจิ้งปี่

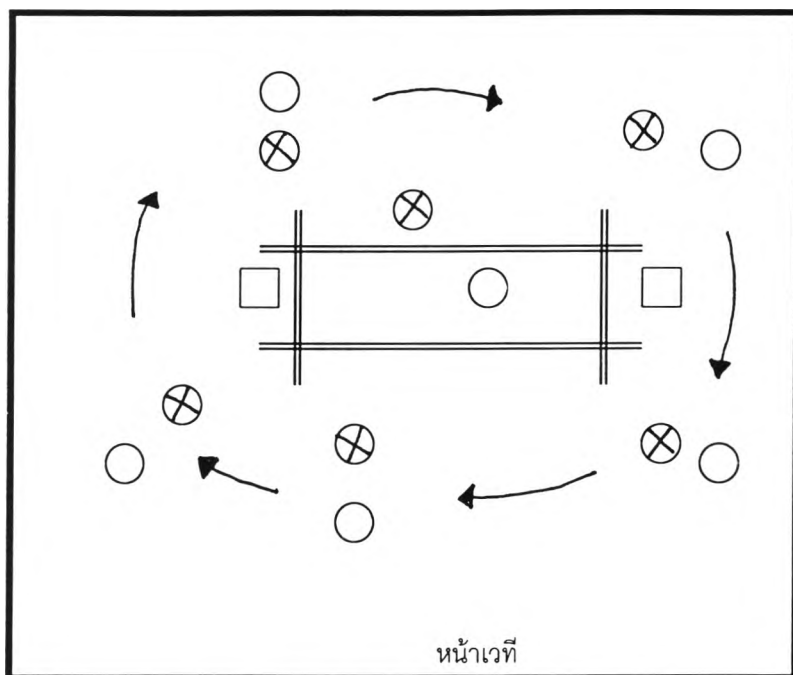
นักแสดงจะรำออกมาจนถึงแถวเป็นวงกลมรอบฉาก หันหน้าตามเข็มนาฬิกาแล้ว ดนตรีจะเปลี่ยนจังหวะและทำนองบรรเลงในเพลงต่อไป

2. ท่าไหว้ครู คือ ก่อนเริ่มการรำก็ต้องมีการไหว้ครู (ไม่เกี่ยวกับพิธีไหว้ครูก่อนการแสดง) โดยใช้ทำนองเพลงคเณรหรือทำนองเพลงพิมพวง ผู้แสดงจะนั่งลงทับส้นเท้า หันหน้าเข้าหาฉาก ในลักษณะวงกลมเช่นเดิม มีการรำรำตั้งแต่ท่าไหว้และเริ่มเปลี่ยนท่ารำจนกระทั่งลุกขึ้นยืนรำอยู่กับที่จนจบเพลง ดังแผนผังรูปแบบแถว ดังนี้

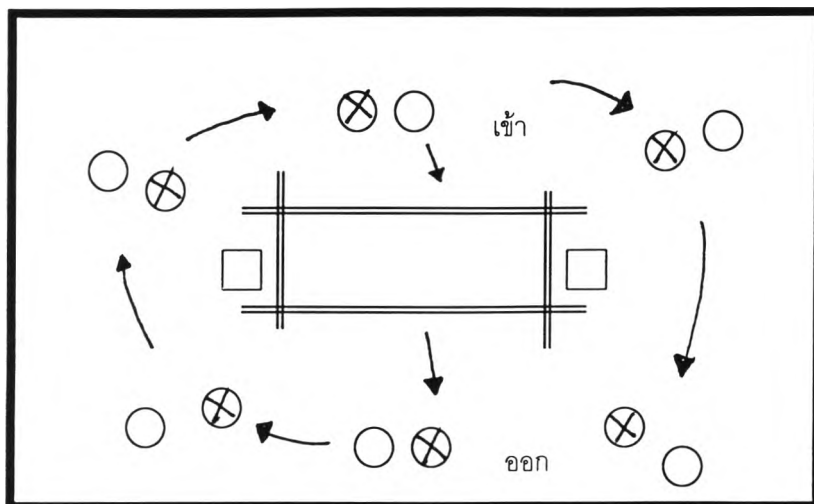
แผนผังที่ 13 รูปแบบแถวท่าไหว้ครู

3. ทำกำปะกา คือ การรำประกอบเพลงกำปะกา เป็นการแสดงทำเด็ดดอกไม้ เริ่มมีการรำเข้าสาก โดยมีนักแสดง 1 คู่ เดินเข้าไปกลางวงที่สากกระทบกันอยู่ส่วนนักแสดงคู่อื่น ๆ ก็จจะรำรอบสากในลักษณะตามเข็มนาฬิกาเช่นเดิม ผู้ที่จะรำเข้าสากนั้นจะใช้ท่ารำที่แตกต่างจากผู้รำรอบสาก และเมื่อรำเข้าสากจบแล้ว ก็จะไปเดินรำออกมาเข้าในวงเช่นเดิม โดยในช่วงนี้ดนตรีจะเปลี่ยนจังหวะและทำนองเพลงต่อไป ดังแผนผังรูปแบบแถว ดังนี้

แผนผังที่ 14 : รูปแบบแถวทำกำปะกา

4. ทำจิงมุย คือ การรำประกอบเพลงจังหวะจิงมุย ซึ่งหมายถึง ฆาเดียว ในการเข้าสากเพลงที่ผู้เข้าสากจะก้าวเท้าลงไประหว่างสากไม้ทั้งสองเพียงข้างเดียว แล้วก้าวออกมาหรือยกเท้าขึ้น ส่วนผู้ที่รำรอบสาก ก็จะมีท่ารำอีกลักษณะหนึ่ง และเมื่อเข้าสากครบตามกระบวนการแล้ว ผู้แสดงจะเดินออกมาจากสาก ในจังหวะและทำนองของเพลงถัดไป ดังแผนผังรูปแบบแถวดังต่อไปนี้

แผนผังที่ 15 : รูปแบบแถวท่าจิ้งมุย

5. ท่ามลปโดง คือ การรำประกอบเพลงจังหวะมลปโดง ซึ่งหมายถึงการทำท่ารำเลียนแบบใบมะพร้าวที่ต้องลมอ่อนไหวไปเรื่อย ในการเข้าฉากเพลงนี้ก็จะเหมือนกับเพลงอื่น ๆ แต่เนื่องจากเพลงมลปโดงมีความช้า การเข้าฉากผู้รำสามารถเดินในฉากไม่ได้ถึง 4 จังหวะ โดยสลับกันระหว่าง ชาย- หญิง ส่วนนักแสดงที่รำรอบฉากก็จะมีท่ารำเฉพาะอีกลักษณะหนึ่งเช่นกัน และรูปแบบแถวก็เหมือนกับเพลงอื่น ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

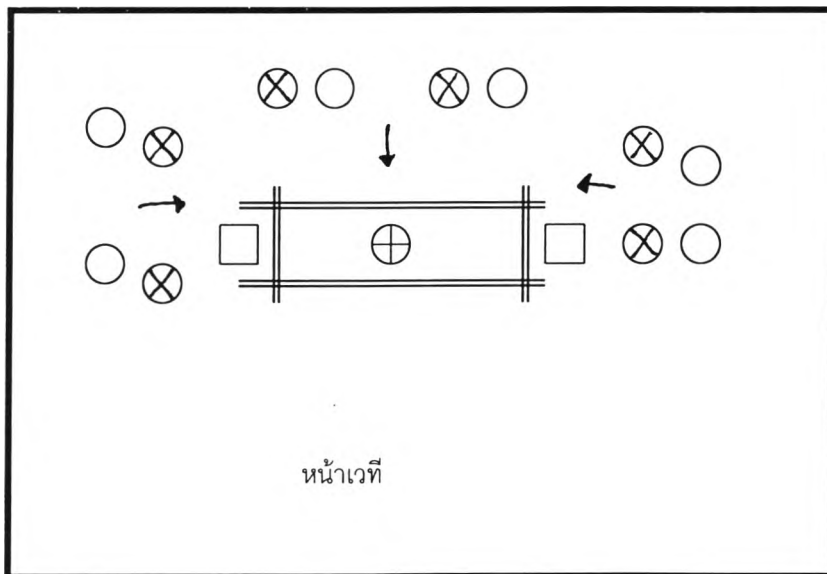
6. ท่าจิ้งปรี คือ การรำประกอบเพลงจังหวะจิ้งปรี ซึ่งหมายถึง 2 ขา ในการเข้าฉากเพลงนี้ ผู้แสดงจะก้าวเข้าไประหว่างฉากไม้ทั้งสองด้วยขา 2 ข้าง และก้าวออกมา จังหวะนี้เป็นจังหวะเร็วและเป็นท่ารำท่าสุดท้าย ส่วนรูปแบบของแถวก็มีลักษณะเช่นเดิม

7. ท่าตลกพลิกแพลง เป็นท่ารำของนักแสดงฝ่ายชายในคณะที่มีความสามารถมาแสดงเข้าฉากขณะกระทบสามตามจังหวะกลองที่ดีเร็ว ในท่าโลดโผน ผู้เข้าฉากจะต้องมีความสามารถว่องไว ฟังดนตรี และจังหวะของฉากได้อย่างถูกต้องแม่นยำ พอที่จะรีบออกฉากได้ทันเวลาดังทำตัวอย่าง เช่น

1. ท่าไหว้ครู
2. เด็กคน้องอันเร หมายถึง นอนในฉาก
3. จ๊ะอันกรอง หมายถึง แหย่มดแดง
4. ลูดจิ้งกวง หมายถึง คุกเข่าลงในฉาก

5. เดกกวงเตียะคลา หมายถึง นอนไขว่ห้าง
6. อังกุย บังเวล หมายถึง นั่งแล้ว หมุนตัว
7. ดีลังกา

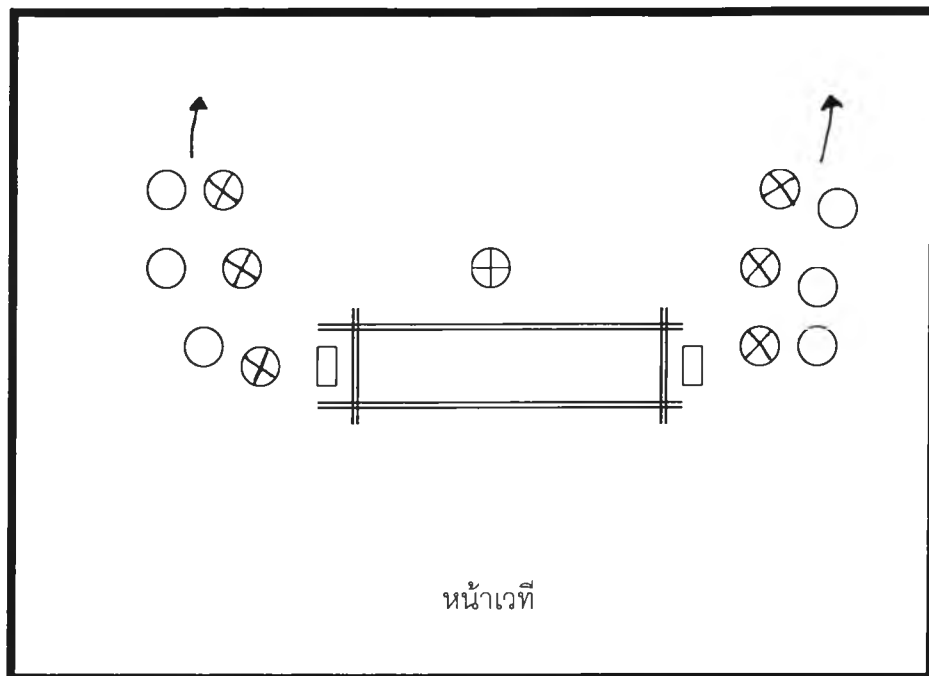
ท่าตลกพลิกแพลงเหล่านี้มีรูปแบบที่ไม่แน่นอนแล้วแต่ผู้แสดงจะคิดหาท่าต่าง ๆ ขึ้นมา แต่ส่วนมากถ้าเป็นการแสดงเรื่อมอันเรูปแบบใหม่นี้ มักจะมีท่าการวางอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายลงไประหว่างสากไม้ทั้ง 2 แล้วรีบดึงหรือยกขึ้นก่อนสากกระทบกัน มีการวางธนบัตรระหว่างสากแล้วให้ผู้แสดงให้ปากคาบธนบัตรขึ้นมา นับเป็นท่าที่หวาดเสียวและสนุกสนานมาก และผู้แสดงที่เข้าสากนี้จะเป็นนักแสดงที่รำคู่กับนักแสดงหญิงในวงหรือบางครั้งก็เป็นนักแสดงทำตลกแพลงโดยเฉพาะ ส่วนนักแสดงคนอื่นเมื่อถึงจังหวะนี้ก็จะนั่งลงคุกเข่า ตบมือตามจังหวะโดยเว้นส่วนของหน้าเวทีไว้เพื่อแสดงให้เห็นผู้รำทำท่าผาดโผนในสาก ดังแผนผังรูปแบบแถวดังนี้

แผนผังที่ 16 : รูปแบบแถวในท่าตลกพลิกแพลง (เพลงจิ้งปี่)

8. ท่าเข้า ก็จะมีรำเข้าในท่ารำรอบสากของเพลงจิ้งปี่ ในบางครั้งเมื่อรำเข้าสากในจังหวะจิ้งปี่จบแล้ว นักแสดงคู่ชาย-หญิงต้องรำหายเข้าไป โดยมีนักแสดงทำผาดโผนออกมาแสดงเพียงคนเดียว และเมื่อแสดงจบก็จะลุกขึ้นไหว้แล้วเดินกลับเข้าไป แต่ถ้านักแสดงคู่ชาย-หญิงนั่งตบมือให้จังหวะ เมื่อโชว์ท่าตลกแพลงจบแล้ว ผู้แสดงจะรำท่าจิ้งปี่กลับเข้าไปหลังเวที หรือ

ออกจากวงกลมรอบสาก ส่วนนักแสดงท่าพลิกแพลงท่าทำรำเฉพาะของตัวเองเดินกลับเข้าไป ด้วยเช่นกัน แต่จะเข้าเป็นคนสุดท้าย ดังแผนผังรูปแบบแถวดังนี้

แผนผังที่ 17 : รูปแบบท่ารำเข้าในจังหวะเพลงจิ้งปี่

ลักษณะวิธีการแสดงของเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบันมีลักษณะเหมือนการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านทั่วไป ถือเป็นชุดการแสดงชุดหนึ่ง มีการรำออกมาจากด้านหลังเวที และรำเป็นวงรอบสากหมุนตามเข็มนาฬิกา มีการเปลี่ยนจังหวะและทำนองเพลงไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ทั้งหมด 5 จังหวะด้วยกัน ในการรำเข้าสากของแต่ละจังหวะนั้นจะมีผู้รำเข้าสากเพียงคู่เดียวและสลับกันเข้าสากจังหวะละ 1 คู่ ส่วนผู้ที่ไม่ได้รำเข้าสากก็จะรำหมุนเป็นวงกลมรอบสากไม่ไปตามจังหวะและทำนองเพลง จนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการรำ จึงรำเข้าด้านหลังของเวทีหรือออกจากบริเวณแสดงไป

ภาพที่ 57 : รูปแบบการแสดงเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน ผู้แสดงอยู่ในจังหวัดเพลงจิ้งปี่ มีผู้
 รำรอบสาก และผู้รำเข้าสาก ซึ่งจะรำเข้าสากเป็นคู่ชาย-หญิง
 ที่มา : ถ่ายโดยพนิดา บุญทองขาว ณ.สนามหน้าเทศบาล เมืองสุรินทร์ อ.เมือง จ.สุรินทร์
 ในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2543

2.9 การสืบทอดการแสดง

การสืบทอดการแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้ เป็นการสืบทอดเพื่อใช้ในการแสดง และเพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์ สามารถแยกรายละเอียดได้เป็นหัวข้อ ดังนี้

2.9.1 การสืบทอดการแสดง โดยจากครูถ่ายทอดไปยังนักเรียน ในวิชานาฏศิลป์ในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา เช่น การสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านตามภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์ เป็นต้น ซึ่งนาฏศิลป์พื้นบ้าน ดังกล่าวนี้รวมถึงการรำเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันด้วย

2.9.2 การสืบทอดการแสดงจากครู-อาจารย์ที่เป็นศิลปินพื้นบ้านของจังหวัด ถ่ายทอดทำรำให้แก่นักเรียน-นักศึกษา กลุ่มข้าราชการ เพื่อใช้ในการแสดงงานช่างของจังหวัด งานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมที่จังหวัดได้รับมอบหมายให้ไปร่วมงานด้วย มักจะเป็นงานใหญ่ระดับจังหวัดหรือประเพณี การถ่ายทอดทำรำ กลุ่มครู-อาจารย์ที่เป็นผู้ปรับปรุงทำรำใหม่เป็นผู้สอนเอง ทำรำจึงถูกต้องสวยงามตามรูปแบบที่ได้ปรับปรุงขึ้น และผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมีจำนวนมาก แต่มีบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำเข้าสภา ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคัดเลือกผู้แสดง ผู้ที่รำเข้าสภาได้ต้องพึงจังหวัดออก มีความกล้าเพราะนักแสดงบางคนเกิดความกลัวสภาจะกระทบถูกเท้าของตนไม่เกิดความมั่นใจขณะแสดง

นอกจากนี้ยังมีสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้เชิญให้กลุ่มศิลปินพื้นบ้านผู้ปรับปรุงเรียมอันเรไปถ่ายทอดทำรำเรียมอันเรให้แก่ผู้สนใจทั่วไปอีกด้วย เช่น สถาบันราชภัฏสุรินทร์ เป็นต้น

2.9.3 การสืบทอดการแสดงจากกลุ่มนักแสดงด้วยกัน ซึ่งการสืบทอดทำรำในลักษณะนี้เกิดขึ้นเพราะชุมชน โรงเรียน หรือกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ต้องการให้มีการแสดงเรียมอันเร โดยบุคคลในกลุ่มของตน จึงให้ผู้ที่มีความสามารถในการรำสภา มาถ่ายทอดทำรำได้ โดยไม่มีครู-อาจารย์เข้ามาควบคุม เช่น ในการประกวดเรียมอันเรของจังหวัด คู่ต่าง ๆ ได้จัดส่งเรียมอันเรเข้าประกวด จึงได้มีการจ้างหรือไหว้วานให้ครู-อาจารย์ที่เคยรำในงานช่าง หรือนักเรียน-นักศึกษาที่รำเป็นมาถ่ายทอดทำรำ ให้กับคนในคุ้มของตน เป็นต้น

จึงเห็นได้ว่า เรือมอันเรแบบฉบับแสดงในปัจจุบันเป็นที่แพร่หลายและรู้จักกันโดยทั่วไป เพราะจำนวนคนที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำมีเป็นจำนวนมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าในปัจจุบันทำรำได้ผิดเพี้ยนไปจากเดิมบ้าง เพราะกลุ่มศิลปินผู้ปรับปรุงเรือมอันเรไม่ได้ดูแลตลอด ผู้ที่รำได้ไปต่อทำรำให้บางครั้งอาจลืม และรำกันตามท่าที่ตนได้รับต่อ ๆ กันมา และดัดแปลงให้ผู้ต่อทำรำสามารถรำได้ ซึ่งถือเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งเลยทีเดียว

สรุป

สรุปแล้วองค์ประกอบของการแสดงเรือมอันเรใน 2 รูปแบบ คือ 1.เรือมอันเร แบบฉบับชาวบ้านเขมรถิ่นไทยและ 2. เรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน ประกอบไปด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. ผู้แสดงเรือมอันเรผู้วิจัยพบว่า มี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มชาวบ้านทั่วไปไม่จำกัดวัยและจำกัดเพศ จำกัดจำนวน กลุ่มชาวบ้านเป็นชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันมีอายุมาก ประมาณ 40 – 60 ปีเป็นส่วนมาก ส่วนรูปแบบที่สองเป็นกลุ่มนักเรียน-นักศึกษา และข้าราชการที่แสดงในงานช่างและงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ใช้นักแสดงผู้ชาย-หญิง อายุประมาณ 15 – 30 ปี เป็นหลักจำนวนขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่แสดงเป็นสำคัญ

2. เครื่องแต่งกาย ในรูปแบบของเรือมอันเรแบบฉบับชาวบ้าน ไม่มีการกำหนดเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้านุ่มนวลเท่าที่มีอยู่ โดยเลือกชุดที่ดีที่สุดของชาวบ้าน ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงเรือมอันเรขึ้นใหม่ จึงได้กำหนดเครื่องแต่งกายขึ้น คือ ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงพื้นเมืองเรียกว่าผ้าโฮล สวมเสื้อแขนกระบอก นุ่งสไบ สวมเครื่องประดับ สร้อยคอ ต่างหู สร้อยตัว ดอกไม้ ผู้ชายนุ่งโจงกระเบนผ้าหางกระรอก สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น ผ้าขาวม้าคาดเอว และพาดไหล่ทิ้งชายไปด้านหลัง 2 ชาย

3. โอกาสที่แสดงเรือมอันเรแบบเดิมนิยมเล่นกันในช่วงฤดูร้อน (แคแสด) ชาวบ้านหยุดทำภารกิจทุกอย่าง เพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย ชาวบ้านจะรวมตัวกันในตอนค่ำเพื่อเล่นเรือมอันเร ส่วนเรือมอันเรแบบใหม่นั้น แสดงได้ในทุกโอกาส เช่น งานเทศกาลประจำปี (งานช่าง) งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานกรฐิน ผ้าป่า ปีใหม่ รวมถึงการแสดงเพื่อการประกวดด้วย

4. สถานที่แสดงเรียมอันเร นิยมเล่นกันในสถานที่ที่เป็นลานกว้าง เช่น ลานวัด หรือ ลานบ้าน เมื่อนำมาแสดงในงานเทศกาลก็สามารถแสดงได้บนเวที แต่ต้องเป็นเวทีที่มีความกว้าง ยาวเหมาะสมด้วย

5. อุปกรณ์ในการแสดง อุปกรณ์ที่สำคัญ คือ สากตำข้าว 2 อัน มีความยาวประมาณ 2 – 3 เมตร ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่หรือไม้พยุง และมีไม้หมอน 2 อัน สำหรับวางรองหัว ทำยาวประมาณ 1.50 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 – 4 นิ้ว ในอดีตใช้สากตำข้าวจริง ๆ แต่ปัจจุบันเป็นสากไม้ที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อการแสดงโดยเฉพาะ

6. ดนตรี การแสดงเรียมอันเรทั้ง 2 รูปแบบ ใช้วงดนตรีประกอบการแสดงวงเดียวกัน คือ วงเรียมอันเร มีเครื่องดนตรีทั้งหมด 6 ชิ้น ซึ่งประกอบไปด้วย ซอกลางหรือตรวเอก ปี่ในหรือ ปี่สะไล กลองกันตรึม ฉิ่ง ฉาบ กรับ

7. เนื้อร้อง ทำนองเพลง และจังหวะ ในการเล่นเรียมอันเรแบบชาวบ้าน มีเพลงและ จังหวะที่นิยมเล่นกัน 3 จังหวะเท่านั้น คือ จังหวะจึงมุขในเพลงจึงมุข จังหวะเพลงมลบโดงใน เพลงมลบโดง และจังหวะจึงปรีในเพลงจึงปรี

ต่อมาได้มีการกำหนดเพลงเพิ่มอีก 2 เพลง เพื่อให้การเล่นเรียมอันเรสมบูรณ์ขึ้นนั่นคือ เพลงไหว้ครูซึ่งจัดไว้เป็นเพลงแรก และเพลงกัจปะกา-ซาปะดาน เป็นเพลงสุดท้ายถือเป็นเพลง อ่ำลาและอวยพร เนื้อเพลงนั้นก็นำมาจากบทร้องของเพลงกันตรึมที่มีอยู่หลายเพลง โดยเลือก เพลงที่สามารถร้องเข้ากันได้กับจังหวะของเรียมอันเร

ส่วนการแสดงเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนี้ ได้มีการกำหนดเพลงและจังหวะไว้ เป็นรูปแบบที่แน่นอน มี 5 เพลง ใน 7 ทำรำด้วยกัน คือ

- ทำออก ในจังหวะเพลงจึงปรี
- ทำไหว้ครู ในจังหวะเพลงไหว้ครู
- ทำกัจปะกา ในจังหวะเพลงกัจปะกา
- ทำจึงมุข ในจังหวะเพลงจึงมุข
- ทำมลบโดง ในจังหวะเพลงมลบโดง
- ทำจึงปรี ในจังหวะเพลงจึงปรี
- ทำตลกพลิกแพลงในจังหวะเพลงจึงปรี

และทำรำเข้าในจังหวะจึงปรี(เป็นทำรำเดียวกับทำรำในเพลงจึงปรี)

8. ลำดับขั้นตอนการแสดง ในการเล่นเรียมอันเรแบบชาวบ้านของกลุ่มชาวเขมรถิ่นไทย นั้น เริ่มต้นด้วยการไหว้ครูเริ่มการแสดง ต่อจากนั้นจึงล้อมวงร่วมกันรำเรียมอันเร โดยมักจะเล่นกันในจังหวะช้าก่อนไปเป็นจังหวะเร็ว ส่วนมากมักจะเป็นฝ่ายหญิงที่ร่วมรำรอบสาก ฝ่ายชายมักจะยืนดู เมื่อพอใจหญิงคนใดก็จะเข้าไปรำด้วยและพากันรำเข้าสากในจังหวะต่าง ๆ ร่วมกัน นอกเหนือจากนั้นมีการแสดงท่าผาดโผนต่าง ๆ ของฝ่ายชาย เช่น การตีลังกา การนอนในสาก การคาบธนบัตรที่อยู่ในสาก เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อแสดงความสามารถให้แก่ฝ่ายหญิงได้เห็นอีกด้วย

ส่วนลักษณะวิธีการแสดงของเรียมอันเรแบบที่แสดงในปัจจุบันนั้นมีรูปแบบการแสดงเหมือนชุดการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านโดยทั่วไป มีการรำออกมาเป็นล้อมวงรอบสาก และรำไปตามเพลง-จังหวะต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ 7 ท่ารำด้วยกัน

9. การสืบทอดการแสดง ถ้าเป็นเรียมอันเรชาวบ้าน คือการศึกษาด้วยตนเอง ด้วยการสังเกต และเข้าปฏิบัติจริง โดยเข้าร่วมเล่นเรียมอันเร ไม่มีการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการใด ส่วนเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนั้นมีการถ่ายทอดทำรำอย่างเป็นทางการใน 3 รูปแบบ

นั่นคือ การถ่ายทอดในการเรียนการสอนวิชาดนตรี-นาฏศิลป์ ในระดับประถมศึกษา โดยครูเป็นผู้สอน และเมื่อมีการแสดงทางกลุ่มศิลป์เป็นผู้ปรับปรุงทำรำ จะเป็นผู้ถ่ายทอดทำรำให้โดยตรง ซึ่งมักจะเป็นการแสดงงานข้างเสี้ยวส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อมีการแสดงทั่วไป ในงานส่วนตัวหรือการประกวดเรียมอันเร ก็จะมีนักแสดงด้วยกันที่เป็นรุ่นพี่มีประสบการณ์มากกว่าเป็นผู้ถ่ายทอดให้

ทั้งหมดนี้คือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญของการแสดงเรียมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ ที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาจากเอกสาร การสัมภาษณ์รวมถึงการสังเกตการณ์ด้วย